IANCU BREZEANU

AMINTIRI...

EDIȚIA
III-a

BIBLIOTECA
ACADEMIEI
ROMÂNE

VINURILE MELE

PRITOCITE DE

GABY MICHAILESCU

AMINTIRI...
VINURILE MELE

IANCU BREZEANU

AMINTIRI...
VINURILE MELE

pritocite de

GABY MICHAILESCU

EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL", BREZOIANU 23—25
1 9 3 9

Brezeanu e ca vinul; cu cât
se învecheşte, cu atât e mai bun.

ALEXANDRU DAVILLA

La mine n'a fost ca la ceilalți.

Toți când își povestesc începutul, indiferent cui, nu uită să spună că din fragedă pruncie, încă decând moțul agățat de degetele uscate ale bunicii nu întrecuse strașina meselor și fiecare lucrușor închidea un mister, au simțit „focul sacru". Care i-a pârjolit, i-a 'ntors pe dos, deși mucii li-se scorojeau sgaibă la nas și noaptea ilustrau, fără vrere, pe albul cearșafului, o adacadabrantă geografie jilavă. Electrizați, flacăra „chemării" a născut scurt-circuit-ul prevestitor, trecut prin picioarele strâmbe, boante, oprit în ovăzul scăfârliei; absolut toți reușind, cu mobilele odăii, trântite, amestecate, deteriorate, și cu puținele cuvinte căznite în limbaj strict personal, preludiul a ceiace avea să fie mult mai târziu...

Odată orizontul ferestrei depășit, curtea

îndrăgită în sbenguiala senină, fără griji, a copilăriei mai răsărite, la niciunul din viitorii iluminați nu se produce inevitabilul: nădragi sfâșiați în garduri; nasturii costumului de marinel, cadoul de Paște, pierduți „la perete" în fundul grădinii; geamuri sparte, cucue, genunchi juliți. In schimb, vâlvătaia precoce, îi dictează să mitocosească cearșafurile din scrinul bătrânesc, ca să-și improvizeze decor. In pivniță pe butoaele cu murături și varză, în fundul curții într'o magazie. Text, o creație proprie; viitorul actor descoperindu-și instantaneu și vocație de autor. Năzbâtiile, veritabile triumfuri. Spre exasperarea părinților neînțelegători, admirația vizionară sălășluind numai în mogâldețele de-o vârstă, aranjate în amfiteatrul prăvălit al scărilor pivniței, ca spectatori.

Departe de mine cel de-atunci, toate aceste drăcii.

N'am simțit nimic... Nu „foc sacru", nu „chemarea teatrului".

Nu m'a deranjat nimeni. Aripa niciunui

bondar nu mi-a sbârnăit, indicație timpurie. N'am dosit cearșafuri, ca să-mi încadreze joaca, nici n'am furat sulimanul mamei — cred că n'aș fi găsit — ca să-mi încondeiez urâțenia. Cât despre butoaie — oh ! sfintele mele butoaie de mai târziu!... — precis n'aș fi avut fantezia să le transform în podium.

De-aceia, nu mă căutați în ăste bazaconii ale celorlalți.

Mă puteți găsi în schimb, cu vârf și îndesat, în toți pomii moșiei Nucii din județul Ilfov, înfulecând poame crude, doborând cuiburi, lăsând la orice tentativă, fie o mânecă, fie o halcă din poala cămășii; trofeu al crăcilor, pe coaja zgrunțuroasă a cărora regulat îmi sângerau ciolanele. Tot aici, la această moșie, proprietatea tatălui meu, Tache Brezeanu, unde m'am născut, puteți să mă căutați, iarăși găsindu-mă, în mocirla din șanțurile „liniei", unde mă bălăceam primăvara, ajungând acasă negru ca un drac; pe gardurile vecinilor, despuind sălbatec grădinile de floarea albă a anotimpului; iarna răvășind troe-

nele în compania celorlalți țânci, din care niciunul nu rămânea netârnosit.

Nu vreau să zic că pentru toate astea rămâneam nechelfănit. Așa. Dar în timp ce alții au mâncat bătaie din cauza „focului sacru", eu mi-am primit zi de zi porțioara numai datorită propriilor nebunii. Care-mi trecuseră faima peste anii puțini ai celorlalți copii, în lacrămile apropiate ale mamei, Ecaterina, și hăt departe, în barba morocănoasă a lui popa Ene, acela care s'a ciorovăit cu copilăria mea, să-i apropie az-buchi-viedi-glagoli...

Mai târziu, un frate al tatii a ținut morțiș să iasă din indiviziune. S'a țigănit (tata-mare avusese robi) și moșia Nucii a fost înstrăinată.

Neajunsurile s'au pornit. Luând alte două moșii — Dridu și Sărindaru — de astă dată în arendă, numai bucurii n'a avut tată-meu.

Eu însă, ca orice copil, nu mă sinchiseam. Imi continuam senin nebuniile. Depășisem hotarele arendei părintești, ajungând la Fierbinți, de unde mă întorceam întotdeauna hărtănit, călare pe frica înserării. Pulberea

drumului o ţineam în mine până a doua zi, când mi-o fura rece, unda Ialomiţei. In bulboanele râului îmi închideam zăduful verii, la scaldă, cu dănciucii şatrelor de pripas, tot acolo încercând, până la epuizare, întrecerea unei scafandrerii primitive. Din această explorare a fundului, cu ochii deschişi, ca să scot cel dintâiu, bolovanul repezit după mal, odată aproape m'am înecat...

Dar a trecut şi asta.

Iar tata, care încă dela începutul mutării noastre fusese hărţuit, a încercat, la scurt timp, intrare de hoţi prin ferestre...

Pierzând la cele două moşii, îngrijat de viitorul copilului care-l exaspera — mă prinsese fumând tutun negru cu care se tămăduiau oile de râie — m'a luat de chică şi m'a băgat în pension la Novian.

Puşcăria sortită să mă sloboadă om cumsecade în lume era pe Calea Victoriei, unde se află astăzi institutul „Moteanu". O clădire

care m'a surprins dela început. Mult mai semeață ca cele de unde plecasem. Se ivia din gâtul gardului, destul de înalt și oblonit, așa ca să nu bănuesc în dosul ei, pogonul grădinii ce răsbea într'o altă stradă. Astupând cerul ca să nu-l mai găsesc decât în creștet...

Ori eu îl căutam ca la țară, în față.

Intrat la Novian, teama noutății m'a potolit pentru 'nceput. Tânjeam. Până am deprins înfățișarea pensionului, descoperindu-i toate colțișoarele; strâmbând în găurile lor ferite, în scurt timp, mai abitir ca toți ceilalți, linia dreaptă, militărească, a zilelor fărâmițate pe rigla programului.

Tata nu realizase nici o scofală. Imi îngrădise nebuniile. Intre zaplazul grădinii, peste care o servitoare procura tutun celor din cursul superior, și poarta din față, care mi-se deschidea doar în zori, când plecam la Sfântul Sava.

Poarta asta!... Cât mă impresionase la început, afurisita!

După câtva timp conturul zăbrelelor i-a dis-

părut și n'o mai priveam decât dimineața, când pe sub ea încercam impresia unei relative libertăți, pierdută odată cu apariția dascălilor, la școală.

Ce pepinieră de ramoliți toți aceștia !

Excela ăl de latină. La sfârșitul orei, după ce-și punea jobenul în cap, închizând catalogul, tresărea întorcându-se la cuier. Tam nesam se sborșea :

— Unde mi-e jobenul ?

Impietriți în picioare, încheere respectuoasă a orei, nimeni nu-l scoteam imediat din încurcătură.

Se înfuria.

— N'auziți ?... unde mi-este jobenul ?

— Il aveți, domnule profesor, îndrăznea cineva din fund.

— Unde ? Unde ?

— In cap, țipau încrucișate deodată glasurile mai multora.

Ca să se convingă, se descoperea... Și pleca bombănind, petrecut de pufnelile râsului no-

stru transformat în delir odată cu dispariția lui pe ușe.

Până la cancelarie însă uita.

Ingrijat, își întreba colegii :

— Unde mi-e jobenul ?

Dascălii, camarazi !... Se arătau preocupați instantaneu de grava chestiune. Privirile le alergau la dreapta, la stânga, pe sobă, după sobă, pe dulap, în bibliotecă, sub masa comună, în ligheanul lavoarului... numai la căpățâna latinistului nu.

Ca să râdă în voe, câțiva ieșiau afară.

Unul, deabia simulând o seriozitate gravă, se interesa :

— Nu cumva l-ai uitat în clasă ?

— Nu, frate... ce dracu... așa de zaharisit mă crezi ? !

Altul conchidea :

— Lasă, nene. Eu am clasa pe care ai avut-o... așa că dacă-l găsesc, ți-l aduc.

Cu toate că își pompau voia bună din jobenul reprezentantului lui Catilina, luându-și

aere de depărtată superioritate, nici ceilalți nu erau mai de soi.

Dar nu asta e cauza pentrucare n'am învățat multă carte.

N'am învățat, pentrucă n'am învățat.

Cu ce ar fi putut abate stăruința mea — dacă aș fi avut-o — trimisul lui Ștefan cel Mare la Novian ? Oricât de ramolit ar fi fost.

Sau, putea să aibă vreo importanță că locțiitorul decedatului plecat întru găsirea perfectului simplu pe lumea cealaltă, pierdea câte ceva din tipicirea nopții pe drum ? Sau că, senin, helferul ipotenuzelor, fiind aproape de pensie, înțelegea să-i apropie dulceața, retezând permanent orele, înăuntrul cărora nimerea să fie cam cu un sfert de oră înaintea clopoțelului ? Sau că...

Totuși, atâția alții se chinuiau afundați în slovele cărților. In timp ce eu alcătuiam pe muchia plăcută a reveriei, spre exasperarea dascălului care mă surprindea, strategii pentru o nouă șolticărie.

Nici în acest timp de viață colectivă „focul

sacru" n'a apărut. Alții împlineau la plecările în vacanță și la sărbătorile naționale, improvizațiile respective; cu stihuri urlate să se audă până în fund, din Boliac, ori cu o piesetă de Ascanio. Nici în vreun rând n'am fost tentat.

Așteptam nepăsător să se termine. Ca s'o sbughesc numaidecât afară, plin de bucurie că intram în vacanță și la câteva ceasuri, cu patru cai înaintași, în sunet de clopot, acasă.

Odată, într'unul din aceste drumuri făcut cu Bantaș Vilara, dela moșia Merii Petchii, ne-am oprit la Nucii. N'am tresărit, nici n'am lăcrimat „copleșit" de amintiri. M'a țintuit în schimb un copil de țigan care frământa ingenios și măestrit variat—ăla vocație !—într'un perfect ritm, colbul șoselii. Fără să vreau, gândul mi-a fugit la dansurile celor dela școală, prinzând din salturile viitorului hoț de găini, diferența.

— Haidem, mi-a strigat celălalt. Ce te belești atât ?... ăsta-i descendentul robilor lui tatu-mare.

Urma vara. Ca pe încheerea ei să încep o

nouă clasă; isprăvită și asta cu chiu cu vai ca cele câteva ce am făcut până la urmă.

Mă mărisem și totuși, nimic nu-mi indica drumul pe care aveam să apuc.

Atunci a apărut Vasile Toneanu.

Sunt întâmplări care, dintru început sau târziu, în bine ori în rău, hotărăsc linia unei vieți. Te fac să apuci pe un drum, pe care dacă ai avut merindele necesare sufletului, și dorurile ascunse de a-l străbate, nu te mai întorci.

Așa a fost cu mine. A trebuit să apară Toneanu, ca să nu mai știu de nimic și fără vreo problemă de conștiință, lăsând cartea baltă, să îl urmez.

Adevărul stă astfel: lui Toneanu îi trebuia un pungaș cu care să hoinărească prin București. Pusese ochii pe mine. Dar cum să mă scoată din pension, când tata plătea regulat, chiar peste, cocoloșindu-mi lenea și năzbâtiile, trăgându-mă cu greu din clasă în clasă?

Poate că eu atâta așteptam. Sigur. Căci altfel nu m'ar fi ghicit. Și mai ales, nu mi-ar fi „suflat" într'o recreație:

— Mă, așteptă-mă la prânz, am să-ți spun ceva.

Până la mijlocul zilei am mai încasat doi de 3... așa că eram bine pregătit.

Odată clopoțelul ultimei ore luat pe târlicii cu gumilastic ai ramolitului respectiv, Toneanu, mă rupe din improvizata armonică a celorlalți și apucând pe o stradă ferită, după câțiva pași făcuți în tăcere, ca într'o conspirație, fără introducere, deloc pe ocolite, îmi spune :

— Hai, mă, să te înscrii și tu la conservator.

El vasăzică era. La îndemnul lui, aninat în suspensia unei oarecari temeri, accentuată de tăcerea-i care nu reușia să desfacă legăturica argumentelor, ăsta a fost punctul gândului meu. Nu m'am întrebat și nici pe el, cum rămâne cu cartea, ce va zice tată-meu, bunul platnic dela Novian, și mai ales cum va înțelege să reacționeze. Poate că el, pregătit, mi-ar fi răspuns. Dar dacă ăste semne de întrebare nu s'au încolăcit pe gravitatea propunerii, nici ceiace era esențial, dacă am talent, nu m'am

întrebat. Scutindu-l și pe el, de încurcătura sigură a unui răspuns amânat.

Eram prea buni prieteni și ca să nu știrbesc înțelegerea frățească, am dat din cap. Într'o doară, fără temei.

Atât i-a trebuit. Pe moțăiala mea, a sărit acrobatic, cu tot arsenalul convingerilor ce țâșniau pe de rost, răspregătit de mai 'nainte. Convins că acceptasem, urla de bucurie, sigur că astfel îmi desleagă și gâtlejul.

— Să vezi mă frățioare, ce strașnic o să fie ! Te 'nscrii și te primește numaidecât... Cum te-o vedea Vellescu, nu te mai lasă. Așa mi-a făcut mie.

Puteam să i-o retez scurt, pomenindu-i în treacăt, dascălii dela liceu... Cei dela conservator nu numai că nu procedase astfel, ci, îl lăsase, cum era mai rău, pradă ălora, mai mulți, dela Sfântul Sava...

— Ce om!... Numai odată să-l vezi și să-l auzi vorbind, și nu mai pleci de lângă el... Ce spun eu, în comparație cu banditii ăștia dela

școală... dar n'am comparație. Și pe urmă, conservatorul ! Hai, mă frate, că o să fie bine.

Argumentele-i ajungând la fundul legăturicăi, i-am strecurat înăuntru ei, în schimb, ca să nu-i rămân dator, pentrucă mi-era drag, sau fiindcă îmi surâdea trăznaia, silabele hotărârii mele :

— Bine, mă frate.

Ne-am despărțit. Și el a plecat cu certitudinea că din clipa aceea, putea înfrunta cu toată tăria, ne mai fiind singur, ceiace își propusese, ori îi sugeraseră alții.

Până la pension, nici fărâmă din cele ce vorbisem nu mai stăruia în gândurile mele.

Noaptea nu m'am chinuit, îmboldit de întrebări și pasărea niciunei decizii nu mi-a spart cu ciocul fereastra visului.

A doua zi, uitasem. Înșfăcat ca în fiecare dimineață de turbinele programului, urmam aceiași nesuferită și uniformă existență. Cu un picior lângă Șerica Novian, femeia ca un soi de logofăt, a cărei prezență deslănțuia panică în tot pensionul, cu celălalt în catalogul ramo-

liților dela Sava. Sufletul fiindu-mi arc peste oraș, oriunde, și deloc în propunerea ce-mi făcuse Vasile Toneanu.

Tata, cu treburi prin oraș, se abătea și pe la pension. Juram atunci, a nu știu câta oară, că mă voiu purta astfel ca să se poată mândri cu mine... Inghițeam lacom, pe ascuns, merindele trimise grijuliu și drăgăstos de mamă-mea și înainte ca tata să fi trecut bariera orașului, mă făceam simțit cu o nouă bazaconie.

In ore, la școală, îmi risipeam gândurile și căutătura, prin geam, fulgilor care curgeau molcom; primăverii care peste pervazul ferestrelor deschise, legăna înlăuntru, par'că pentru a 'ntărâta tusea și guturaiul înfofolitului de pe catedră, mireasma tare a florilor.

— Inchideți geamurile ! Ce, vreți să mă ia dracu ?... spărgea reveria-mi depărtată, gâjâiala căznită a dascălului.

— Bine ar fi ! nu se puteau abține, măcar șoptite, câteva voci.

Sau :

— De ce e așa frig aici ? In mijlocul iernii ?...

Ați vândut lemnele ca să vă cumpărați tutun ?... Mama voastră...

Cu greu legam firul. Urmărind fulg de fulg, făuriam o broboadă albă pentru tarlalele dela țară... Ori, reintram în ascultarea ciripitului păsăruicilor care se întreceau ași cânta libertatea spațială. Sau, pe fumuriul lui Noembrie, surâdeam pierdut, picăturilor de ploaie, prelinse pe sticla ferestrei, ca niște mici afluenți ai lui Dumnezeu...

A apărut însă din nou Vasile Toneanu.

De astădată cu mandat expres.

— Mă, mâine mergem la Vellescu.

Fără lațul niciunei înfloriturí.

Așa îmi trebuia. Era altcineva de vină decât căpățâna mea ? Ce-o apucase să moțăe în ziua aceia ?... Și pe Toneanu ăsta, ce memorie, Doamne !...

— Ce caut aici ? am îndrugat ca să-mi dau pe față gândul, crezând totodată că mai pot scăpa, în timp ce Toneanu, din spate, mă 'nghiontea să păsesc pragul conservatorului.

Mi-a răspuns bufnitura uşii.

Ajuns în faţa alteia — ce-o fi după ea, Dumnezeule ! — am simţit cum cineva, cu tot avântul, îmi dă brânci prin deschizătură... Şi m'am pomenit în mijlocul unei săli, tras de mânecă — cum ajunsese înaintea mea ? — de încăpăţânatul meu prietin.

Năuc, aruncat într'o bancă, stăteam şui, cu ghiarele ălui de lângă mine — nesocotitul — înfipte adânc prin stofa vestonului.

Inutilă această precauţie. Aripi n'aveam şi doar cu gândul aş fi putut evada.

La o masă, cu nasul în nişte hârtii, Vellescu.

Alături, un secretar care-i nota concluziile.

Iar mai încolo, pe o estradă improvizată, pe rând candidaţii. Se sbăteau de moarte, înfigând bolborosit, cuvinte pe reduta lui Valter Mărăcineanu. Răcneau eroic... Plevna... Şonţu... stindardul fâlfâe în vânt...

Nu spusesem drăcii din ăstea niciodată, şi totuşi îi simţiam urlând a pustiu.

Pe firul caraghios şi jalnic, al succesiunii câtorva, mi-a dispărut uşor, fără să simt, emo-

ţia. Bâiguelile lor, „studiate" cu ajutorul altora — prea-şi sbuciumau creerii, prea forfecau aerul cu mâinile înţepenite şi'şi storcoşiau ochii cu tropotul nărăvaş al tocurilor — iviseră în mine, ghiocelul amuzamentului. Prinsesem curaj. Aş fi putut să-i imit.

Satisfacţia însă rămânea numai în mine, dovadă ghiarele de-alături care nu mă slăbeau.

Titirezul veseliei se învârtea năstruşnic. Imi gâdila râsul, de parcă nu mi-ar fi venit rândul...

M'am auzit strigat.

·Nu era o părere.

Şi m'am trezit în faţa dascălului, care fără să-şi ridice capul din catalog, m'a întrebat :

— Ştii ceva ?

Scurt. La fel ca ăia dela şcoală.

Prezent, complect pe negândite — drăcia dracului ! ţi-o plătesc eu ţie Tonene — mi-a venit în minte o poezioară auzită cândva la ţară. Fiindcă trebuia să spun ceva, i-am dat drumu :

Ce bine e la țară
In timp de primăvară;
Și mămăliguță
Cu unt de văcuță,
Cum și fasolică
Fiartă la ulcică.

Un râs general pornit din toate gâtlejurile. Să mă doboare. Și prima oară în parcursul producției, ochii examinatorului ridicați, săgeți, să mă ochiască.

M'au țintuit o clipă; trecuți apoi în cuvintele rostite secretarului :

— Inscrie-l pe ăsta cu fasolica !...

Cine se semețea acum, privindu-mă țanțoș din vârful „viziunii" sale — cum îi spunea el — ca și cum ar fi fost reușita lui ? Vasile Toneanu.

— Mă, să te prind că mi-te mai împotrivești vreodată ! Să vezi ce-ți fac...

Mie, toată istoria nu-mi făcuse niciun fel de

impresie. O simplă dandana în plus, în care căzusem ca din lună, trăgând după mine și încrederea ce simțeam că mi-o acordă total, Ștefan Vellescu.

Scăpat, câtuși de puțin n'am cercetat să pătrund, sensul grav din entuziasta deslegare profesorală. Poate de aceia, sacsiea grandomaniei falnice, nu s'a ivit în fereastra figurii mele deloc arătoase.

Eram acelaș.

M'am întors la pension ca de obicei. Fără să-mi agăț de gât toba recentei procopsiri, care precis ar fi născut invidii și poate reținute admirații. Nu m'am spovedit nimănui și nici n'am mângâiat de unul singur, pentru intensitatea voluptății, fantezia ferice care era liberă să făurească chiar un incendiu, pe scânteia acceptării dascălului-artist.

Pe urmă, am mers mai departe. Tras de mânecă, cum ajunsesem și la conservator, de viața pe care mi-o plătea tata, a cărei exactitate, peste sufletul meu, mi-o impuneau, femeia-logofăt și antichitățile dela Sava.

Toneanu însă, care de astădată se vede că își socotea fără rost îndemnul, grăise Vellescu, convins că în mine gândurile înlăturaseră tot ce nu era teatru, încerca aceeași contrazicere cu fiecare nouă oră de curs. Căci, odată înscris, n'am mai dat pe la conservator.

Venise primăvara.

Pe adierea reavănă a ei, tihnit, fără vreo complicație sufletească, ascultam cum murea anotimpul alb în plânsul burlanelor, fumându-mi domol capătul țigării, lângă un perete ferit din curtea liceului.

Joaca celor mai mici răsbea ca de departe, primitivă și nevinovată închinare, plecării zăpezilor.

M'a bătut cineva pe umăr. Și țigarea a sfârâit în palma făcută copae.

— Nu te speria, mă... eu sunt.

M'am întors. Vasile Toneanu.

Se poate aduce timpul înapoi ? Nu. Dar situațiile pot atât semăna, că înclini, cunoscând contrazicerea firii, să crezi... Trecuseră destule zile, și totuși, în mine nu se schimbase nimic;

momentul acesta fiind nou, întru nimic altul, acela din ziua când un simplu gest îi păruse prietenului bun, certitudine.

— Șterge-o !

Categoric. Iarăși fără lămuriri; de parcă comanda asta ar fi fost sorocită din timp, ca să aibă răgaz să se coacă în mine.

Am holbat ochii nedumerit, îngâimând :

— De unde, frate ?

— Ce mai întrebi ? !... dela Novian.

Și 'n timp ce amețeala plăcută a nouei drăcovenii pusese stăpânire pe mine, cuvintele lui îmi sbârnâiau vălmășag așteptat, dorit, în ureche.

— Haide !... Am simțit eu ce-i cu tine. Nu poți să stai în pension și să faci și teatru. Trebue să-ți desvolți calitățile în libertate. De altfel și Vellescu ne-a spus că asta este pricina pentrucare nu mai dă pe la conservator... ăla cu fasolica... E păcat, mă... o spun eu, a spus-o și el. Ceva mai mult, mi-a dat să înțeleg că bine ar fi să te sfătuesc, și puțin din partea lui, s'o ștergi din pension.

— Dar școala ? m'am avântat eu, aproape sufocat de noua perspectivă.

A evitat să răspundă; de astădată ne mai îndrăznind să cheme într'ajutor, minciuni puse în cârca venerabilului dela conservator.

Pentrucă răspunsu-i întârzia, l-am privit stăruitor, să i-l forțez.

S'a enervat.

— Școala... școala... Cară-te întâi dela Novian și-om vedea pe urmă ce facem cu... școala.

M'am cărat? Nu. De ce să complic? Luându-mi părtașe noaptea și făcând pregătiri, ca tocmai bine să rămân agățat în vârful gardului... Simplu: nu m'am mai întors la pension.

Și pentru ca să răspund sufletului meu, așa cum doria și cum nu binevoise, vag amăgitor, Toneanu, am dat dracului și școala.

Zeciurii din catalog n'au strigat după mine, să le răspund, cui rămân; nici ochii ramoliților n'au lăcrimat de neașteptata despărțire.

Primii nu nimeriseră nici de sămânță, la începutul catalogului, unde îmi era scris caligrafic numele; cât despre reprezentanții... pierdutului joben, ei n'aveau decât să se bucure. Prea îi exasperasem.

Am luat, împreună cu Toneanu, o odăiță în strada Sborului.

Libertatea în care mă simțeam atât de la în-

demână acum, n'o forțasem, cum credea colegul meu de acoperiș, spre reușita carierei prevestite. Departe de preocupările mele, care nu existau în vreun fel, chițibușul ăsta ce forma părticică, în frământările altora.

Dovadă, după plecarea dela Novian, n'am dat decât de două, trei ori, pe la conservator.

Goneam în schimb pe străzi, strigându-mi la fiecare răspântie bucuria libertății. Alergam, ușurat de obsesia reprezentantului lui Pitagora, printr'un București care era altul decât cel de acum.

Firme luminoase ! De unde ?... era întunerec. Și bulevardul Elisabeta nepavat. Mergeam pe trotuare !... care chipurile nu aveau decât bordură.

Totuși, orașul cu clocotul lui, cu viața-i neobosită, mă prindea cu fiecare zi mai mult, astfel că mă întorceam seara frânt de osteneală, în odăița îndepărtată, unde deseori nu aveam mai mult de împărțit, decât o bucată neagră de pâine.

Voia bună însă nu lipsea. Avea atâta haz Toneanu ăsta !... Cum spunea o glumă, își aducea aminte de două, trei ; ne înțelegeam așa de bine, că lipsurile care ne ciocăneau frecvent — din vina noastră — nu schimbau aspectul voios al acestei tovărășii de viață, pe care n'o concepeam altfel.

Prietenul meu se ducea regulat la cursul lui Vellescu.

Dela o vreme, simțind că nu mă poate îndupleca, renunțase să-și asmută fantezia, în zugrăvirea fericirii căreia nu se dumirea de ce îi dau cu piciorul.

Un timp, ne-am făcut de cap fiecare pe cont propriu. Ne întâlniam doar seara, când întinși unul lângă altul pe pat, desprindeam din tăcerea odăii, ghiorăitul neplăcut al bietelor noastre stomahuri.

Intr'una din aceste seri, când foamea răsbea din'năuntru să strice liniștea și ochii ne căutau pe albul tavanului soluții, Toneanu a plesnit argumentul hotărîtor.

— Mă, frate, ştii ce ne-a spus azi Vellescu ?

N'am răspuns. Mi-era prea foame.

— Chemaţi-l pe ăla cu fasolica, să-i dau premiu.

De a doua zi, m'am dus regulat la conservator.

Ce mare profesor acest Vellescu ! Te lăsa cu mijloacele tale. Nu căuta să-şi impună felul său de interpretare, obligându-te să faci ca el; pe el putea să-l prindă, pe tine nu. Nu cădea în păcatul caracteristic tuturor dascălilor de teatru ce l-au urmat, de a face din elevi, copii fidele în serie, cu certitudinea că astfel fericesc teatrul.

Deaceia, mai târziu, când uitasem conservatorul şi în repetiţii, sau la spectacol, urechea-mi descoperea în intonaţiile partenerilor mai tineri, accentele precise ale cutărui „maestru", din fundul trecutului se ivia amintirea tandră a dascălului meu, ca fără tămâe

și cuvânt, să-i închin gânduri curate de omagiu.

Reîntors la conservator, am fost numai urechi. Ajunsesem nu să-mi placă, ar fi puțin spus, ci să mă pasionez de treaba asta, pentru care simțiam oră de oră, sufletul dascălului plutind între pereți, ca o pasăre albă.

Afară de Toneanu, m'am împrietenit la toartă cu Jean Th. Florescu.

Râvna mea, înfășurată strâns pe simpatia care dacă la început se întâmplase s'o cucerească dascălului, acum o aveam deplin, m'a trecut iute în locul jinduit din fruntea clasei.

Asta însă nu ușura, existența vitregă care ne aștepta dincolo, în odăița sărăcăcioasă din strada Sborului. Unde odată, neavând nimic de-ale mâncării, ne-am cocoțat într'un corcoduș, mâncând atât — credeam că astfel ne astâmpărăm foamea — încât ne-a apucat burta... zăcând din cauza corcodușelor crude, câteva zile.

Tată-meu nu știa încă nimic din această emancipată poveste.

I-a ajuns târziu la ureche. După ce aflaseră toți cei dela țară. Când Ilie țiganul, chemat într'o zi la conac, să tragă niște scânduri la rândea, i s'a plâns că fecioru-său, împreună cu mine, pierdem timpul la București să ne facem „aftori" și că vom veni la Fierbinți „să-i facem" de râs.

Băiatul țiganului ? !

Habar n'aveam.

Tata însă a luat-o ca atare. Și fiindcă pâra țiganului aducea o fărâmă de adevăr, în ce mă privea, s'a înființat chiar a doua zi la Novian.

Natural, nu m'a găsit.

Femeia-logofăt i-a spus mai mult decât se întâmplase... încredințându-i lucrușoarele ce întruchipau permanenta umbră a celor de-acasă, în pensionul bucureștean.

Strada Sborului putea fi în gândurile altora, așa că inutilă a fost alergătura părintelui, să mă găsească.

Nici eu n'am știut decât mai târziu, când îndârjirea lui de a mă căpătui, reîntorcându-

mă la carte, l-a împins într'una din zile, la eșirea dela curs, în fața conservatorului.

Timpurile erau altele, haine ajustate pe alte mentalități. Era o rușine să te faci actor. Nu aveau deslegare decât cei fără căpătâi; fără o familie cuprinsă în rangurile mai acătării din societate. Chiar lingurarii și cismarii, numai cei de familie nu.

Toți care îndrăzneau, erau forțați să reediteze în mic, dispariția lui Jianu sau a altor haiduci. Cu poterele rudelor și cunoscuților pe urmele lor.

Dacă erau descoperiți și persistau în păcat, li-se întâmpla ca mie acum; când dupăce tata mi-a repezit câțiva pumni în fălci, urlă indescriptibil, proptit în mijlocul străzii.

— Nemernicule!... m'ai făcut de râs. Pe mă-ta ai îmbolnăvit-o... nu ți-e milă de lacrămile ei?

Alți pumni prijoniți în hăuitul de telegraf al urechilor.

— Crezi că așa merge?... Neam de neamul

lui ta-tu și-al mă-tii n'a dat cu funingine pe ochi... auzi, cârmâz îi trebue! Ce, ești leliță?

Pentrucă niciun cuvânt de-al meu nu răsărea, să-i indice renunțarea, ca să o aibă, a tunat mai înfricoșetor :

— Descreeratule ! Să știi că te desmoștenesc.

Simțind alți pumni porniți din umărul bărbătesc, să mă terciuiască, am rupt-o de fugă, uitându-mă câtva timp înapoi, la tata care rămăsese nemișcat în mijlocul drumului ; oprindu-mă cu bătăile inimii în gâtlej tocmai acasă.

Anatemizarea a căzut implacabilă, poartă zăvorâtă, oprind din clipa aceea, ca și la ceilalți, raporturile între mine și restul familiei ce se considera iremediabil compromisă.

M'am îndârjit.

Și n'am mai știut de altceva decât de conservator.

Versurile nu le lăsam acolo, ca ceilalți camarazi, ci le aduceam să-și fluture panașul, ore întregi, în odăița modestă, unde la câtva

timp, ființe noui trecute din piese în sufletul meu făurar, s'au ivit să-mi încălzească iluzoriu, frigul și nemâncarea.

Dacă la Sava, ramoliții nu reușiseră nimic, indispunându-se de câte ori trebuiau să mă strige din catalog, dincoace Vellescu arăta o evidentă plăcere să lucreze cu mine.

Flancat de Toneanu și Jean Th. Florescu, alt talentat elev, căruia, ca și mie, profesorul i-a acordat premiu în fiecare an, descifram o poveste nouă, cu roluri animate dacă nu perfect, în orice caz cu sfințenie ; pierzându-mă în spațiul nefiresc al unei dumnezeiri, pe care n'o întrevedeam pentru viitor, atât de generoasă.

Și pentrucă apucase de dase Dumnezeu și Vellescu se ținea de mine, la primul prilej care s'a ivit, încă din conservator, împreună cu Toneanu, am intrat la Teatrul Național.

Ce admirabile sunt salturile ăstea, în care întâmplarea joacă prim rol! Miraculos, împrăștie atmosfera, pe care alții se îngrijesc să o făurească mai totdeauna pe nedrept. Un fel de râșniță, pe care mi-o învârte acum mâna nevăzută a șansei, și'n care creerașele ălora dela Sava scâncesc sgrunțuros, ca niște mărunte boabe de cafea.

Vasăzică sunt la Teatrul Național.

Și când mă gândesc, acum câteva luni, ăla de istorie, urlase că n'am să fac nimic în viață, pentrucă nu știusem să-i răspund ceva cu cetatea Carthagina...

Sfinte salturi ale întâmplării! Pe tifla voastră călăresc acum, când nu am decât șaptesprezece ani și angajat la Teatrul Național, sunt colegul marelui Grigore Manolescu.

Intrat la Teatrul Național, unde aveam să rămân 50 de ani — în care timp nu l-am pă-

răsit niciodată, „supărându-mă" ca alții — am servit câtva timp, cu „ah-uri !" și „of-uri !", masa anonimă a figurației. Era mult mai greu ca azi, deși actorii din zilele astea cred contrariu. Nici pomeneală să se înlesnească unui tânăr evidențierea. Nu se puneau piese special pentru debut. Rolurile aproape se moșteneau și tradiția nu se obișnuia să fie înfrântă, cu concepția diferită a dublurilor.

Deci, cu ochii pe ceiace făcea Grigore Manolescu — ce mare actor! — atent la tipurile de ovrei, greci, realizate magistral de Iulian, am oftat conștiincios seară de seară, din fundul rărunchilor, în grosul figurației.

Ca mai târziu, să-mi opresc toate gândurile pe cele câteva cuvinte ale căpețelului de rol încredințat. Nu aveam altă preocupare. Il exersam de o mie de ori, spre hazul lui Toneanu, căutând să suplinesc lipsa textului, cu grimase. Il împărțeam, deși nu prea aveam ce, cu ajutorul pauzelor, ca să-l lungesc, jinduind să fie remarcat. Iar seara, la spectacol,

dădeam peste aceeași nepăsare din partea interpreților rolelor prime, care îmi stricau ce lucrasem, replicându-mi înainte de a isprăvi de vorbit; nedesluşind ce însemnau pentru mine cele şapte cuvinte acordate.

Totuși, în câteva din aceste rolișoare, am atras atenția. Se râdea.

Incurajat de creditul spectatorilor, care se opriau și la mine o clipă, m'am apucat, tamnesam, să învăț, cum mă ajuta înțelegerea, însă cu toată pasiunea, roluri care pe oricine aș fi întrebat, mi-ar fi spus că nu's de nasul meu. Roluri prime.

Astfel, printre ele, cel al lui Nae Ipingescu din „O noapte furtunoasă", pe care îl juca dela întâia reprezentațiune, Iulian.

In scurt timp îl știam pe derost, însă virgulele, semnele de exclamație și punctele de suspensie, învățate otova cu cuvintele răspicate ale ipistatului, m'au cam încurcat la început. Pe urmă, dansul acestor hieroglife s'a limpezit, imprimându-se în mintea mea asemeni arniciului pe broderiile țărănești.

La repetiţie, până să le vină rândul, toate artistele în vârstă coseau, iar eu priviam la mâinile Frosei Sarandi, o extraordinară actriţă, care împungeau mărunt, des, des, albul pânzii. Imi spuneam apoi rolul. Mic, bată-l Dumnezeu! In majoritatea cazurilor, reprezentând un lacheu, cerşetor, om din popor.

Ca după aceia, într'un colţ dosnic din Cişmegiu, de-alungul drumului până acasă, să sbier de unul singur, oprindu-mă din când în când, ca argumentaţia să fie mai elocventă:

„Bucureşti 15/27 Răpciune — Amicul şi colaboratorele nostru R. Vent..., un june scriitor democrat, a cărui asinuitate o cunoaşte de mult publicul cititor, ne trimite următoarea prefaţiune a unui nou op al său. I dăm astăzi locul de onoare, recomandând cu căldură poporului suveran scrierea amicului nostru. „Republica şi Reacţiunea sau Venitorele şi Trecutul"— Prefaţiune.— „Democraţiunea romană, sau mai bine zis ţinta Democraţiunii romane este de a persuada pe cetăţeni, că nimeni nu trebue a mânca de la datoriile ce ne

impun solemnaminte pactul nostru fundamentale, sfânta Costituțiune..."

Nu mi-se răspundea:

„Ei, bravos! aici a adus-o bine".

Colț cu Calea Moșilor, mai sborșit, trecătorilor grăbiți:

„Nu! Orice s'ar zice și orice s'ar face, cu toate sbieretele reacțiunii, ce se svârcolește sub disprețul strivitor al opiniunii publice; cu toate urletele acelora ce cu nerușinare se intitulează sistematici opozanți..."

Jupân Dumitrache tot nu se ivia.

Verile, jucam pe mai nimic, la grădină, angajat de actorii bătrâni. Aceștia, fiindcă nu erau plătiți timpul vacanței, aveau dreptul, înainte de închiderea stagiunii, la unul sau două spectacole în „beneficiu". Cu banii adunați din permanenta și generoasa contribuție a lui Cârciumărescu, a altor câtorva mai puțin galantoni, înjghebau mici trupe, din care am fost nelipsit, deși „înțelegerea" era mai

totdeauna călcată, gologanii neajungând nici pentru ei... Inconștiența grandomană nu mă caracteriza, așa că nu le puneam unghia în gât. Aș fi făcut orice, numai să joc.

Rolurile întreceau cu câteva paragrafe pe cele dela teatru, simțind în relativa lor extindere, importanța ce începea să-și facă loc în aprecierea la care țineam atât.

Când la una din aceste reprezentații, care aveau singură adiacență, poate mai remarcabilă, cu cele de astăzi — efortul interpreților —am îndrăznit să pun picior peste picior, un camarad, Pandele Ionescu și altul, Marinescu, văzându-mă, au urlat din culise :

— Uită-te la el, n'are respect de public !

Actorie!... actorie! A timpului celuia!

Millo juca și la Brăila și la Lacul Sărat. Moțăind în căruța cu destinație hanul dela marginea orașului dunărean, se întorcea noaptea prin pădure. Angajații plouați, după o rețetă proastă, din care nu le venise partea decât câțiva creițari, punctau hurducănitul drumu-

lui, cu oftaturi distincte în înfricoșetoarea tăcere din jur.

— Nu ți-e frică de hoți? se adresează marelui actor cineva care, după vreo fustă, ori din patimă de teatru, se ținea scai pe urmele trupei.

— Nu! Atât așteaptă actorii mei; să vină hoții ca să-i surchideascâ... doar așa or putea face și ei rost de un ban...

Dacă nu găseam loc la grădină, ca să nu stau, mă alăturam vreunei combinații ce își propunea, pe drumurile cu hârtoape, în condițiuni deloc asemănătoare celor de azi, să încheie cu chiu cu vai, stagiune în orășelele apropiate de București. Fiecare actor mai răsărit avea o localitate, unde prima dată mersese prost, ca pe urmă, odată cu vara, să fie așteptat. Vagabondajul dacă era condiție de viață, nu mai puțin era și'n suflete. Astfel că odată numărul spectacolelor epuizat în orășelul cu pricina, trupa cu calabalâcul la spinare își încerca norocul și altundeva.

Indrăzneala aceasta — nici pomeneală de

oameni trimiși înainte, plasament, afișaj, reclamă — se solda totdeauna jalnic.

Așa ni s'a întâmplat cândva la Giurgiu.

Aveam director pe unul Davidescu, care și sufla. Un sgârcit nemaipomenit!

Necunoscuți, pe deasupra căzuți la scurt timp după plecarea altora, n'a mers deloc. A trebuit să rămânem mai multe zile, doar om face ceva.

In piesă, unul din eroi pescuia cu undița și la rechizită, cu toate că peștele era de pomană — doar ne aflam la Giurgiu, directorul aducea pește afumat, ca să-l putem după aceia mânca...

Nu era totuși lipsită de soare, de calde bucurii lăuntrice, această aspră hârjoană, eroică, comparativ cu ce se face azi. Căci seara, între lămpile fumegânde, care deseori ne lăsau să replicăm pe întuneric, căutându-ne 'n scenă ca orbeții, visul ne prindea în păienjenișu-i amețitor, făcându-ne să uităm că nu vom mânca după aceia, trebuind să ne cărăm pe rând, la adăpostul nopții, înșelând vigilența

patronului anunțat de cu seara că jucăm și mâine...

De ajuns, ajungeam la București.

Ba, mărturisesc că în vara următoare reveniam la Giurgiu. De astădată în trupa altuia. Mă săturasem de pește afumat...

Patronul punea ochii pe mine. Se trăgea de câteva ori de mustața-i stufoasă, înainte de a-mi sări în cap. Loial, mă lăsa însă să mă desvinovățesc, crucindu-se în fața celor ce auzia relativ la Davidescu — fusese pișicher și cu noi, fugind cu banii ce ne datora ; jandarmii puseseră mâna pe el ; în sfârșit, acum îi zăceau oscioarele prin vreun fund de pușcărie... Până la urmă ne împăcam, născându-se între noi acel fir invizibil depănat din ghemul comun ; neputincioase victime trase pe sfoară de actorul ce împărțea un pește la zece inși. Și ăla afumat...

Pe începutul de aramă al toamnei, cu

mai nimic în buzunar, reveniam, chipurile încărcat de experiență, la Național.

Ce m'o mai aștepta și anul ăsta, Doamne?

Se deschidea stagiunea cam la 20 Septembrie.

Spectacolele de seară începeau la 8, iar matineele, dacă piesa era interminabilă — nu se făceau ajustări ca azi, exista mare respect pentru text — cu muzică și dansuri aranjate de Gheorghe Moceanu, la 1,30. Infulecam pe fugă ceva în vreun birt din preajma teatrului, căutând dela 12,30, ca apa fumurie a oglinzii pe care mi-o despăturiam din batistă, să-mi întoarcă un chip, el cel puțin generos; cuvintele ce aveam de zis fiind tot câteva, cu o însemnătate imaginată doar de mine.

E adevărat că dela un timp nu mi s'au mai dat decât tipuri.

Ba ceva mai târziu, Grigore Manolescu, punând în scenă o piesă, mi-a încredințat un rol mai acătării, dupăce în prealabil îmi spusese :

— Nu e mare, dar dacă muncești, poți scoa-

te ceva. Joacă-l tu frumos, că n'ai decât de câștigat.

L-am ascultat. M'am străduit. Și am avut succes. Din ziua aceia, dragostea fiindu-mi altoi prins de suflet, pentru cel ce se oprise nițeluș mai mult asupra mea, amintindu-mi-l pe Vellescu.

Mergeam așa, cu 80 lei pe lună, cu rolișoare întoarse pe dos și față, ca să fac ceva, când a venit la Teatrul Național, Caragiale.

—Caragiale director! îmi strigă un camarad dela teatru, în timp ce, la Berăria Cooperativă, îndemn paharele (pare-se că se ivise și băuturica) pe jghiabul înfierbântat al gâtlejului.

Aroma vinului m'a trăznit, ori noutatea ce-mi zbârnăe 'n ureche? Că, fără să mi-se ceară, pe urmele celui în trecere, urlu, închinând paharul de unul singur :

— Rezon !

Să-mi fi spus cineva atunci, tot ce avea să urmeze, i-aș fi replicat că e beat și l-aș fi trimis să se culce. Ba, dac'ar fi insistat, precis îi repeziam paharul în frunte, acolo unde îl miruise popa și-l pupase mă-sa.

Deci, fără niciun fel de calcul, ca să-mi justific mie însumi o cât de măruntă legătură cu noul director, al cărui din oficiu angajat eram, mi-am adus aminte că știam pe derost

replicile polițaiului din „Noaptea furtunoasă".

Ca și înainte, am continuat să fiu la teatru, un interpret mai mult, al rolurilor de mâna cincea; dacă unele în care era nevoe de haz, majoritatea drepte, cu redusă importanță în desfășurarea spectacolelor.

Poate aș fi rămas încă mulți ani la ele, dacă n'ar fi sosit noul director, care, fără să știe, păstra în ghiozdanul său miraculos, fără să bănuesc, cheia dela lăcata carierei mele.

Prilejul ca s'o întoarcă, deschizându-mi drum, i-a fost oferit, la puțin timp după înscăunare, de un conflict avut cu Iulian.

Se reprezenta „Noaptea furtunoasă". Rolul ipistatului Ipingescu îl interpreta Iulian. Intr'una din seri, între el și director s'a ivit un conflict, actorul cerându-i 1000 de lei avans. Caragiale a refuzat.

— Nu-mi dai ?... Bine ! Uite că nici eu nu joc.

Și a plecat.

Pentrucă, la teatru se aude și se prea aude,

ajunsese să afle și dramaturgul serii aceleia, că unul nu din fruntea distribuțiilor, un tânăr, Brezeanu, știa bine rolul. Nu îl jucase, nu-l repetase, dar uite că se întâmpla să-l știe.

— Trimite să vină domnul Brezeanu.

În fața directorului, balamalele rolului, chingi puternice altădată la subsioara tinereții mele, parcă au mai slăbit. De bucurie? De uluială?

— Il joci! a tunat poruncitoare vocea directorului.

— Il joc, domnule director.

Și l-am jucat. Aveam douăzeci de ani.

Se vede că am avut succes, deoarece directorul mi-a trimis niște bani, iar Iulian care revenise la teatru spre sfârșitul spectacolului, urmărind din loje noua interpretare, a venit la mine, m'a sărutat, plecând împreună la „Albu și Chirilă", unde până a doua zi la ivirea soarelui am tras o beție cu clăbuci.

Dacă băuturica părea a se înteți, nu-i mai puțin drept că din seara aceea, când perdeaua fusese dată la oparte de însuși Caragiale, am

muncit și mai mult, fericit că adevăratul început al drumului meu răsbise sub semnul marei sale personalități.

După dorința sa, rolul ipistatului nu a mai fost animat de altcineva. Ceva mai mult, de a doua zi, am fost primit între faldurile sincerei sale prietenii, ca, pe urmele pașilor săi, la Cantilli sau La trei cocoși, la Cosman ori la Cooperativa din piața teatrului, în cabinetul directorial, pe stradă, să-i fiu permanentă umbră. Trăind lângă inepuizabilu-i duh, momente de neuitat, înfășurate în verva-i scăpărătoare.

— Diapazonul ! diapazonul ! striga el din fundul sălii, la repetiție.

Adică vocea celui care grăia să se armonizeze cu a tuturor.

Nu concepea de asemenea teatru fără temperamente. Și acelea puse de așa natură în valoare, ca să dea o armonioasă orchestrație. Asta era pentru el, și ni-l repeta regulat din loja de unde urmărea atent cum repetăm, ma-

rele adevăr pe care trebuia cu talentele unite, să-l naștem.

N'a stat însă mult timp director, căci însurându-se a plecat în străinătate, iar când s'a întors, guvernul nu mai era la putere și nici el, postul de director la teatru fiind politic.

Eu îl așteptam totuși, în după amiezele repetițiilor, să scandeze din întunericul sălii:

— Diapazonul! diapazonul!

Terminând, alergam la Gambrinus, unde în odăița din fund, sub ceața deasă a fumului de țigară, Caragiale, Vlahuță, Delavrancea, Coșbuc, își prelungeau discuțiile până în binețele zorilor. Intărâtat, povesteam marelui meu protector și amic, țigăniile ălora dela teatru. Ca să mă dumiresc de categorica lui încheere.

— Vezi tu, de asta n'am mai stăruit să fiu în fruntea teatrului.

Increderea acordată în văzul și peste părerile împărțite ale celorlalți, de către renumi-

tul scriitor, cât și succesul avut după Iulian, unul din actorii adulați ai acelui timp, au contribuit vârtos la schimbarea situației mele. Nu mai eram distribuit ca înainte, fiecum. Ca'ntr'un comandament suprem, pornit din sfera greu de bagatelizat a recunoașterii, cuvintele s'au înmulțit în texte, personajele cărora trebuia să le insuflu gând și grimasă, rămânând mult mai mult între pereții vii ai acțiunii, mergând adesea până la capăt, chiar agățându-și vorbirea pe fluturarea ultimă a perdelei.

De asta, Grigore Manolescu, păcat că nu l-au văzut cei de astăzi, ar fi avut multe de învățat, când a plecat în turneu la Viena, cu Hamlet, m'a distribuit în Polonius.

S'a spus de unul și de altul că am revoluționat Viena. Inexact. E adevărat că Manolescu era formidabil; că Romaneasca nu departe de el; juca Ofelia, și că Iancu Petrescu în Actorul, cu toate că nu știa carte, a avut o magistrală creație, subliniată de întreaga critică vieneză. Dar cum să faci revoluție, când nu venea nici dracu ?...

In timpul acela, când noi ne răsboiam pe românește la Karltheater, după ce în cursul zilei ne cam încurcasem în listele de mâncare, neștiind să comandăm decât acelaș fel învățat cu greu în prima zi, Moissi, venit dela Munchen, a avut la Burg, un debut care n'a reușit.

La una din ultimile reprezentații, s'a înființat, să ne stea în coastă, Sonnenthal, cel mai mare artist neamț al vremii. Atât a fost de impresionat, așa puternic l-a surprins magnifica interpretare a lui Grigore Manolescu, că fără rezervă, a spus celor ce îi formau trena până la cabina ilustrului nostru camarad: „Nu-mi închipuiam că'n țara românească să existe un artist de talia acestuia".

Reîntors, m'am răzbunat, înfulecând nesătul câteva zile, mezelicurile gustoase dela Berăria nouă. Nu era nevoe să le numesc, doar făceam semn și se și înființau. Pe când la Viena... Și vinul !... Ce dracu l-o fi împins pe nenea Iancu Petrescu, să mă frece timpul cât stătusem acolo, cu berea roșcovanilor ălora de

vienezi ? Te pomenești că l-or fi șperțuit, ca să le facem dever?... Sau poate... uite ici licoare, unu, două, trei, șapte, zece pahare; alunecă și-i bun, de n'ai mai pleca...

La conducerea teatrului, Gr. Cantacuzino, venit pentru a doua oară, ca să rămână nu mai puțin de nouă stagiuni consecutive. Prima dată — îl apucasem și pe timpul conservatorului — tot consecutive, cinci. Total, patrusprezece.

De ce i-oi face socoteala?

Că, slavă Domnului, a fost om de treabă. De jucat, atât mie cât și lui Toneanu, ne-a dat să jucăm; la Paris, sub directoratul său am fost trimiși; înaintați societari, tot într'una din stagiunile conduse de el.

Și eu îi fac socoteala !

Un angajat îi numără târziu, într'alt secol, stagiunile. Patrusprezece.

In acelaș timp, încearcă și cu Caragiale, prima lecție de aritmetică. Numărătoarea abia începută, se oprește. Așa cum nu s'ar în-

Ştredeluş („OCOLUL PĂMÂNTULUI")

Sganarelle („DOCTORUL FĂRĂ VOIE")

tâmpla în reproducerea papagalicească a ultimului mucos. La unu (una).

Iar să rămân repetent ?

A, nu !

Toneanu l-a jucat pe Scapin, înlocuindu-l pe Iulian, trimis la Viena să-și caute sănătatea. Deși înaintașul său era mai mare actor, prietenul meu a fost în acest rol, mai bine.

La câtva timp, am fost distribuit în Sganarelle din „Doctorul fără voie", comedia lui Molière. Piesa o punea în scenă Grigore Manolescu.

Sganarelle ! Sganarelle !

Adică, impecabil și ordinar.

Am lucrat ca atare.

La repetiție însă, Manolescu, tot atât de mare regisor ca și actor, era covârșit de o meticulozitate nemaipomenită. Fiecare replică, fiecare mișcare, intonație, ne punea s'o repetăm de zece, cincisprezece ori. In felul acesta, dacă reușia să ne pună pe gânduri, dându-ne impresia că n'am făcut mai nimic, declanșându-ne astfel îndârjirea, ca din ea, amorul

propriu să răsară mai învolt, nu-i mai puțin adevărat că deseori creia o stare de nervi, care te făcea să-ți iai câmpii.

Astfel, odată, cu câteva zile înainte de premieră, m'a întors de atâtea ori, născocind pentru fiecare dată o mai tare observație, că ne mai putând să mă abțin, am izbucnit în plâns. Pe loc, s'au pornit toți ceilalți interpreți. Un bocet general, în care vaetele interpretelor femenine răsbeau ascuțit, ca ale femeilor plătite la țară, să dea măsura dragostei de care se bucurase răposatul...

Manolescu a oprit repetiția.

— Treceți dincolo în foyer.

S'a repetat a doua zi. Și premiera a constituit o victorie, ca de altfel toate spectacolele împlinite măestrit, cu migală, de marele interpret al lui Hamlet.

De când n'a mai apărut tata ?

Joc de zor și el tot nu binevoește să se înfățișeze; să-mi întindă mâna și să mă ierte.

Nu i-aș reproșa pumnii ăia zdraveni care mi-au mutat fălcile atunci, în fața conservatorului; nici nu l-aș necăji, insistând că eu am avut dreptate.

Dar, uite că se încăpățânează.

In timp ce eu, gândind că totuși va veni, interpretez rol după rol, în mai toate succesele. Incepând cu „Voevodul țiganilor", care s'a reprezentat numai în primul an de peste treizeci de ori, cifră astronomică pentru timpul lui 1890. Continuând cu „Doctorul fără voie", în care am reușit tot atât de bine ca și în „Noaptea furtunoasă"; cu „Numărul 423", localizarea lui Malla; cu „Ocolul pământului", piesă cu mare spectacol de A. D'Ennery și Jules Verne.

Adevărat, atunci când l-am înlocuit pe Iulian, dând peste troița sufletului lui Caragiale, n'avea de unde să știe. Nici eu, nici chiar directorul, n'am aflat decât când sala devenise stup și Iulian n'a mai vrut să bâzâe.

Pe când acum?

Toată lumea știe că interpretez, chiar de două ori pe săptămână, rolul ipistatului.

Ar putea afla și tata. Ce dracu! Doar e vorba de fiu-su.

I-aș face orice. Uite, aș juca doar pentru el. Numai să vie.

Poate că serile în care citesc la teatru „Vocea Patriotului Naționale", nu coincid cu zilele treburilor lui la București. Perfect. Dar mai sunt și alte piese în care ar putea da cu ochii de mine.

Cât de cât, în „Nebuniile amoroase", în „Fatinitza", în „Năzdrăvăniile divorțului"; unde, ca și în „Mușchetarii" și „Manevrele de toamnă", dacă l-aș fi știut în parter, sigur săream, chiar neajutat de text, în cârca ălorlalți, să-i strivesc.

Și chiar dacă nu reușiam, la eșire, i-aș fi deschis ochii, că așa e la teatru... Spre convingere, să vină să mă vadă în Ipingescu, sau în Sganarelle.

Nu s'a ivit nici la piesa lui Caragiale, nici la cea a lui Molière.

M'a fiert încă un timp, ca să se înfiinţeze într'o zi la „Ocolul pământului".

S'a întâmplat ca tocmai atunci, pe Sîredeluş, rolul jucat alternativ de mine şi Iancu Niculescu, să-l interpreteze acesta din urmă. După cum, când îl jucam eu, venia tatăl ăluia...

Pe urmă, s'a nimerit... Şi pe minunarea tatii, care aflase în plus, că datorită actoriei scăpasem şi de armată — mă învârtise Bengescu-Dabija, autor şi traducător cotat, în piesele căruia apăream la teatru — împăcarea a fost uşoară, poarta raporturilor cu familia fiind dată de perete, ca fiul isgonit altădată, să păşească, cu lada doldora de aur, în luciul solar al căruia, ochii părintelui mai că nu pot privi...

Dacă tânăr, apuci de te remarci în viață, ăi din jur, chipurile concurând Atotputernicul, se încăpățânează savant în a-ți complica existența. Nu te 'ntreabă dacă-ți convine; nu-i interesează că poate ai avea ceva mai bun de făcut, mai apropiat sufletului tău. Căpățâna lor te-a și imaginat într'al noulea cer, călare pe aburii fantomatici ai nourilor, făcând fuioare, fuioare, din barba lui Dumnezeu.

Cazul nostru acum; al meu și-al lui Toneanu.

Fără să fim întrebați, dacă măcar ne surâde perspectiva, sau avem de făcut oarecare obiecție, cu bursă argumentată aprins de nesolicitații străjuitori ai drumului în teatru, am fost trimiși la Paris. Pentru studii, decretaseră ei.

Că n'a fost deloc așa, e purul adevăr; semnăturile lor negăsind ecou decât în albul hâr-

tiei, acolo unde orice iscălitură dăinuește, chiar dacă obligativitatea i-a fost nesocotită.

Cum să fie altfel ?

Dacă în urmă cu doi ani, la 91, eșisem din țară până la Viena, integrat disciplinei de angajat, pe deasupra îmbrăcat în haina de răspundere a lui Polonius, de data asta eram maestrul propriilor fantezii — cel mult trebuia să mă pun de acord cu prietenul meu, ceiace se întâmpla ușor totdeauna — într'un oraș ale cărui frumuseți, dela coborîre, mi-se înfățișaseră diformate, în jocul nesigur, cu toate că voios, al minții mele băute.

Mai târziu, drojdia s'a așezat la fund. Unde avea să stărue tot restul vieții. Totuși, trezit, podurile se arcuiau la fel peste Sena, strâmbe, gata să se prăvale în apa murdară, în ciorba căreia, hotelierul meu, un strașnic bețiv, dădea toată ziua cu bățul, doar o prinde vreo plătică.

Părăsiam pivnița răcoroasă a ăstuia, care ca un făcut mă îndrăgise din prima zi, complect zăpăcit. De-alungul trotoarelor, casele

La Paris

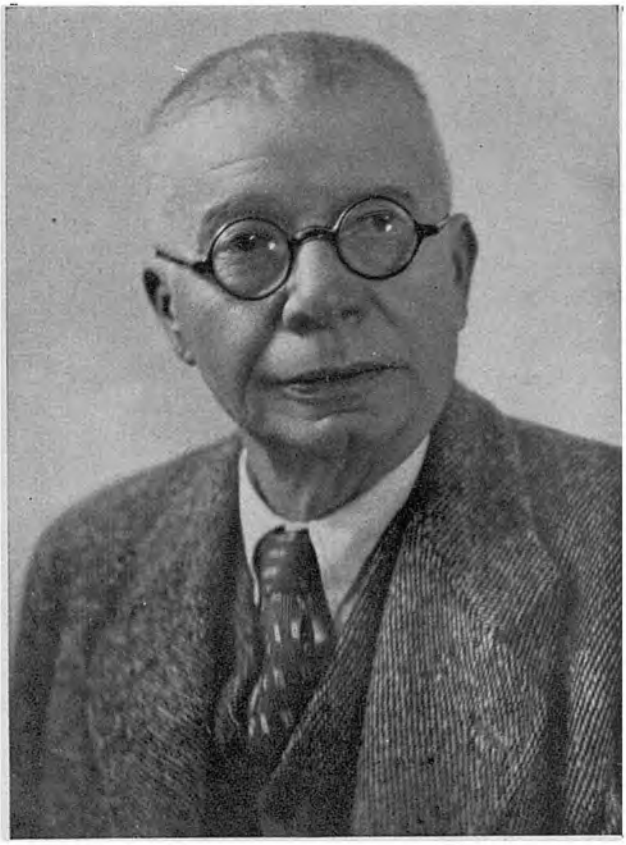

1939

veniau peste mine, parcă am fi avut ceva de împărțit... Și localul ăsta mititel, anapoda în inima Montmartre-ului, unde aseară erau să ne înjunghie fârtații ceia cu șepci și basmale roșii spânzurate de gât, ia te uită cum mai țopăie! Ca o paparudă dela Nucii.

Paris! Paris! Se poate? Credeam că numai la noi... și când colo... Nu e nimeni să repeadă o garniță cu apă în verdeața firmei, care alunecă, se înalță, cade, pe fruntea înfierbântată a cârciumii.

Zi așa, nene Cantacuzino, la Paris pentru studii!

Mâine poate o să fie altfel.

Poate...

Am fost să-l vedem pe De Max. In pauzele spectacolului ne-a primit afabil, cu atențiuni delicate, prelungite, ca o femeie. Inele, la brățara vorbei care-i mergea...

— Veniți neapărat mâine la mine la masă. Pun să vă facă mămăliguță, fasole... veniți, vă rog.

Ne-am dus.

O masă copioasă, cu mâncăruri românești, cu un vin îndrăcit, prezidată de spiritul robust înfășurat în atitudini femeești, al marelui interpret al lui Britannicus.

După ospăț, la cafea, tam-nesam, De Max ne-a dat câte o sticluță cu parfum.

Înțelegeam cu vinaț.

Bătându-l peste picior, în jilțul din care trona regește, îmbrăcat în hlamidă, l-am întrebat, spre hazul lui Toneanu, care dacă-l apuca râsul nu se mai opria:

— I'ascultă, nene Max, i-adevărat că îți cam plac bărbații ?

N'a ocolit înfruntarea, nici nu m'a dat pe ușe afară. Mi-a răspuns ca la oricare întrebare ce i-aș fi pus.

— Unii spun că da, alții zic că nu...

Totuși, femeile roiau în jurul lui. Și chiar acum, când ziua agonizează, înroșind frunzele pomilor din Tuilerie, și de ciobul colorat, ca în copilărie, al ferestrei, umbrele înserării își țes păenjenișul, tot o femeie a bătut la ușe, ca pe intrarea ei să încheem o după amiază

tandră, ca un crepusculul, sau ca o pânză de Luchian.

La despărțire, surâzând, De Max a repetat:

— Unii spun că da, alții zic că nu...

Teatru am mai văzut o singură dată. Un spectacol într'adevăr grozav, „Doctorul fără voie", cu renumitul actor God. Nici nu prea aveam vreme. Beții!e ! Beții!e !

Pe lângă timpul oprit în păhărelele golite până la sbiceală, restul mi-l treceam la o fostă camaradă de conservator, domnișoara Brandemburg.

Asta, peste care dădusem din întâmplare, trăia cu un angrosist de briliante, într'un cartier depărtat. M'am dus un timp numai fiindcă îmi gătea românește. Pe urmă din obișnuință. Ca mai târziu, să nu mai scap de insistențele reprezentantului pietrelor strălucitoare. Ii plăcusem așa de mult, că se lipise ca păduchele de cămașe. Se amuza de orice șotie a mea, găsindu-mă extraordinar; murea de râs oridecâteori stropșeam cuvintele cu vorbirea-mi lată ca lama cuțitului de alături;

și ca să-mi facă plăcere, impunea, spre disperarea fostei mele colege de conservator, căreia nu-i mai plăceau bucatele noastre, menu-uri în întregime românești.

Prietena Brandemburg făcea la toate mesele, simplu act de prezență. In timp ce eu îmi frigeam lăcomia în mămăliguța tăvălită în unt și brânzeturi, din cele mai fine, care aburia pe farfurie, după ce trecuse prin rumeneala domoală a cuptorului; în dumicatul gustos al sarmalelor, servite când, ținute câteva zile la rece, erau din nou înfierbântate.

Se vede însă că atașamentul tânărului angrosist nu se fundase numai pe simplele-mi ghidușii. Altfel nu m'ar fi cărat peste tot, să-mi arăte senzațiile din Parisul timpului aceluia.

Unde nu m'a dus!...

Ca într'una din zile, față de femeia ce ne privia înghițind borșul, să-mi promită că mă va lua cu el la Londra, ca să-i cunosc frumusețele. Posibilități avea, fiind foarte bogat.

In ajunul plecării, am mers la un bazin

mare, extrem de bine amenajat. Dela intrarea în apă, atrag atenția celor dinprejur cu „voiniciasca" mea. Admirația angrosistului nu binevoește să rămâie pe mal, unde-i stătea bine, ci bâldâbâc lângă mine. Atât mi-a trebuit! Din două salturi, cu trupul jumătate afară, i-am fost în cap, băgându-l la fund. Și l-am ținut... l-am ținut... ca altădată dănciucii subt unda repede și cristalină a Ialomiței.

Când l-am simțit încolăcit, răgălie, gata să mă tragă după el, i-am făcut vânt afară. Era vânăt. Apa îi țâșnea din gură ca dintr'un furtun.

Infuriat, a bolborosit ceva.

M'a lăsat să-l însoțesc până acasă, unde i-a spus Brandemburgoaei:

— Nu-l mai iau pe Brezeanu la Londra, că-i nebun.

Atâta rău!

Mai prost că nu mai am unde găsi fasole bătută; în casa lui, de a doua zi, fiindu-mi interzisă intrarea.

Hai înapoi la scumpul meu hotelier! Tot

plec peste câteva zile ; cel puțin despărțirea să-mi fie de acel căruia i se cuvine. Care, semănându-mi, mă primește și de astădată, nu în birou, ci în pivniță...

M'au dus la gară camarazii francezi dela Comedie ?

Nu cred.

Afurisitele astea de case ! Cum se clatină ! Parcă se dau în leagănul cerului.

De nu m'ar izbi vreuna în cap... Ce s'ar face ăia dela București ?...

Când mi-au mai jucat tontoroiul?... ori mi-se pare... Să știi c'am sosit la Paris. Haide, Brezene, dumerește-te, ai intrat în Orașul Lumină !

Omul ăsta ce-o avea cu mine de-mi prijoană obrajii în țuguiul buzelor ? Să-mi mulțumească pentru ce ?

— De ce, nene ?

Mi-a înfipt o sticlă într'un buzunar, trântindu-mi alte câteva în brațe. Seamănă cu prietenul meu, hotelierul.

Al naibii !... iar mă pupă.

— Ce-ai cu mine, nene ?

Uite la el, ce-i dă prin cap !... Să mă 'nchidă 'ntr'un tren !... care se clatină... rupându-și fierăriile...

Hotărît, trebue să fie Cantacuzino, care, de, pentru studii... mă expediază la Paris.

E inexact că se poate aduna întreg timpul trecut, în jocul blând al literelor unei cărți.

Ce, viața o poți împături ca pe-o cutie de sardele, în filele multe, peste care adie boarea dumnezeirii lui Gutenberg, ale unui op?

Peste anumite părți, vii altădată, s'a lăsat seara și zadarnic căznești morișca gândului; viața nu-și va mai picura tot untdelemnul care-a ars, acum când încerci să-i anini candelă în iconostasul dăinuirii.

Știu că reîntors, Cantacuzino, nu s'a arătat preocupat, nici nu m'a pus să-i istorisesc, cum mi-am trecut timpul. Răspunsul l-am bănuit în el, căci mi-a dat multe și felurite roluri. Josselin din „Cupa fermecată", comedie de La Fontaine; Martin în „Bărbatul doicei" de Najac și Hennequin; Don Anibal din „Aventuriera" de Emile Augier, rol în care

aveam o scenă de beție foarte grea. La fiecare frază, se schimba beția...

Apoi: rolul comisarului Pârlitescu în „Hagiul", localizare de Malla; Bigorro în „Rabagas" de Sardou; Petre din „Femeile noastre", localizare de Paul Gusty.

Paul Gusty.

Doar noi care eram în teatru atunci, putem deslușì însemnătatea marelui său rol, în rostul teatrului românesc pe lume. Căci, Gusty, prin traducerile și localizările sale, tot atât de puternic ca și prin sortirea-i de unic director de scenă, era, ca până la urmă, superbul animator, pasionat de talentele adevărate peste care sufla vrăjitorește, să înflorească.

Iar am nemerit la Giurgiu. Tot cu Davidescu.

Patronul, șmecher, s'a făcut că nu-și aduce aminte de trecuta fugă frauduloasă a procopsitului care mi-a dat ceva bani înainte, numai să merg. Săritor, ne-a pus la dispoziție

odăile. Nedând curs indignării, necerând „șefului“ să-și justifice hoția, ori pe loc să și-o ispășească, plătind, știe că l-a prins, că nu-i mai poate scăpa...

De câteva zile, plouă groaznic.

Uite, Dumnezeu, aruncă, găleți, găleți, șiroaiele apei în ochii lui Davidescu, lipiți de geamul ferestrei.

Din fundul patului, privesc la el; de unde este, aleargă la ușe, de-acolo la geamul izbit puternic de șuvoaie, tot astfel mereu, căinându-se.

— Of !... Of !... iar nu jucăm... iar nu jucăm... Ce mă fac ?... ce mă fac ?...

Bătătorind odaia, trupu-i burduhănos a săltat de sub cămașe, zi și noapte, mult timp, căci ploaia nu vroia să se oprească.

Ce s'a făcut, nu știu; cum a scos-o la capăt cu hangiul, așișderea. Exasperat de văicărelile care nu se isprăviau, riscând să nu mă mai hrănesc decât cu of-urile lor, l-am lăsat să-și dea mai departe cu pumnii 'n cap, de as-

tădată străjuit de prezența celorlalți camarazi, luând drumul gării.

Afară, potop. Mă vântură parc'aș fi pom în câmp. Am iuțit pașii.

Cineva, aleargă după mine, scăpărând metalic prundișul din albia caselor. Te pomenești că e Davidescu...

M'am întors. In spatele meu, un cal. Vine năuc spre mine, răvășind cu picioarele gârla.

Am rupt-o la fugă. Calul, după mine.

Trec în goană împiedicată, ploaia nu-mi mai încape în haine, pe lângă grădina unde chiar dacă mâine rafalele vor înceta, tot vor trebui două zile, Davidescu neputând să apară și 'n rolul meu, decât după sbiceală.

Tălpile ghetelor mi-atârnă grele, umflate de apă, ca niște pâini vechi puse la muiat. Numai de n'ar avea fantezia, ducipalul ăsta întraripat — ce i-oi fi făcut ?! — să se repeadă să mi-le mănânce. Atât mi-ar trebui !... ajung la gară desculț.

Apa împroșcată de copitele lui, mă ajunge...

Îi simt aburii răsuflării în ceafă... Dracu m'a pus s'o iau la fugă !

Unde să mă salvez ? Cu greu îmi trag picioarele, imaginând o întruchipare necurată, ivită din mormăiala farmecelor lui Davidescu. Și 'n prima cârciumă ce-mi iese'n cale, dau busna.

Calul simțindu-mă, după mine.

Am putut să-l privesc: întraripatul ducipal era chior.

Leonescu Vampiru, care e bine în „Răpirea Sabinelor", nu concepe ca un actor să învețe. Oricăruia, îi dă brânci în scenă, zicând că trebue să se descurce.

Sufleurul are rol în teatru. Pe unii îi încurcă, pe alții îi ajută.

Deși nu fac parte din prima categorie, învăț foarte bine. Ca să meargă textul aproape automat. Fără această siguranță, fără aripile textului perfect prinse la închieturile rolului, sigur aș roti besmetic, sfârâind, ca fluturii la

lampă noaptea, în lumina acțiunii; izbindu-mă nevoit, zig-zag-at, de animarea celorlalți, asemeni liliecilor în besnă, de turlele bisericii din cartier.

Și pe urmă, acum, n'aș avea curajul să plec la Pitești. Unde, actorii ceilalți, lângă care am repetat la București, mă mai așteaptă.

M'au primit bine, aveau nevoe, fiecare însă arătându-mi câtă dreptate a avut, când mă sfătuise să înapoez banii lui Davidescu și să merg la Pitești.

Grădina în care jucăm nu e rea. Cam înconjurată de cârciumi...

De plouat nu plouă și lumea, slavă Domnului, vine. Râsetele se înoadă pe șalul turcesc al nopților de mătase, înăbușind răcnetele țiganilor, sparte în cinstea celor câțiva clienți ai cârciumilor din apropiere.

Aplauzele stărue exact până a doua zi seara, când le deslănțue, suprapunându-le celor trecute, unul care a mai văzut piesa.

De ce am fi triști ?

Doar Hagiescu — de, a creat „Avarul" la

Național — nu uită să repete în fiecare seară :

— Pingelele dela ghetele mele, sunt mai bune decât actorii care joacă la grădină...

E însă mai urât ca mine, are o chelie până la ceafă — zice că-i frunte ! — așa că nu-l mai slăbim cu farsele.

El, totuși :

— Pingelele dela ghetele mele...

Ce diferență între spectacolele ăstea dela teatru și cele care entuziasmând pe pitești, făcuseră din noi, idoli !

Aici, Romeo Girolamo, un bun pictor decorator, se îngrijește de decoruri; mobila este schimbată — după piesă — căci, directorul Caragiale avusese grije să facă pârtie, corijând primul, greșala de a se utiliza aceeași recuzită în „Agache Flutur“ și'n „Hamlet“.

Noi, actorii, suntem la fel; dar pe când aici, într'o casă acătării, omenească, dincolo, în bordei.

Afară de rolurile trecutelor stagiuni, joc pe Bardetto din „In preajma tronului", tragedie de Em. N. Antonescu; Francisc din „Păsărelele" de Labiche; Prezidentul din „Ilusiunile căsătoriei" de Gr. Chrisenghi; Narbet în „Amilcar Barca" de Bengescu-Dabija.

Apoi: în „Censura", tot de Chrisenghi; „La 30 de ani" de M. Polizu-Micșunesci ; „Chiriașii", comedie în 5 caturi de Henri Chivot ; „Gazetarii", localizare după Gustav Freytag.

In localizarea lui Radu Rosetti, „Un leu și un zlot", joc pe Sărăcilă, cel care spune asemenea versuri :

Te rog primește acest buchet,
Aranjat cu mult marafet.

Ca a doua zi să fiu, Petre Mortensgard, în „Rosmersholm" de Ibsen.

Se reia „O scrisoare pierdută". Și fiindcă Mateescu nu mai poate să întrebe, de-acolo din groapă, el, creatorul rolului, pe coana

Vasile Toneanu

1897

Joițica — „eu... pentru cine votez?...", îi ține locul pe lumea ceastălaltă, Jianu. Eu, încurcându-mă în numărătoarea steagurilor lui Pristanda.

„Două la Primărie : opspce; patru la școli : douăzeci și patru; două la catrindală la Sf. Niculae : treizeci..."

Am douăzeci și opt de ani și sunt făcut societar.

Atitudinea camarazilor după spectacolele mele, cu anumite excepții, începe să fie concluzie a ceiace reușesc.

Când nu sunt mulțumit, se îmbulzesc toți.

— Bravo, Iancule, bravo!

Dimpotrivă, când parterul freamătă, și-mi simt sufletul plutind peste ovații ca Iisus pe ape, niciunul.

Ce e aia gen preferat ?

Joc tot ce mi-se dă: dramă, comedie, tragedie, operetă, revistă (bine înțeles asta din urmă, fără nas mare și multe pulpe de femei...).

Să însemn una din stagiuni :

Deschiderea cu „Răzvan și Vidra", unde interpretez pe Vulpoiu. In Răzvan, Nottara; în Vidra, Aristizza Romanescu; Sbierea, marele Iancu Niculescu; Răzașul, Vasile Toneanu; în Piotrowski, Liciu; Minski, Soreanu; Șoltuzul, Murgeanu; în Târgovețul II și Hoțul I, Aristide Demetriad; Ostașul III, V. Cernat; Un copil, Maria Giurgea.

Apoi:

„Bolnavul închipuit", în care am jucat pe Domnul Purgon, medic al lui Argan (bolnav închipuit) pe care îl interpreta Iancu Niculescu. „Hotel Central", o comedie tradusă de V. Hasnaș, excelent actor și serios bețiv (îl vedeam regulat cum își întindea cafeaua pe cravată). „Numărul 423", vodevil care a format unul din marile succese ale timpului. „Nebuniile amoroase", comedie de Regnard. „Banul Mărăcine" de V. A. Urechie, unde am interpretat pe Brumă, unul din scutierii Banului. In Filip de Valois, Vasile Leonescu; Princesa Maria de Hally, Aristizza Romanescu; în Doamna Clara, Ana Ciupagea, soția lui Ionescu

Gion, iar Regina Franciei, Amelia Hasnaș.

Gheorghe Moceanu a aranjat dansurile piesii, iar eu, împreună cu el și o balerină, jucam la fiecare spectacol Brâuleţul în opt figuri. Odată, de atâta ţopăială, mi-a venit rău și am căzut în culise. Ca la spectacolul următor, să scutur mai vârtos, de praf, scândurile scenei.

Dar dacă picioarele îmi săltau aici, ca din jeratec, mult mai adevărat trăiam drama lui Vlad — cât m'a pasionat acest rol! — din „Mort fără lumânare", piesa programată seara următoare.

Urmau: „Dama de caro"; „Flămânzi de glorie", o localizare de Haralamb Lecca; „Doctorul fără voie"; „Căsniciile de azi"; „Ion Vodă cel cumplit"; „Voevodul ţiganilor"; „Afurisit epure"; „Copiii părăsiţi".

Lojile erau pe scenă, parcă ar fi făcut parte din piesă; la fiecare spectacol existând un soi de teatru în teatru.

Prezenţa aceea, lângă artifciile, lângă efortul nostru, stingherea. Machiajul oricât ar fi fost de măestrit, se cunoștea; privirile pornite

să nască plecarea depărtată pe gând a spectatorilor, se isbiau de iscodirea chițibușară a directorului; pauzele fiindu-ne străbătute de săbiile răutăcioase ale reflecțiilor trântite în gura mare de ocupanții locurilor de onoare.

— Uite cum se belește ăla !

— Și ălălalt ce s'o fi strâmbând așa !... ca un maimuțoi.

Ca să nu eșim din rol, nu răspundeam. Burdușelele imbecile le simțiam zdravene, atât cât să ne rănească visul, care pentru parter, totuși rămânea, căuș cu apă vie.

La un spectacol cu „Voevodul țiganilor", într'o loje Cantacuzino și un american. Jucam rolul țiganului Pali; Toneanu pe Jupan, Băjenaru pe Barinkay. Dirijorul împlânta cam anapoda, în gol, bagheta.

Deodată, niște profesori beți, care se agitaseră până atunci în primele locuri, încep să vocifereze. Cantacuzino sculându-se în picioare, peste ei :

— Vă dau afară !

S'a făcut liniște. Și americanul arătând di-

rectorului pe dirijor, și-a picurat distinct replica, s'o prindem :

— La noi, pentru asta se dă afară...

Deși jucam roluri mari, acceptam cu aceeași voe bună, pe cele de mâna cincea. Trecându-le prin mine cu ardoarea din totdeauna, ca să ajungă mai departe, în spațiul cald al aplauzelor.

N'am făcut niciodată mutre, nici n'am argumentat că mă discreditez față de public, apărând în rolul mărunțel din „Voevodul țiganilor", după ce în ajun interpretasem „Doctorul fără voie". Mărturisesc că m'a surprins atitudinea camarazilor sosiți mai târziu pe urmele mele, care odată trecând printr'un rol prim, mergeau până la a-și da demisia, dacă nu erau schimbați din cel care se anunța secundar.

Ori, talentul, trebue cât mai mult tărbăcit. Vântul înfuriat al artei neputând fi stabilizat în pânzele sale, decât după îndelungi peregrinări.

Pârâul de munte n'ar fi apa asta largă,

că-ți trebue privire grozavă până'n celălalt mal, dacă nu primia pe drum, chiar subțirele firicel al unui isvor.

Ciubotele ! ciubotele ! Mi-le târșesc oricând mi-se ivește ocazia, indiferent cât, pe înălțimea asta a scenei, ale cărei scări invizibile, de azur, duc, uite Iancule, direct la Dumnezeu.

La Caragiale, la Molière. Ii socotesc ca atare.

Trag dușcă după dușcă, să-mi amăgesc emoția, și interpretez pe Glutto din „Fântâna Blanduziei", în următoarea distribuție : Horațiu, Nottara ; Mecena, P. Vellescu ; Scaur, V. Leonescu; Postumus, I. Niculescu; Gallus, Costescu; Zoil, G. Dimitriu; Getta, C. Gănescu; Neera, Am. Hasnaș.

Joc pe Grumio din „Femeea îndărătnică", în care Petruchio este Vasile Leonescu și Caterina, Aristizza Romanescu. Pe Dodăilă, porcarul, în „Porcarul și Măria Sa", dramă de V. A. Urechie; pe Căminarul Grigore Pâlciu în

„Piatra din casă". Și-mi împrumut, fără menajament, temperamentul, pentru alte roluri din: „Silvina Doamna", dramă de Bengescu Dabija; „Alegerile", localizare după Georges Petit; „Desrobirea sufletească" de Brieux; „Deputatul băcan" de M. Ordoneau și Valabrique; „La Călimănești", localizare de Toneanu; „Ultimul clironom" a lui Pandolfi; „Stâlpii Statului", farsă de Haralamb Lecca; „Curcanii", drama lui Grigore Ventura.

Pe Cetățeanul turmentat l-am întâlnit la Târgoviște.

Vară, cald, soarele îmi încinge ca pe o plită, țeasta. Gâtlejul mi-e permanent scorojit, parcă tot zăduful s'ar fi cuibărit în el, vorba să nu-mi mai alunece și gâfâiala să-mi fie de astmatic.

Ce să fac? Mă adăp sistematic, să mă răcoresc, aici în fața cârciumii, strict timpul cât nu joc la grădină.

De câteva zile, la aceeaș oră, remarc un tip

care, îmbrăcat fistichiu, gambetă în mijlocul caniculei, înfășoară strada pe baston. Lăsându-mi în pumnul urechii, ca pe o monedă a sufletului său, oridecâteori pășește pe lângă mine, revolta :

— Răscrucea mă-sii de ciocoi !

Pitorescu-i dulce m'a intrigat, interesându-mă pe loc cine e.

Crâșmarul mă lămurește.

— Proprietarul dela „Ioropa"... Marinică Ivănescu. Stai la el la han și nu știi cu cine ai onoare.

In chiar după amiaza zilei, am avut-o.

Simpatic. Rebelionist. Stă în fața mea și comandă, pe placul sufletului meu. După fiecare jumătate, își îndeasă mai tare gambeta pe ochi, ciupindu-se des de mână (gest pe care aveam să îl împrumut, mult mai târziu, în „Țăranul Baron" de Holberg) răstindu-se la mine :

— Răscrucea mă-sii de ciocoi ! Răscrucea mă-sii...

Cred că am băut serios, căci mâinile-i sunt bășicate...

Peste drum, la grădină, s'au aprins lămpile și Toneanu a apărut să mă „ridice", temându-se că nu mă voiu decide să părăsesc buza subțire a cănii încondeiate, câmp cu floricele, pe care vinul gâlgâe fără să simt.

— Haide, Iancule!

— Pardon! răcnește gambeta de lângă mine. Răscrucea mă-sii... de ciocoi!

Zadarnice toate argumentele lui Toneanu. Numai când l-am invitat să poftească să mă vadă, spunându-i că las vorbă la intrare, m'a eliberat, rămânând să-și facă mâinile, cozonaci crescuți în Săptămâna mare.

Ce dracu s'o fi 'nvârtind crătițile astea pe pereții bucătăriei ce ține loc de cabină!...

Imi hăue în ureche, multiplicată, replica celui lăsat la cârciumă. Ce va zice când m'o vedea pe scenă?... I-a să-l fac.

Gândul săgetându-mă, găsesc în fundul lăzilor, un pantalon, un soi de redingotă, o vestă, o pălărie tare cu mărginile întoarse'n

părți, ciuntite în față și la spate, încăputând o identică înfățișare vestimentară.

Amuzat, insist asupra machiajului, sgâindu-mă de aproape, dela distanță, în balta oglinzii. Care în momentul când s'au stins lămpile grădinii și cârpa cortinii s'a încolăcit pe stâlpi, îmi întoarce, exact cum e, pe revoltatul Marinică Ivănescu.

Când am pășit în scenă, omul meu, care era pe undeva prin besna grădinii — fusesem informat — s'a pipăit, probabil, nedumerit cum putea să se privească, pe el, și să fie în acelaș timp privit, tot de el...

Numai când n'am avut de lucru și am adăugat uneia din replici, obsesia lui — „răscrucea... de ciocoi!“ — a constatat că cel după scenă nu era el, replicându-mi puternic:

— Răscrucea mă-tii, Iancule!

Zilele cât am mai rămas la Târgoviște, au însemnat lanț de strașnice beții, în exclusiva companie ospitalieră a revoltatu-

lui hangiu. Am putut să-l observ pe îndelete. Incât când am părăsit orașul, i-aveam strâmbăturile, felul de a vorbi, atitudinile, în pieptarul minții.

I-am luat cu mine tipul. El rămânând mai departe, patron la „Ioropa" și dușman neînfricat al ciocoilor.

In chiar acelaș an, la scurt timp după deschiderea stagiunii, interpretez, pentru prima oară, rolul Cetățeanului în „O scrisoare pierdută", alături de: Nottara, Tipătescu; Th. Petrescu, Dandanache; Iancu Petrescu, Trahanache; Catopol, Farfuridi; Carussy, Brânzovenescu; Iancu Niculescu, Cațavencu; V. Alexandrescu, Ionescu; V. Cernat, Popescu; Soreanu, Pristanda; El. Levanda, Zoe.

Rolul îl știam perfect, așa că n'am făcut decât să aduc, alături de cei câțiva glorioși interpreți, care mai jucaseră, figura pitorească și combativă a onorabilului târgoviștean.

Căzut între ei, fără „răscrucea... de ciocoi!...", rămasă la Târgoviște, tipul a surprins abitir, atât pe Tipătescu, cât și pe Tra-

hanache, ca să nu mai vorbim de interpreta nevestii acestuia, care nu era de talia lor.

Impleticit printre puţinele cuvinte, Marinică Ivănescu, şi-a preschimbat sughiţurile în tot atâtea laţuri, în ochiul cărora, fără să forţeze, aplauzele furtunoase ale spectatorilor şi-au prins, fără rezervă, entuziasmul.

„In sănătatea coanii Joiţichii! că e... damă bună!"

Deşi cortina nu s'a lăsat, ăia din faţă par'că s'au sculat în picioare, întârziind îndelung, cu bătaia palmelor, replica lui Caţavencu.

Marinică Ivănescu triumfase.

De mult am în mine, parolele dramei fierbinţi a lui Harpagon.

La teatru să ai, că ocazia se iveşte.

Numai câteva săptămâni au trecut dela triumful lui Marinică Ivănescu, şi uite, joc „Avarul".

Repetiţiile le-am prelungit în emoţia groaz-

nică a nesiguranței, care urmărea prea strânsul control al dorinței chinuitoare, să reușesc perfect ce vroiam.

A venit și Caragiale, căruia încredințându-i nedumerirea ce aveam la dificilul monolog dela finalul actului al patrulea, mi-a făcut teoria motorilor animați.

Explicația găsindu-și culcuș în mine, am acționat, aici unde aveam oarecare teamă, pe dinamul ei.

1 Decembrie 1898.

Am treizeci de ani.

Și îmbrățișarea lui Caragiale este aceeași, ca după interpretarea Cetățeanului turmentat.

Animată a mai fost stagiunea asta, singura sub conducerea lui Petrache Grădișteanu, cel care a introdus matineurile ! Nu mai puțin de nouăzeci lucrări reprezentate, având în vedere multele reluări și că spectacolele de operă se dădeau la Național.

Afară de „O scrisoare pierdută" și „Avarul",

rejoc pe Ipingescu din „O noapte furtunoasă", cu următoarea distribuție : Dumitrache, Iancu Petrescu; Chiriac, Murgeanu; Venturiano, Catopol; Spiridon, Lucreția Brezeanu; Veta, Maria Ciucurescu ; Zița, Marietta Ionașcu.

Interpretez rolul doctorului Purgon în „Bolnavul închipuit" ; al lui Dumitrache Ghinion în „Pățania lui Dumitrache" de Radu D. Rosetti; Ioniță Pipirg din „O căsnicie", comedia lui Ursachy; pe Enache în „Franțuzitele" de Facca — piesa formând tabloul IV al unei reviste istorice a secolului XIX, aranjată chiar de Caragiale.

La rând în : „Asan", dramă istorică de Ion C. Bacalbașa și Mircea Dimitriade; „Sfredelul Dracului" de Alecsandri; „Căpitănia de ceas" localizare de Bruzzesi; „M'amzelle Nitouche", în care am jucat pe Loriot ; „Curierul de Lyon", unde am fost Choppard, supranumit Amabilul.

In chiar același an, Caragiale scrie următorul articol, întitulat Ion Brezeanu:

„Un om de spirit, luminat și mare amator

de artă, pasionat mai ales de teatru — răposatul Iancu Alecsandri, fratele celebrului poet, — povestea odată următoarele:

Aflându-se la Paris, ca agent diplomatic, primi într'o zi vizita unui tânăr compatriot, înarmat cu un pachet voluminos de recomandaţiuni oficiale şi private. Tânărul, care debutase pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, dovedise de timpuriu multe bune dispoziţiuni, aşa că ministerul şcoalelor îi acordase o bursă spre a studia şi a-şi perfecţiona talentul în capitala Franţei, metropola artei dramatice. Fericitul debutant cerea agentului român un mijloc de introducere pe lângă vreunul dintre maeştrii mari ai scenei franceze. Iancu Alecsandri se afla în cei mai buni termeni cu toţi artiştii parisieni; în deosebi, era prieten de aproape cu cei dela Comedie. Fără multă vorbă, tânărul obţinu ce dorea — o scrisoare cordială către un vestit pensionar al casei lui Molière.

A treia zi se întâlneşte Alecsandri cu acel maestru şi află că tânărul se introdusese de-

stul de frumos. Marele artist îi spusese să-și aleagă un rol pe care nu-l mai jucase; tânărul își alesese unul de premier sujet fort — o mare îndrăzneală, de sigur.

„Ai și gust și curaj; bravo! e un rol foarte greu, dar e în adevăr foarte frumos: merită să-l muncești. Prea bine. Studiază-l și, după ce-l vei învăța cum se cade, vino câte-o oră pe săptămână la mine, să văd ce poți și să-ți dau cu dragă inimă orice povețe pot".

Dar, ceva mai mult. Tânărul debutant român făcuse maestrului o excelentă impresie; se arătase foarte simpatic și foarte desghețat.

„Știi că sunt îndrăzneți și inteligenți românii d-voastră; da, foarte inteligenți!"

Asta a măgulit, se înțelege, amorul propriu al boierului român, cald liberal dela 48. Dar încă bucuria lui trebuia să fie în curând culminată. La o următoare întâlnire cu pensionarul dela Comedie, coconul Iancu a aflat că Românii trec nu numai în privința curajului, dar și'n privința inteligenții, orice măsură — sunt prea din cale afară inteligenți.

Ce se întâmplase? — Peste cinci-șase zile dela primirea rolului, nou pentru el, tânărul se întorsese radios la maestru: studiase rolul, îl învățase — ce e drept, pe ici pe colo nu știa poate exact textul — dar, altminteri, îl învățase destul de bine, și era gata să se supună la examen.

„Amicul meu — i-a zis francezul — dacă d-ta poți face atâta în câteva zile, un singur consiliu ți-aș mai putea da: întoarce-te numai decât în țara d-tale. Te asigur că eu nu te mai pot învăța nimica; din contră, aș putea eu învăța dela d-ta; atâta numai că ți-ai pierde vremea de geaba: nu mă simt capabil de asemeni tours de force; și mă pot prinde că toată lumea aici la Paris îți va spune acelaș lucru".

*

Dacă maestrul francez, greu la pricepere, a rămas uimit în fața unui îndrăzneț debutant român, ce ar face când i-aș spune că se poate o minune și mai mare? — Un rol izolat, o concepție singulară, independentă de orice

condiţiuni de ensamble, în fine, o exhibiţie de virtuozitate personală — calea-valea. Dar a studia, a şti şi a juca în câteva zile o piesă întreagă ?...

„Cum? domnule. A realiza în mai puţin de o săptămână o complexă simfonie, în care instrumentele sunt suflete de oameni cu atâtea nenumărate coarde trupeşti — mişcându-se de colo până colo, evitându-se, căutându-se, ciocnindu-se, stăpânindu-se, izbucnind ; tot atât de elocvente în tăcere ca şi vorbind; denunţându-se cu atât mai sigur, cu cât se ascund mai discret ; şi, în acest complex întreg, păstrându-se cu scumpătate ritmul strict necesar al acţiunii, atât de variat şi de bogat în nuanţe !... In câteva zile !... Dar e peste putinţă... Dar mai lesne aş putea crede să-mi spui că edificiul Teatrului Naţional, a cărui reparaţie neisprăvită durează de vreo cinci ani, s'a clădit în trei zile întreg din temelie până în vârf, cum se clădesc la solemnităţi arcuri de triumf din scânduri şi mucava !... A ! dom-

nule, ori vrei să râzi de mine, ori ești un ignorant în materie...

— Mă iartă, domnule, nici una, nici alta...

— Atunci...

— Atunci, poftim, mă rog, cu mine la teatru".

Și ne ducem... Dupăce ieșim, francezul meu, adânc afectat, îmi spune:

„Păcat! Ați avea câteva bune dispoziții, câteva instrumente convenabile... Dar ce teatru! Dumnezeule! Dar, bine, d-le, asta este pur și simplu recitarea silită, și încă nu tocmai fidelă, a unei bucăți literare, mai mult sau mai puțin interesantă ca fabulă, mai mult sau mai puțin sărată ca dialog de spirit; e o recitare făcută de câteva persoane în costume, mai mult sau mai puțin potrivite cu epoca în care presupunem că se petrece fabula. Am auzit numai vorbele, și încă și acelea erau citite cu egală emfază, nu vorbite cu potrivită sinceritate. Insă în teatru, ca și în lume, vorbele constituesc numai o parte a existenții; și o dovadă despre asta este că, afară

de cazuri foarte rare de superexcitare, oamenii vorbesc pe rând; unul spune, iar ceilalți tac și ascultă. Dar, dacă ascultă și tac, asta nu însemnează că au încetat să trăiască; cele ce aud și văd, cele ce înțeleg și simt fără să fi auzit sau văzut, îi afectează pe fiecare într'un deosebit fel, în felul necesar determinat de firea lui. In vieață, de zece ori mai mare rol au ochii și sprâncenele decât gura: vorbele fără ochi au prea puțină căldură; ochii fără vorbă pot spune multe. Și nu numai ochii și sprâncenele pot fi mai elocvente decât gura. Orice mișcare poate spune mai multe decât tirade întregi... Un om nu mai poate suferi descrierea unei nenorociri ce i s'a întâmplat; nu te mai poate privi în față, pe tine, povestitorul; îți întoarce spatele, acoperindu-și ochii cu amândoi pumnii încleștați: în mișcarea umerilor, în strânsoarea dela ceafă, vezi bine câte lacrimi și cât de amare varsă ochii ascunși... dar mai trebuiesc oare exemple ?"

*

Pretențioasa teorie a francezului mi-a deșteptat două depărtate reminiscențe.

Celebrul Millo juca în beneficiul său la Bossel o piesă din franțuzește cu câțiva actorași de strânsură. Intr'o scenă unde Millo, ca baron, sfida pe un marchiz, baronul începe:

„D-le marchiz, când e cineva poltron ca d-ta!...“

Dar actorașul privia pe baron cu ochii mirați, ca și cum n'ar fi fost marchiz ofensat, ci spectator interesat. Millo reîncepe:

„D-le marchiz, când e cineva poltron ca d-ta !...“, apoi printre dinți, încet: „Ci supără-te, nene, pentru Dumnezeu !“

Aș! Marchizul, deloc. Millo urmează:

„...Când e cineva laș... (încet) Incruntă-te, omule, ce dracu !“

Marchizul nu cedează; ba nici nu-i dă replica. Baronul încet:

„Ci zi, nene!“

De prisos. Atunci, văzând că marchizul e din cale afară solid, Millo se hotărește să sacrifice scena și zice tare:

„Dar... o să te superi, că văz că nu te superi ; dar... o să-mi zici mizerabil ! că văz că nu-mi zici. Ei bine! să ieșim, d-le marchiz !“ și, încet : „Ieși, nene, că m'ai omorît!“

Marchizul poltron a fost mulțumit să iasă, urmat de aplauzele sgomotoase ale parterului, care înțelesese bine toată greutatea situației baronului. Ce e drept, tânărul artist nu studiase la Paris, — era producție curat națională.

Neuitatul Dragulici, care, pe lângă extraordinar talent, avea și mult spirit, trebuia să debiteze într'o dramă romantică o enormă tiradă : povestea unei femei, cu toate amănuntele și cu nenumărate exclamațiuni, cum se prăpădise amantul ei, amicul lui, într'o cursă infamă, întinsă de vrăjmași. Dragulici se plângea de lungimea paragrafului și pretindea lui Pascaly, directorul, să i-l mai condenseze:

„Nu din pricina mea ; eu îl zic, să fie și de două ori mai lung; dar mi-e milă de Mița.

— Firește, zice Mița, cu naivitatea-i cunos-

cută ; încai, tu vorbești ; dar eu... ce să fac un sfert de ceas?"

Dragulici răspunde :

„Să-ți cumpăr o oca de mere, să le rumegi cât m'oiu bălăbăni eu; să nu zici că ai stat de geaba în picioare".

*

Nu, să fim drepți, să lăsăm deoparte pentru moment amorul propriu național și să mărturisim că francezul, făcând observațiile de mai sus, ar avea multă dreptate. Și aci îmi vine la îndemână să dau, ca vechiu sufler și regisor, câteva povețe amatorului de comedie.

Amatorule, la teatru, nu face, ca unele persoane din loji, concurență de declamație actorilor, fiindcă asta supără pe alți spectatori, cari întorc involuntar privirile către d-ta sâsâindu-te; și dacă, din nenorocire, mai ești și urît, nu șade frumos să se uite atâta lume la d-ta și să șoptească : dupăce e urît, mai e și prost și obraznic ! Taci frumușel la locul d-tale și ascultă cu atenție. Cu urechea fii într'un loc, dar fii cu ochii în patru. Ascultă ce

vorbește un erou ; dar privește și ce face când vorbește, și ia seama bine dacă se potrivește cum este cu ce spune, și în acelaș timp privește mereu și pe ceilalți cari tac, să vezi ce fac.

Controlează, cu toată severitatea bunului simț, dacă se potrivește cum sunt eroii cari nu spun nimic cu ce spune eroul care vorbește. Nu scăpa un moment pe niciunul din ochi. Intr'un cuvânt, ascultă și privește pe Dragulici, dar nu pierde o clipă din vedere pe Miţa — numără-i cu stricteță merele. Vei constata cu metoda aceasta lucruri foarte ciudate: de exemplu, că un personaj tăcând se potrivește mai bine cu spusele altui personaj, decât acesta însuși cu spusele sale chiar. Cu metoda aceasta îți vei da seama, cum nu-ți dai acuma, pentru ce, cu tot piperul pus de unul, bucata ce ți-au servit-o a fost sarbădă : piperul unuia a fost insuficient ca să ridice gustul atâtor pumni de spanac pe care ceilalți colaboratori, tăcând sau vorbind, i-au aruncat rând pe rând în oală. Astfel vei înțelege că marea chestiune

în arta de execuţie este temperamentul şi marele secret al unui teatru este acordul perfect al temperamentelor.

Mai întâi trebue să ai temperamentele, şi pe urmă — pe urmă să înţelegi că nu le poţi găsi acordul perfect în câteva zile.

*

Neîndoios, avem artişti de mare temperament în Teatrul nostru naţional. A-i pomeni pe toţi şi a face analiza raţională a jocului fiecăruia, ar fi o lucrare prea grea pentru mine — sunt prea mulţi. Deocamdată mă mărginesc a spune câteva cuvinte asupra unuia, care mi-a atras acum în urmă cu deosebire atenţia: Ion Brezeanu.

Fără pretenţie de a decreta talente, dar şi fără nici o ezitare, cutez a spune: Brezeanu este un extraordinar temperament, o natură desăvârşită de artist, unul dintre rarele fenomene cari pun adânc marca lor pe o întreagă epocă artistică. Este un Drăgulici, e un Iulian, un Mateescu; probabil ar putea fi un Millo...

Ar putea — dacă... Dar despre acest dacă, mai la vale.

Vedeţi — nu vorbesc decât de concepţiile lui mari — de artistul nostru în „Mort fără lumânare", în „Doctorul fără voie", în „Scrisoarea pierdută", în „Noaptea furtunoasă", în „Avarul", şi judecaţi despre minunata bogăţie a invenţiei lui, varietatea fanteziei lui, puterea stăpână cu care-şi face palpabile concepţiunile. O fibră a fiinţei lui nu s'astâmpără o clipă; toate lucrează potrivit ca într'un traiu adevărat şi sincer. Şi ceeace face să se ridice aşa de sus creaţiunile tânărului artist este dragostea călduroasă cu care el le îmbracă pe toate într'un fel de atmosferă lirică particulară.

Uitaţi-vă la Sganarelle, stricatul cela de lemnar, cât e de simpatic când, cicălit de nevastă, îi spune fierbând: „Te... bat!" Cât e de drăgălaş când, scos din fire, chiar o bate! Dar întâlnirea cu doica? Cu ce admiraţie nesăţioasă o priveşte! cum îi sticlesc ochii lăcrimoşi şi cum îşi linge buzele ca de cea mai fină

I

DOCTORUL FĂRĂ VOIE

Comedie în 3 acte de **Molière**

DISTRIBUŢIA:

Sganarelle	D-nu	I. Brezeanu
Geronte	»	G. Achille
Luca	»	G. D. Carussy
Valeriu	»	V. Paciurea
Leandru	»	Tonny Bulandra
Robert	»	I. Constantiniu
Martina	D-na	M. Ciucurescu
Jacquelina	»	L. Mărculescu
Lucinda	»	M. Ionaşcu

II

AVARUL

Comedie în 5 acte de MOLIÈRE

DISTRIBUŢIA

Harpagon, avarul	D-nu	Jon Brezeanu
Cleante, fiul său	»	Aurel Petrescu
Eliza, fiica sa şi iubita lui Valeriu	D-ra	Eug. Ciucurescu
Anselm, amicul lui Harpagon	D-nu	G. Achille
Valeriu, fiul său	»	Tonny Bulandra
Mariana, fiica sa şi iubita lui Cleante	D-ra	El. Mihăilescu
Frosina, peţitoare	D-na	M. Ciucurescu
Jupân Jacques, bucătar şi viz. la Harpagon	D-nu	Jon Nicolescu
Jupân Simon' samsar	»	A. Barbelian
Săgeată, servitorul lui Cleante	»	N. Soreanu
Bobdeoväz, servit. lui Harpagon	»	I. Constantiniu
Batog, servit. lui Harpagon	»	G. D. Carusy
Un comisar	»	V. Paciurea

In aceeaşi seară, două roluri diferite
(Din PROGRAMUL Teatrului Naţional)

dulceață! Cu cât de exaltată galanterie se apropie să-i cerceteze laptele! Dar modul vertiginos cu care vechea slugă de doctor debitează frânturile incoherente de fraze latinești, ce-i sbârnâie încă prin minte!

Uitați-vă la nenea Nae Ipingescu, gravul ipistat din „Noaptea furtunoasă", cu cât tact și cu câtă discreție știe el să cultive amiciția cetățeanului Titircă și stima întregii familii a acestuia! Cu câtă vervă lămurește pe amicul său asupra binefacerilor sistemei democratice a sufragiului universal, preconizate de tânărul liberal Venturiano! Cu câtă seriozitate desleagă el la sfârșitul piesei încurcătura, când recunoaște pe romanticul publicist, pe care-l admiră prin luminată convingere! — Ipingescu, acest tip de farsă groasă, se ridică prin interpretarea sobră și rafinată a lui Brezeanu la dignitatea adevăratei comedii.

Aceeaș favoare o capătă prin interpretarea lui Brezeanu și tipul revoltător de trivial al cetățeanului turmentat din „Scrisoarea pierdută". Artistul nostru se afirmă și aci ca un

talent de elită, confirmând încă odată clasicul precept că și un monstru urîcios redat de artă trebuie să placă. Din acel respingător alcoolic, Brezeanu face o nesămuit de interesantă întrupare. Are acest cetățean turmentat atâta dulceață în ochi și pe buze, atâta măsură în mișcări, atâta onestitate și mansuetudine în suflet, încât încetează a mai fi un tip real înjosit ; el se ridică sus și ia proporțiile largi și demne ale unui tip abstract: simbolul unui popor întreg... Uite-l ! In schimbul unei închipuite îndreptățiri de sufragiu, el este, aci îmbrățișat, aci îmbrâncit, când curtenit, când batjocorit, — rând pe rând, aplaudat, huiduit, ridicat pe brațe, tăvălit prin noroiu, pupat, bătut, îmbătat și mistificat ; arareori, par'că și-ar înțelege ciudata soartă, lucid, dar e pe loc iar buimăcit de câte i se întâmplă; mâhnit, dar tot glumeț ; beat, dar cuminte; vițios, dar cinstit, se supără o clipă de ceeace, pricepând turbure, simte limpede că se face cu dânsul ; apoi, recăzând de bunăvoie în amăgire ca într'o ultimă scăpare posibilă,

urmăreşte cu tenacitate suprema lui mângăiere, — sâmburele mistificării ! rădăcina soartei lui ! — caută mereu şi fără preget să afle dela măcar cine, până nu se închide urna : „el!... pentru cine votează?... el?“ Şi în sfârşit, — lumea noastră nu-i atât de rea pe cât se spune, — i se dă mângăierea: află în sfârşit dela doamna Trahanache pentru cine votează şi, triumfător, aleargă să-şi exercite, suveranul ! dreptul de a stăpâni prin liber sufragiu. Pentru aceea, când se serbează victoria electorală, omul ridică din toată inima-i recunoscătoare toastului lui „în sănătatea coanii Joiţichii, că e damă bună !“ Dragostea sinceră cu care Brezeanu îşi motivează toastul este o culme teatrală. Cu două vorbe spuse cald din adâncul sufletului, el pune un fel de pecete morală pe o poemă, poate, condamnabilă, pe o operă intelectuală de o moralitate cu drept cuvânt atât de contestată. După toastul lui Brezeanu, un om de inimă nu poate ieşi din teatru fără să se împace, ba oarecum chiar să simpatizeze, cu distinsa damă de lume şi cu

Abonament No. 27.
3875.

Abonament No. 27.
3875.

TEATRU NATIONAL

DUMINICĂ, 15 NOEMBRE 1898

SE VA REPRESENTA:

SCRISOAREA PERDUTĂ

Comedie în 4 acte de D-nu I. L. CARAGIALE

DISTRIBUȚIA:

Ștefan Tipătescu, prefectul județului	D-nu C. I. Nicolaescu
Agamemnon Dandanache, vechiu luptător de la 48	» Th. Petrescu
Zaharia Trahanache, prezidentul comitetului permanent, comitetului electoral, comitetului școlar, comițiului agricol și al altor comitete și comiții.	» I. Petrescu
Tache Farfuridi, avocat, membru al acestor comitete și comiții	» Al. Catelli
Iordache Brânzovenescu, asemenea	» G. Cernat
Nae Cațavencu, avocat, director-proprietar al diarului «Răcnetul Carpaților», president-fundator al societății enciclopedice-cooperative «Aurora economică română»	» I. Niculescu
Ionescu, institutor, colaborator la acel diar și membru al acestei societăți	» V. Alexandrescu
Popescu, institutor, asemenea	» V. Cernat
Ghiță Pristanda, polițaiul orașului	» M. Soreanu
Un cetățen turmentat	» I. Brezeanu
Zoe Trahanache, soția lui Trahanache	D-ra El. Levanda

Un fecior.—Alegători.—Cetățeni.—Public.

Acțiunea se petrece în Capitala unui județ de munte, în dilele nóstre.

INCEPUTUL LA ORELE 8 SEARA PRECIS

PREȚURILE LOCURILOR: Loje avant-scenă lei 30; Loje benoar lei 25; Loje rangul I lei 20; Loje rangul II lei 12.— Stal I lei 5; Stal II lei 4; Stal III lei 3.— Loje de galerie lei 6. Galeria numerotată lei 2; Galeria nenumerotată 1 leu.

Casa este deschisă în tóte dilele de la orele 10—12 a. m., iar în ziua de spectacol de la orele 10—12 a. m. și séra de la orele 4 1/4 în sus.

Marți, 17 Noembre 1898, D'ON VAGMISTRU și JEAN-MARIE

IN STUDIŮ: VORNICUL BUCIOC.—FETELE DE LA SAINT-CYR.—SBURĂTORUL.—ACTUL AL V-LEA

Imprimeria Statului

Afiș dintr'alt secol

beţivul josorît de cârciumă, — două creaturi greşite, rătăcite, vinovate, Dumnezeu ştie din ce pricini, dar bune — zică ce le place ipocriţii ! — cu siguranţă, bune.

Şi când face Brezeanu, cu atâta covârşitoare putere, aceste două superioare creaţiuni ? — Când încă este caldă memoria celor doi mari predecesori — fie-le dânsa totdeauna iubită şi respectată! — neuitaţii Iulian şi Mateescu...

*

Cine poate pătrunde intimele jocuri ale spiritului nostru, captiv subtil în greul trup ?

Cu cerbicea încovoiată şedeam în fundul unei loji la o reprezentaţie a „Scrisorii pierdute", gândind la acu vreo cincisprezece ani. Melancolia îmi apucase capul bine cu amândouă mâinile şi-mi lingea rar şi apăsat fruntea şi ochii, cum linge felina obrazul prăzii pe care o ţine supusă în ghiare, săgetând-o cu privirea până în fundul luminii ochilor. Să mai mă apăr?... degeaba. Am închis pleoapele, acoperindu-le cu stânga, şi, ameţit în întunerec de tortură, am oftat din adâncul oste-

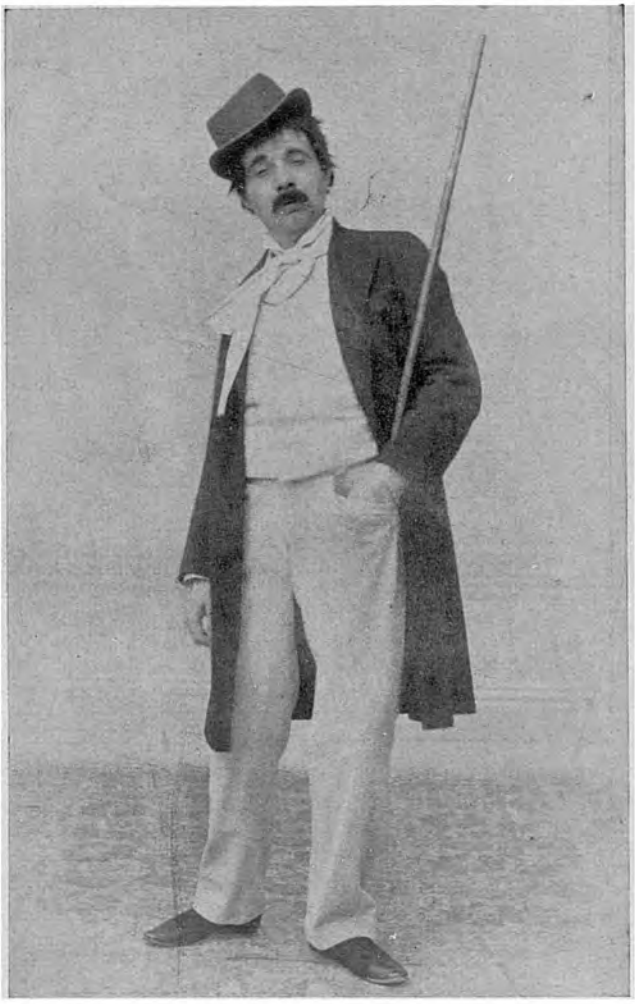

Cetățeanul turmentat („O SCRISOARE PIERDUTĂ")

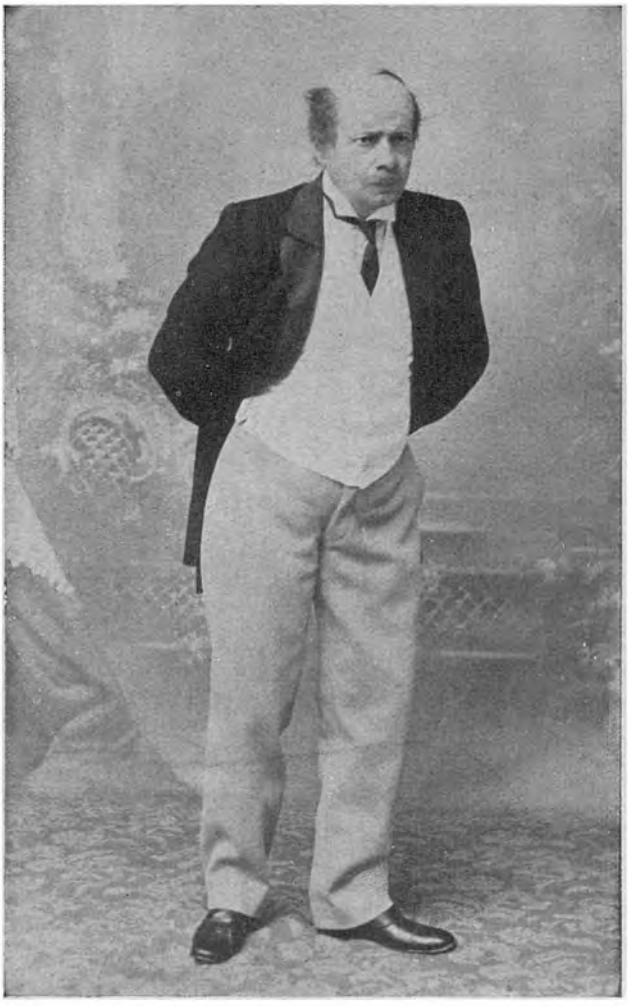

„TUDORACHE SUCITU“

nitei inimi. Iar spiritul a trecut atunci printr'unul din acele momente de bizarerie, care-i sunt așa de frecvente; nesocotind povara a cincisprezece ani aproape și rupând orice solidaritate cu trupul chinuit, a voit să se amuze. Am simțit — lucru ce nu mi se întâmplă foarte des — că ochii mei sunt uzi: erau balele melancoliei. Totdeodată am auzit pe scenă explicația cetățeanului turmentat, care aduce „adresantului cu domiciliul cunoscut" pierduta scrisoare regăsită. Am ridicat mâna de pe ochi și prin perdeaua lor umedă, sub slaba lumină a lustrului, am văzut alăturea mea în lojă, am văzut bine pe vechiul meu prietin Mateescu. Am vrut să strig, am dat să fac o mișcare, dar am rămas mut și încremenit pe loc, atât de absorbit urmărea el desfășurarea priveliștii de pe scenă. Cu ochii-i mari fără clipire, cu degetele înfipte pe rampa de catifea a lojei, cu capul pornit înainte, cu finele lui buze strânse, extaziându-se treptat și transfigurându-se ca sub farmecul unei nespuse bucurii ce i se apropie și-l apucă tot mai

mult, Mateescu a urmărit toată scena, și când cetățeanul turmentat a ieșit plecând triumfător în fugă la vot, Mateescu s'a ridicat în picioare ș'a început să aplaude frenetic... — L-am văzut numai; palmele nu-i sunau... Apoi s'a întors cu fața radioasă către mine, și l-am auzit distinct șoptindu-mi: „Ah! ce frumos!" In sgomotul aplauzelor, cortina s'a lăsat; lumina aproape moartă a candelabrelor electrice a reînviat... Mateescu pierise de lângă mine — se dusese la locul său...

Am alergat pe scenă. L-am îmbrățișat pe Brezeanu cu căldura de care eram capabil acum cincisprezece ani, așa de cald, că, o clipă, n'am putut ști cine e lipit de pieptul meu — el ori Mateescu.

Fii fericit și vesel acolo unde-i fi, iubite prieten dispărut! Cetățeanul turmentat tot trăiește, e sănătos și bine, și mă însărcinează să-ți spun că, d'aci de departe, te salută grațios.

*

Cea mai nouă creațiune a lui Brezeanu este Harpagon — o muncă de ani. De câți?... Vezi

acest preţios mărgăritar? Spune-mi ce vârstă are... Cum o să poţi socoti în ce moment anume s'a întărîtat un punct pe corpul unei stridii ? Cine ar putea afla când anume a căzut într'un creer sămânţa unei opere ? Dar mai la urmă, ce-ţi pasă de sămânţă şi de muncile de rodire prin care ea a trecut ? Iată rodul generos — Harpagon întreg.

Pentru cine ştie ce e vorba, Harpagon este unul din rolurile cele mai grele din câte s'au putut vreodată închipui : tip abstract întemeiat aproape peste tot pe ideaţiune, şi numai în două-trei momente pe acţiune ; ascunzând foarte slab, sub o înfăţişare comică şi nu prea, un caracter tragic; antipatic până la hidos ; aci naiv până la imbecilitate, aci şiret până la infamie ; când neîncrezător până la absurd, când credul până la ridicul ; totdeauna crud ca o fiară, şi toate astea nu pentru el, ci pentru patima ticăloasă şi blestemată, care-l chinue, îl roade, îl stafideşte.

Brezeanu poartă pe umeri această colosală greutate, cu perfectă siguranţă a ritmului,

fără un moment de oboseală, de sforțare sau ezitare. Ce mască ! Ce ochi ! Ce siluetă. Sunt prea multe, ca să le pot număra amănuntele acestei desăvârșite creațiuni, a cărei culme este vestitul monolog dela sfârșitul actului al patrulea.

Aci îl așteptam cu multă emoție, firește, dar fără nici o teamă. Cu două zile înainte de prima reprezentație, am asistat la repetiție. Fără să-i fi făcut vreo observație, că nici n'aveam vreuna de făcut, Brezeanu mi-a spus:

„Mi-e peste putință să mai fiu sobru și concentrat la monolog : trebuie să izbucnesc, trebuie să-mi dau drumul cu toată puterea.

— Firește că trebuie, i-am răspuns.

— Da — adaugă el, după un moment de gândire — da... Dar... Harpagon.... stârpitura asta neputincioasă de șaizeci de ani... se potrivește să aibă atâta putere ? Nu cumva trebuie să alerg la alt artificiu ?

— Ba, de loc !"

Și i-am făcut scurt — e de ajuns cât de scurt pentru inteligența lui — teoria motori-

lor animaţi, care trebuiesc să dispună totdeauna de o rezervă de energie înmagazinată. Iată o gloabă spetită şi stinsă de puteri, pe care n'ai crede-o în stare să se mai târască trei paşi. Călăreţul e atacat de vrăjmaşi armaţi, cari descarcă focuri asupra-i. El smuceşte frâul, dă pinteni şi ţipă desperat. Atunci gloaba năucă dă drumul rezervei de energie: din câteva sărituri supreme, a urcat dealul; într'o clipă a fost departe de primejdie. Poate crăpa în vârful dealului, dar l-a urcat. Este incalculabil în câtă putere mecanică se poate transforma energia înmagazinată, cheltuită dintr'o singură dată.

Brezeanu a surâs, mulţumit că, fără să fi cunoscut teoria, îi ştia intuitiv adevărul; şi cât îl ştia de bine ne-a dovedit-o la reprezentaţie. In monologul lui, Harpagon, ridicat la cea mai înaltă treaptă de iritare, s'a arătat în stare să cheltuiască o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o până aci. Şi atât a cheltuit-o de generos, încât un singur râs n'a venit din toată sala să turbure nepotrivit lini-

ştea care ne trebuia tuturor pentru a contempla acel înfiorător fenomen ce se chiamă cea din urmă desnădejde.

Dacă a putut în unele momente să ne facă acest nefericit să râdem de prostiile şi răutăţile la care-l împinge detestabila-i patimă, de astădată nu mai e de glumit: stăm îngroziţi în faţa acelui sbucium. E un suflet de om smăcinat până în fundul fundului. Urîciosul acum ne interesează şi ne atrage; încet-încet, văzându-i amarele lacrimi, îi uităm păcatele, îl compătimim, plângem de mila lui, şi rămânem înnecaţi de emoţiune, când, după ce aruncă oribila ameninţare cu casne şi călăi, pleacă nebun să-şi găsească — ori comoara, ori moartea.

O altă creaţiune de mare preţ a lui Brezeanu e, fără îndoială, Vlad, idiotul din „Mort fără lumânare" al d-lui I. Bacalbaşa. In această întunecată tragedie a mizeriei şi a ignoranţei, figura idiotului străluceşte tot aşa de tare ca şi fatalitatea care aruncă în peire pe trei oameni. Este un moment în care idiotul,

fără să asculte la cele ce se petrec împrejuru-i, la chinurile de teamă și de remușcare ale criminalilor, stă înlemnit în picioare, drept cu lumânarea aprinsă 'n mână ; nu mișcă de loc; fără să clipească, se uită țintă spre cer ; numai pupilele-i mai trăiesc, dar așa de puternic, încât se vede bine că în ele s'a concentrat acum toată flacăra vieții ; ele se strâng încet-încet, arzând din ce în ce mai viu, ca și cum ar ochi o luminiță depărtată în firmament, care crește din ce în ce mai sclipitoare. Momentul acela de extas religios este de o frumusețe uimitoare. Și când e silit să se ascundă într'o tainiță bunul nenorocit, cât de blând și de frumos se roagă : „Mă duc... dar... să nu mă omorîți!...“

Dar doctorul Purgon din „Bolnavul închipuit !...“

Cine a fost la teatru a trebuit să observe, ca și mine, un fenomen foarte curios. Până la intrarea mândrului savant, piesa merge, spre mulțumirea tuturor, bine; e un entrain remarcabil, cum nu se vede foarte des pe tea-

trul nostru. Dar iată că vine domnul doctor Purgon. Cum apare, atmosfera se ridică la o înălțime neobișnuită. Atunci începe cascada lui tunătoare de indignare, de imputări, de recriminări și amenințări. Ce vervă fosforică! Promițând nenorocitului bolnav moartea sigură ca pedeapsă a revoltei contra științei, Purgon iese spumând. A intrat, a uimit, a răsturnat, a devastat și se duce ca o furtună luminoasă, ca un meteor orbitor... Iar după ieșirea lui?... Atmosfera scade repede, așa că toată lumea, actori și spectatori, sunt apucați de frig, se simt stăpâniți de o jenă pe care cu greu ar mai putea-o disimula.

*

Marele Millo — e de mult de-atunci — dedea un beneficiu în Teatrul Național, cu spectacol variat. Pentru ridicarea cortinii juca un vaudeville din franțuzește : Un bal din lumea mare. Ziua, nu putuse face repetiție generală; era foarte bolnav. Dar nu era chip să se amâne spectacolul — altă zi nu se mai putea obține la teatru până peste o lună. Seara l-au

adus în trăsură închisă. L-am văzut înainte de ridicarea cortinii. Era pierdut, sdrobit de friguri : sudori aci reci, aci fierbinți îi acopereau chipul ; ochii rătăciți; tremura ca varga ținându-se de o culisă, pe care o clătina mărunțel. Am crezut că n'are să poată ieși în fața publicului, sau dacă l-or vârî cu deasila la replică, are să cază în scenă ca o cârpă. M'am dus în cușcă — eu eram sufler. Cortina s'a ridicat.

Era o piesă bătrână. Un bărbier, căruia i-a fugit de vreo trei ani nevasta, nu știe omul cu cine, vine să pieptene pe o damă din lumea mare, care dă acum un bal splendid. După ce isprăvește lucrul, vrea să iasă ; dar greșește ieșirea și se pomenește chiar în salonul de danț. Aci își povestește scurt publicului aventura cu nevastă-sa, și, profitând de greșeala lui, își împrăștie în toate colțurile salonului reclama de coiffeur. Dar iată că sosesc dănțuitorii. Un cadril nu e complet. Un baron cu baroana și o altă damă caută un cavaler. Până când să se explice bărbierul, dama stingheră îl ia drept

un nobil şi-l trage în danţ. Danţând, omul vede vis-a-vis în baroana, pe cine ? pe trădătoarea lui, pe fugara Fifina.

L-am văzut. Omul acela pe care, cu câteva minute înainte, îl lăsasem într'o stare atât de nenorocită, neputându-se ţine pe picioare, a intrat ca o sfârleză în scenă. Până la intrarea lui, toţi actorii jucau cu o vervă neobişnuită. Cum a intrat frizerul şi s'a aruncat în danţ, temperatura s'a ridicat de zece ori mai sus. La solo de cavaler, când între două entrechats, se face recunoaşterea, Millo s'a întrecut pe el însuşi. Când a ieşit din scenă, se înţelege, au trebuit să-l ia pe braţe ca să-l ducă în cabină ; dar nu e mai puţin adevărat că în a doua piesă într'un act, în care Millo nu juca, toţi aveau aerul mai moleşit decât varza acră uitată 'n ploaie.

*

Asta e în teatru primejdia distanţării covârşitoare. Ce primejdie! pe de-o parte ; dar pe de alta, şi ce noroc ! Numai unul care distanţează astfel poate marca o epocă.

Termin aducându-mi aminte de ce spuneam mai sus: Brezeanu este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu. Ar putea fi un Millo — dacă...

Dacă se va feri totdeauna şi, ce e mai greu, va fi ferit de metoda cu care lucra protejatul de odinioară al lui Iancu Alecsandri; dacă direcţia teatrului va înţelege că în faţa unei aşa valori individuale trebuie deschis un câmp cât mai larg, şi dacă va fi secundat de către camarazii săi cu dragostea ce trebuie s'o inspire sufletelor alese superioritatea talentului — atunci Brezeanu va fi fost, cândva, una dintre personalităţile cele mai strălucite ale artei la noi, un spirit dintre cele ce pot evoca o epocă de literatură dramatică naţională, un artist care va fi făcut onoarea scenei române cât va fi fost să fie vremea lui".

Cuvinte ! cuvinte !

Să pot face din sufletul vostru, vin mai vechi ca cel din pahare, omului care bea alături, ar fi argumentul împlinirii care musteşte în mine.

Sunt însă sărac, pentru el, Caragiale.

Ii repet doar la teatru, unde mă ascultă din penumbra lojii, ca şi cum şi-ar asculta propriul suflet, graiul chinului înşiruit cu migală pe hârtia albă a nopţilor.

Dar acela este al lui şi numai înfrumuseţat scenic, de mine.

E noapte, e zi ?... Sunt cu el.

Afară poate timpul s'a încolăcit pe bezna nopţii ; cum de aur, asemeni părului unei codane, poate străluci lumina soarelui.

— Ce-ai zis, nene Barbule ? Cadenţează primăvara în metalul boltit al burlanelor?... Ei şi ?

De a doua zi, după debutul în Ipingescu, mă scald în spiritul aromat ca și licoarea, al maestrului.

Caragiale ! Ce extraordinar autodidact ! Are în el o mie de diverse Sorbone. A citit tot ce s'a scris pe lume. Știe mecanică, muzică, plastică, medicină, filosofie, pe lângă teatru și literatură, unde tot se mai găsesc, unu, doi, care să-i facă slabă opoziție.

Când e vorba însă de termeni, de astronomie, de științe, toți tac chitic.

Bând la cârciumă am învățat atâtea dela el, cât n'așĭ fi reușit nici dacă rămâneam o mie de ani lângă belferii dela Sava.

Clipele astea, animate de spiritu-i fierbinte, divers, formau taifas luminos și strașnică închinare vinului. In ele trebuește căutată șlefuirea anumitor roluri ale mele, mai ales cele din piesele lui. Le palavragiam frecvent ; eu invocând viziunea mea, el argumentându-mi-o ; purtându-mă adesea pe alte drumuri, la capătul cărora îmi rămânea în minte, distinct, ce

trebuia să fac a doua zi la teatru, și'n ochi, pecetea reliefată a creeatorului.

Mă tolera să-i răspund, înfruntându-l. Cred datorită exactității dela teatru ; unde după ce trecusem prin minte înțelegerea de pe marginea halbelor gulerate, iviam strălucirii ochilor sgâiți, pe Cetățeanul turmentat, pe Ipingescu, altfel decât o făcuseră ceilalți, cum mi-o repeta cu fiecare prilej, marele prieten.

Odată, când Delavrancea și Vlahuță plecaseră, iar seara pornia din ciocnetul nostru, mi-a spus vădit înfiorat :

— Sunt fericit, Iancule, că n'a trebuit să te caut mult... aș fi obosit. Și poate...

Imi prinsesem bărbia în căucul palmelor, pregătit să-l ascult, simțindu-l într'unul din acele momente, frecvente la el, când sufletu-i răsfrânt făcea din tăcere tristețe, din cel de alături, frate. L-a întrerupt însă Cantilli, sosit cu o probă de vin pe care nu se decidea s'o coboare în pivniță. Și Caragiale după ce și-a împrumutat gâtlejul, găsind vinul bun, a făcut cârciumarului prieten, ca un autentic podgo-

rean, o teorie în care influența pământului asupra rodului, era tot atât de însemnată ca asupra oamenilor.

Sinceritatea mea, care mi-a pricinuit atâtea neajunsuri, îi plăcea. A fost dealtfel, încă unul din punctele țesăturii bunei noastre prietenii. Nu-i răspundeam atoateștiutor, dând din cap, sau admițându-l, ca ceilalți. Nici nu căutam să-i alunec printre foarfecele întrebării, necinstit lăsându-i impresia unor cunoștințe pe care nu le posedam. Răspicat îmi arătam ingnoranța, ca el lămurindu-mă, să-și simtă ecoul și 'n trufia mincinoasă a celorlalți.

La berăria „Bene Bibenti", pe care Caragiale o deschisese în strada Șelari, am venit puțini la început. Afară de mine, care aveam să alerg regulat și la Buzău, unde fostul director al teatrului ținea restaurantul gării, Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc, care dacă se îmbăta, nu se mai ducea acasă, fiindu-i rușine de servitoare.

Cât timp nu s'a aflat că patronul păsuește consumația celor cu îndeletniciri aparte, be-

răria a mers bine. Pe urmă, când lavalierele au ajuns în strada Șelari, Caragiale n'a avut încotro, și-a ascultat de vântul călduț al sufletului său mlădiu. Chiar insignifianții candidați ai imaginarelor gloriole, găsind sub acoperișul ctitoriei beție, adăpost contra urgiei nămeților, și credit, până la urmă neachitat, la consumație.

Când venea noaptea și bunul nostru prieten, berarul, trăgea obloanele, după ele, înăuntru la căldură, rămâneau să-și scoată visele din marginea meselor, câțiva obișnuiți; care nu aveau alte vine, decât că unul își înfipsese sufletul în țăpliga de ghiață a unei stele ; altul mâzgălia figuri ale căror umbre nu eșiau din creion, ci din buricul degetelor ; ăsta imaginându-se pe terasa dela Elsinore ; cestălalt jinduind să fie reprezentat la teatru. Precum patronul dela tejghea.

Lumina lămpii stăruia asupra lui Caragiale și a noastră, cei apropiați lui. Înțeleasă cu patronul, își rotea feștila în jurul tejghelei, lăsând celelalte mese înfășurate în umbra ocro-

titoare. Ii venea atunci berăriei aşa de potrivit obloanele, cum la un făurar de stihuri, noaptea.

Dacă pentru alţii, în acea clipă, „Bene Bibenti" dormea, în schimb noi îi simţeam tumultuos viaţa, din oala smălţuită 'n jar a lui Caragiale, pe buza paharelor des umplute, nici într'un caz să rămână ochiu...

Uneori, la grupul nostru, permanent în apropierea tejghelei, concurenţă sticlelor colorate, se alăturau câţiva întâmplători. Fără păreri şi parcă fără grai. Atunci, Caragiale se 'nflăcăra. Simţiam în el, toţi roibii întraripaţi ai inspiraţiei, pe infinitele drumuri ale cunoştinţelor sale. Nu mai putea fi oprit. In goana-i năvalnică, cu focul tuturor zeilor în călcâe, lăsa în urmă chiar potoul pe care, nu fără iscusinţă, i-l interpunea Delavrancea.

Alteori, sub lumina mucenică, „Bene Bibenti" se transforma în catedrală; stăpânul, cu extraordinară ureche muzicală, scoţând din pereţi, ca din nişte bolţi, ecoul com-

plex, matematic, pe care nu-l pătrundeam, al lui Beethowen, al lui Bach.

Oprindu-se, se interesa :

— Ce ziceţi ?

— Grozav !

— Nemaipomenit !

— Teribil !

Remarcând că nu participam cu repezeala entuziasmului la corul celorlalţi, mi-se adresa :

— Tu, ce zici, Iancule ? Iţi place ?

Sincer, îl lămuream :

— Nu mă pricep, nene. Zău dacă 'nţeleg ceva.

— Lasă că uite mergem la piaţă...

In piaţă, Oaie ţiganul, învârtea pe făcăleţul arcuşului, mămăliga sârbelor.

N'o spunea într'o doară. Spărgea numaidecât liniştea nopţii cu zornăitul obloanelor ; se despărţea de ceilalţi în stradă, ca, umăr la umăr, să coborâm pe Smârdan.

Astfel, de-atâtea ori, am prins dimineaţa în ochii lui.

Avea părere rea despre scriitori și ziariști. Il enerva superficialitatea ce le-o atribuia; graba în care își îndepliniau, unii menirea, ceilalți meseria. Devenia adeseori violent, gândind probabil, la chinul său, fără de care, o repeta, nu concepea vr'un soi de împlinire.

Odată, când la „Bene Bibenti" ne risipiam arșița în danful din meiul pământului, a apărut un ziarist. Era mai mult musiu decât jurnalist. S'a învârtit prin berărie, preocupat și-a notat ceva pe un carnet, așezându-se apoi, fără permisiune, la masa noastră.

— Domnule Caragiale, un interview.

Mascându-și enervarea, Caragiale, se arată binevoitor.

— Scrie dom'le.

In fața noastră, atitudinea firțingăului, prelungește antichitatea: unul din acei oameni de piatră, care inspirat, implântă stiletul în placă.

— Două pacoste există pe lume, focul și apa ; dar mai periculoasă e prostia...

Ușa berăriei era lângă noi ?

Liciu făcea pe antisemitul. Cu doza puternică a argumentelor pe care, mințile cultivate, le înnoadă fitecărei atitudini. Când venia vorba de un evreu, nu se mai putea vorbi cu el. Se năpustia asupra celui ce făcea imprudența, de parcă ăla ar fi fost jidanul.

Cel care se amuza mai copios de tertipul lui, gata să devină manie, era Caragiale.

De câtva timp, îl simt preocupat să ni-l dea prins, fără falsa armură, pe actorul intelectual. Cred că i-a luat zile dearândul, în compasul pașilor, urmele drumurilor.

Ca într'o seară, să-mi facă semn :

— Vino 'ncoa, Iancule, să-l vezi pe Liciu cum bea la un ovrei în Șelari.

Ne-am dus.

Din stradă, prin geamul luminat al vitri-

nei, am pândit lângă umărul lui Caragiale, mișcările măsurate ale focosului antisemit. Indemna paharele, preocupat să nu piardă, desigur, un tren imaginar. Chelnerul se îndoia de șale ca în fața unui obișnuit al cârciumii, pe firma căreia, degetul lui Caragiale, suliță aeriană, a înțepat în punctul privirii mele, numele unui oarecare Ștrulovici.

Când am păsit înăuntru, Liciu surprins, a dat să se uite într'o parte. Dar Caragiale, oprit direct la masa lui, îi întrece bâiguiala :

— Bine mă Liciule, tu antisemit, bei la târtanul ăsta ?!...

Până la urmă, a comandat și Caragiale câteva rânduri de rachiu moldovenesc. Trânta a fost serioasă; trăscăul lui Ștrulovici grozav !

Și Liciu, de atunci, nici pe departe amestecat în dușmănia ascuțită, frigare contra ovreilor.

Abia peste câțiva ani, aveam să joc pe Ion din „Năpasta", rol interpretat la prima re-

NAPASTA

Dramă în 2 acte de D-nu **I. L. CARAGIALE**

PERSOANELE

Dragomir, cârciumar . . . . D-nu Ion Petrescu
Gheorghe, învățătorul satului . » G. Storin
Ion, ocnaș . . . . . » Ion Brezeanu
Anca, soția lui Dragomir . . . D-ra M. Voiculescu

Câți-va oameni într'un sat de munte

O NOAPTE FURTUNOASĂ

Comedie în 2 acte de D-nu **I. L. CARAGIALE**

PERSOANELE

Jupân Dumitrache Titircă Inimă-rea, chiristigiu și căpitan în garda civică .	D-nu Ion Petrescu
Nae Ipingescu, amic politic al căpitanului . .	» Ion Brezeanu
Chiriac, tijghetar, om de încredere al lui Dumitrache și sergent în gardă	» V. Maximilian
Spiridon băiat pe procopseală în casa lui Titircă	D-na L. Brezeanu
Rică Venturiano, arhivar la o judecătorie de ocol, student în drept și publicist	D-nu N. Soreanu
Veta consoarta lui Jupân Dumitrache	D-na Maria Ciucurescu
Zița sora ei	D-ra Eug. Ciucurescu

In aceeași seară, de două ori Caragiale
(Din PROGRAMUL Teatrului Național)

prezentație — 1890 — de Nottara, lângă Grigore Manolescu, Dragomir ; Aristizza Romanescu, Anca.

Totuși, în vremea aceia, frumoasă ca un suvenir întâlnit între coperțile bucoavnelor bătrânești — nopțile-zilele dela „Bene Bibenti" — am fost alături de indignarea tristă a lui Caragiale, transformată până la urmă în îndreptățită furie, contra blestematului Caion, care, mișel, inventase pentru evidențiere, că „Năpasta" e plagiată.

Săgeata dobitocului — acolo unde-o fi ! — a izbit așa de dureros, drept în inimă, pe omul cu probitate artistică neîntâlnită, încât nu odată mi-a spus :

— Iancule, nu-mi închipuiam că pot exista asemenea indivizi... E trist... groaznic de trist... Gonești după ideal... ca într'o bună zi... Vezi tu, nu-mi mai doresc decât să tranșez cu moștenirea, ca departe de țară, să-mi văd în liniște de familie.

Un timp, valurile sufletului său, s'au liniș-

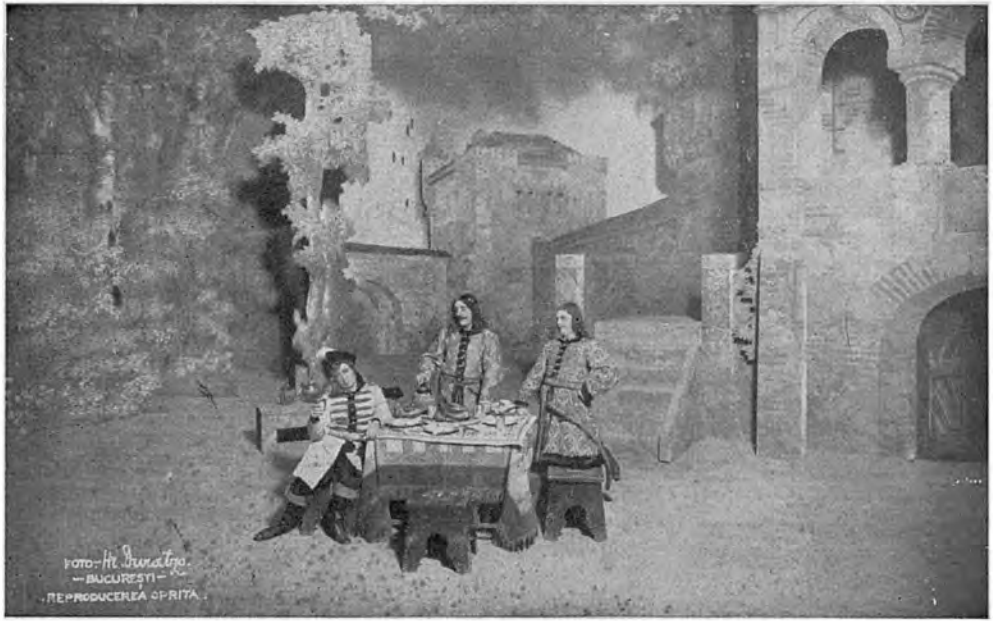

— Un ber-he-he-he-he-heciu !

(Mogârdici - „VIFORUL")

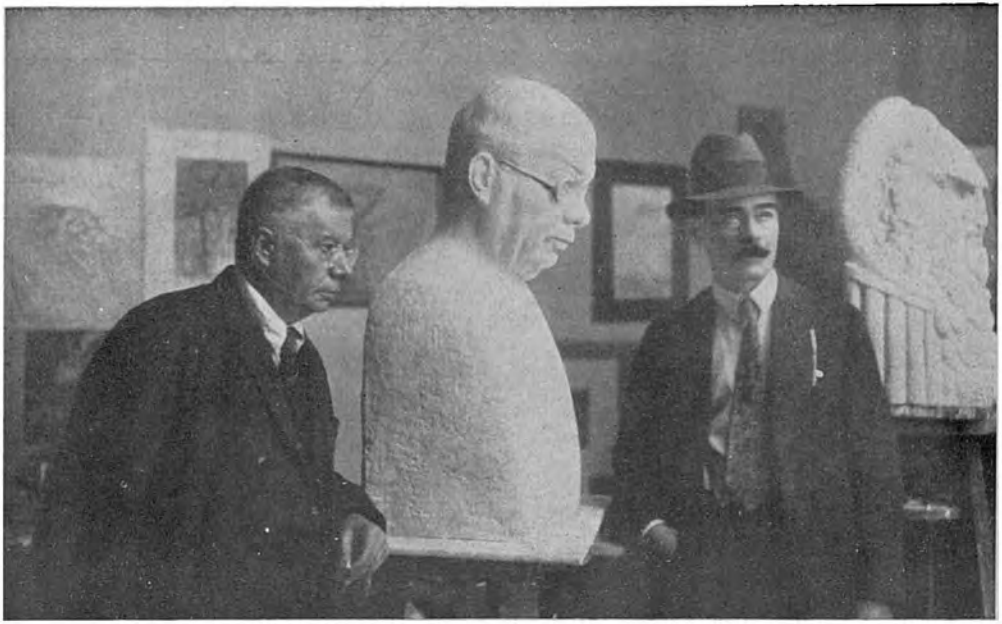

In atelierul lui Paciurea

tit. Am evitat să mai aducem în discuţie infamia.

Când, dobitocul, probabil încurajat de nobila atitudine, Caragiale nu reacţionase, s'a împopoţonat cu noui inventate, murdare dovezi ale pretinsului plagiat.

Caragiale, în faţa recidivei mârşave, care fără reacţiune simţia că poate naşte îndoeli asupra operei sale, s'a adresat justiţiei. Apărători având pe Delavrancea şi Petrache Grădişteanu.

Am fost la proces. M'am dus, având în mine voluptatea siguranţei că Delavrancea va fi extraordinar.

A fost peste. Aşa cum aveam să-l mai aud o singură dată la Cameră, strunindu-şi cuvintele pentru împroprietărire ; când Matei Cantacuzino, adversar, furat de farmecul vorbitorului, i-a dat mâna peste interese de clasă, replicând :

— Simt venind spre mine o luminiţă... (era împroprietărirea).

Dar asta s'a întâmplat mult mai târziu.

Acum, când pierdut în numeroasa asistență, mă simt copilul sosit cu sufletul la gură, pentru dreapta cauză a părintelui, Delavrancea plesnește cuvintele, într'o perorație desprinsă din toate butoaiele podgoriilor și din cel, ochiu de lumină, al lui Demosthene.

După ultima răpăială, deslănțuită asemeni forțelor naturale, am mers să îmbrățișez pe Caragiale, pe care l-am găsit înconjurat de prieteni ajunși mult mai repede la el, prin furnicarul gălăgios, din care pletele lui Delavrancea se desprindeau, coamă de zimbru.

Nici la „Gambrinus", unde săriam din cabină, ca de patron, să mă despart când trebuia să-l continui pe scenă, Caragiale nu era mulțumit.

Dușmăniile, invidiile, își înfigeau din toate părțile săgețile, în panoplia-i de castel feudal.

Apoi, pentru el, omul largilor orizonturi, permanenta frângere a privirii în clădirea de vis-à-vis, pe care, ca un făcut, o ocolea de

când îi fusese la conducere, ajunsese să-i dea un fel de încătușare.

L-am găsit într'o zi afară la masă, când m'a vestit:

— S'a făcut, Iancule.

— Ce, nene?

— Am terminat. Iau cei 150.000 lei dela Mumuloaia și dau dracului procesul.

S'a apropiat Matei.

Destul de desghețat, băiatul ăsta care era aproape de douăzeci de ani, avea replici ce umpleau de bucurie inima părintelui.

— Stai că-l bag la apă, îmi face semn Caragiale.

I-a pus o întrebare destul de complicată pentru vârsta lui, însă Matei a răspuns.

Lângă halbele după masă, cine a mai comandat una?

Ce iute s'a răspândit svonul că la „Gambrinus" arginții nu mai pot încăpea!

S'au înfățișat, sigur, mulți.

De unul însă am aflat. Il cheamă Drăgoescu și e viorist.

A bătut în ușe.

— Ce faci, Iancule ?

— Bine.

— Am venit să-ți cer 400 lei, că am auzit că ești bogat.

— N'am mă, n'am... Ți-aș da, dar știu că n'o să mi-i dai înapoi și mă cert cu tine.

Solicitantul simulează o bruscă plecare, ca dela ușe să se'ntoarcă.

— Mă Iancule, tu ești prieten cu mine.

— Da.

— Mergem la teatru împreună, braț la braț ; mergem la berărie împreună, braț la braț ; mergem pe stradă împreună, braț la braț... Așa e, mă ?

— Da.

— Iți cade ție de sus un țucal în cap, nu mă atinge și pe mine ?...

Argumentația i-a plăcut lui Caragiale, Drăgoescu având la despărțire, fără termen, banii.

Amintiri ! Amintiri !

Cu voi am rămas, flori ale depărtatului său suflet. Să vă mângâi petalele anotimpurilor, la teatru unde sunt măscărici şi pe delături, la cârciumă...

Madame Brezeanu juca orice; cânta în Faust, alături de Darclé, ca seara următoare să fie Azurina din „Fata aerului"; interpreta admirabil pe Martina în „Doctorul fără voie", fiind la aceeași altitudine artistică, în rolul Spiridon din „O noapte furtunoasă".

Cu toată modestia-i frumoasă, care la teatru nu-și prea are rost — cel puțin la noi — contribuția ei la încăputarea acestor ani, esențiali pentru teatrul nostru, a fost de prim ordin. Așa cum puține actrițe au răspuns, cum numai câteva aveam să întâlnesc mai târziu.

Lângă ea, deținătoarea rolului prim, apar în „Nini", operă comică de Ionescu Zane, împreună cu Bărcănescu și Poenaru.

Ca în spectacolul de a doua zi să interpretez rolul dascălului Răsură din „Două cumetre", frumoasa comedie a lui Burlănescu Alin, cu următoarea distribuție: Bița, nevasta das-

călului, Peppi Moor; Onofrei, țârcovnic, Toneanu; Alexe, primar, Ion Petrescu; Lixandrina, nevasta primarului, Maria Ciucurescu.

Burlănescu Alin.

Ce suflet aparte, olteanul ăsta beţiv, venit dela Craiova pentru premieră şi rămas săptămâni la şir să ne poarte paharele prin eternitatea lui Petrarca!

S'a despărţit greu, mai ales de mine; ca reîntors în urbea unde doar macaronarii scheielor apreciau sonetele celui dela Arezzo, să treacă în moarte tot pe gura paharului...

Reluându-se „D'ale Carnavalului", joc rolul Catindatului, piesa fiind programată câtva timp cu „Năpasta", în care Ion era interpretat de Nottara.

In „Burghezul gentilom", sunt un profesor de filosofie; Silivestru în „Vicleniile lui Scapin"; Tudorache în piesa lui Toneanu şi Marinescu, „Tudorache Sucitu".

A avut mare succes comedia asta, dealtfel servită de o excelentă distribuţie, ale cărei însemnate roluri erau interpretate de: Murgea-

nu, Toneanu, Achil Georgescu, Liciu și Marietta Ionașcu.

Costescu a jucat pe Romeo.

Și fiindcă în glastra oglinzii, floarea frumuseții i-am găsit-o închircită de frigurile premierei, m'am strâmbat inventând atâtea ghiduşii, că emoţia liniştii i-a dispărut ; fără să-şi răspundă dacă efectele îi vor „eşi", dacă Romaneascăi, în Julieta, nu-i va veni cheful să schimbe cusătura migălită în boldurile repetiţiilor...

— Iţi mulţumesc, Iancule, că m'ai făcut să râd.

Lumina din sală se scursese toată în scenă, să-l lumineze pe Shakespeare.

— Dă-i drumu Engherliule, că o să fie bine !

Şi n'a fost rău.

Spre îndârjirea lui Cuţarida, un soi de hahaleră, care într'o piesă reuşise ceva rar întâlnit la teatru ; să rămână cu peruca în mâ-

nă, deslănțuind râsul până la leșin al spectatorilor.

Ce-a făcut, ce-a dres, unde a intervenit, că directorul Scarlat Ghica, lăsându-l în plata veleităților sale, l-a lăsat să se facă definitiv de râs.

Erau totuși actori, la care socoteala din scenă se potrivea cu a din sală.

Ba, la Iancu Petrescu, chiar o întrecea. Incât spectatorii trezindu-se în fața unei atari bogății, nu-i puteau culege toate efectele.

Așa, în Trahanache. Era extraordinar!

Cât de biruitoare contrazicere lui Ion Ghica, cel care îl scosese din teatru, ca lipsit de talent!

Cu el și Peppi Moor, am fost de Paște la Buzău.

— Hai la Crâng, zic eu.

Ne-am urcat într'o birje hodorogită, înghesuind peste noi, sticle cu vin și-un coș cu de-ale mâncării.

Lăsați în mijlocul dumbrăvii, ne-am foit prin

iarba tăvălită, în căutarea colțului unde praznicul să ne fie cât mai nestingherit.

— Uite ici, decretează nevastă-mea, veselă că a dat peste un luminiș.

— Prea e soare, face Iancu Petrescu.

— Haideți colca, strigă Peppi Moor, care o luase înainte.

Tot așa mereu.

Ca la urmă să cădem de acord, pentru un umbrar spre linia ferată.

Pomii, bătrâni, plecau din inima pământului să ne fie spătar scaunului de iarbă; păsăruicile ne sburdau ascuțit prin cap, parcă și-ar fi muiat ciocurile în dulceața nectarului; totul decurgând, cu siguranța că nu suntem flancați de altă prezență.

Când, bine dispus, n'am de lucru și dat pe spate, încerc să prind în privire, vârful pomului...

Am sărit în picioare.

Deasupra ospățului, agățat de nodul unei funii, un spânzurat se bălăbăne în fluerul vântului.

...Şi noi care ţinusem atât să facem Paştele singuri.

Rămăşiţele mesei şi sticlele — destule — neconsumate, au făcut sigur, pentru cei sosiţi după noi, un desfrânat incorigibil din bietul om... care cine ştie pentruce scosese limba morţii...

Oare pentru el bătuseră clopotele astă-noapte ?

Nu se ajunge la excepţional în artă, fără pasiune, fără credinţă, fără dragoste.

In această iubire năpraznică, mă scurg; lăsând să-mi alunece pătimaş sufletul pe eforturile înteţite ale fizicului. Pot să stau zile întregi la teatru; fără să simt nevoia vieţii de dincolo, tăvălită în soare; nici dela cârciumă, scăldată 'n vin.

De necrezut, pentru acei cărora numele meu le-a ajuns, veste ca de popă tuns...

Aşa, însă a fost. Felul de a-mi învăţa rolurile, socotit totdeauna sfânt ; repetiţiile aşişderea.

Piesele treceau din stagiune în stagiune, pe sub aplauzele spectatorilor, care dacă veniau la lucrările de succes, reprezentate an de an, mă vedeau și în „Strengarul din Paris", unde l-am interpretat pe Bizo; în „Jianu", unde eram Moș Neagu; în Ghiță Tibișir din „Diaconul Mateiu".

Jucam „Ocolul pământului". Peppi Moor plecase la Ploești, așa că altă actriță îi interpreta rolul. Pela mijlocul spectacolului, câțiva din sală, se vede veniți pentru ea, au început să strige :

— Peppi Moor ! Peppi Moor !

Fiind tocmai în scenă, i-am lămurit :

— Lăsați-o c'o fi ajuns la Ploești...

Plăceau melodramele. Lumea își muia genele în replicile „Curierului de Lyon". Unde nu era rău, cu toate că vorbea pe nas, Petre Vellescu.

La „Peneș Curcanul", Regele Ferdinand, care era pe atunci prinț, murea de râs, auzindu-mă cu câtă convingere strigam ciupiturile din Ardeal :

Bate-mă Doamne cu bâta,
Nu mă bătea cu urâta;
Că și eu 's copilul tău
Dumnezeul meu !

In acelaș an, vara, destul de făcut, eram în birje la Sinaia, când l-am întâlnit. Dau să mă scol, salutul să-mi fie plin de reverență, însă recad, ca tras de un resort, pe pernele trăsurii.

Ca și la spectacol, prințul a bufnit în râs.

Toamna, Regina Elisabeta, are o piesă — „Meșterul Manole" — pe care trebuia s'o joace Bârseasca, încadrată de o trupă nemțească. Unul din roluri era leit Vlad din „Mort fără lumânare", în care Regina mă văzuse.

Repetițiile se urmau la noi la teatru, prezența Ei făcându-se simțită în asiduitatea lor.

Nemulțumită de actorul care repeta personajul asemănător celui creat de mine în piesa lui Iancu Bacalbașa, a trimis să viu.

Când m'am înfățișat în loje, mi-a spus cu vocea ei blajină :

— Domnule Brezeanu, te rog să-i arăți neamțului cum să interpreteze rolul.

— Imposibil, Majestate.

— De ce ? se arată surprinsă Regina.

— Pentrucă, eu nu știu nemțește, nici neamțul românește...

— Totuși...

A pus și mi-s'a tradus rolul. L-am învățat. Jucându-l după aceia de opt-nouă ori în fața neamțului. El mi-a prins atitudinile; a tăcut în pauzele mele; s'a lăsat în scările intonațiilor, potrivite pe burta talentului meu. Nefiind lipsit de calități, a fost la spectacol... grozav. Ceeace a făcut-o pe buna Carmen Sylva să-mi spună după reprezentație :

— Ai văzut, domnule Brezeanu, că totuși un neamț poate ști românește... îți mulțumesc.

Am jucat pe Tănăsache Caimac din „Intre studenți", comedie de Constantin Brăescu și C. Xeni, alături de Liciu, Ciucurette, Constantiniu, Al. Liniver; pe Costache Macovei, vechiu grefier al tribunalului Buzeu, în „La Slănic".

In „Călătoria Lizettei", făceam pe un dascăl. La fiecare reprezentație, Tache Protopope-

scu, directorul dela „Creditul rural", venea să mă audă spunând: „Bată-te Dumnezeu să te bată, Aspasio!"

După replica asta, care-i plăcea teribil cum o ziceam, nu-l mai vedeam în sală.

Tot sub directoratul lui Ștefan Sihleanu, am jucat în „Lorica noastră", „Viața tihnită" și pe Căpitanul O. Spancioc din „Escadronul III", localizare de Paul Gusty.

Căpitanul fiind din cavalerie, veniam pe un cal dela circ. La una din reprezentații, deși calul era ținut, cât pe-aci să intru în orchestră. A doua zi, l-am schimbat cu unul bătrân, o gloabă dela pompieri, pe care mi l-a dat Țibică Urlățeanu.

Cincizeci de ani dela ridicarea Teatrului Național.

In actul ocazional scris de Ascanio, reînvii figura celui dinaintea mea în „O scrisoare pierdută" și „D'ale Carnavalului", actorul Mateescu.

Joc pe Flachsmann din „Institutorii"; în Regulus Codoveanu, rolul prin al piesei cu

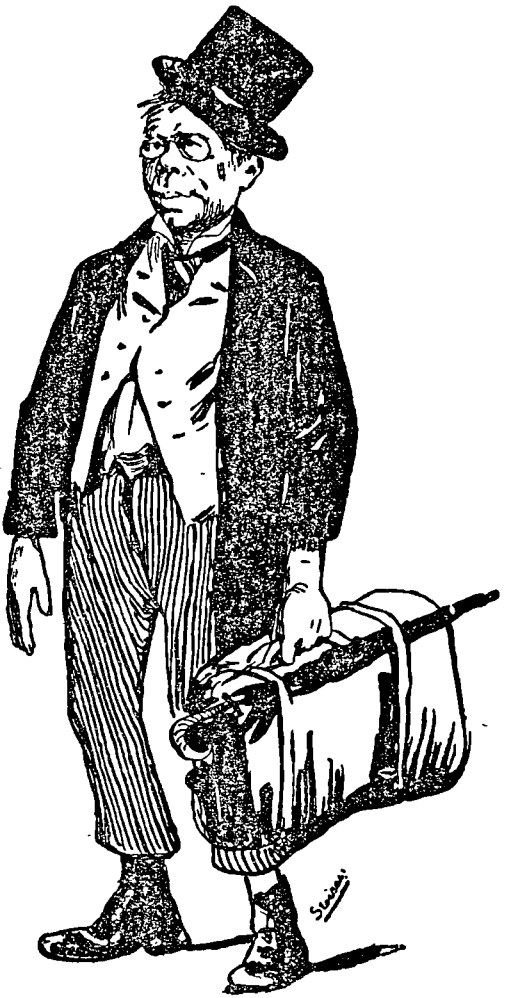

Lescalopier („MINUNICA")

acelaș nume, imit cât pot pe Jean Th. Florescu; interpretând apoi: Actorul în „Săracul Dumitrescu" de Ranetti; Lescalopier din „Minunică" de Gavault; în „Șarpele casei" pe Hagi Guță; Alphonse Dutacq din „Singurul mijloc" de Bisson; Iaroglu în „Câinii" lui Haralamb Lecca.

Am jucat des, câte două piese în aceeași seară. Fără fasoane, împlinind chiar zece acte într'un singur spectacol.

Nu era tocmai ușor; în majoritatea cazurilor având roluri prime. Trebuind odată cu haina și replicile primului, lăsate în cabină, să fiu altcineva, cu toate că spectatorii aveau pe program, în dreptul cestuilalt personaj, același nume.

Astfel, director fiind Davilla, interpretez în aceeași seară, „Căldarea" de Plaut și „Avarul" lui Molière.

Zece acte. In care deși Euclion și Harpagon, dăinuiau pe cuprinsul celor cinci acte, cu ace-

CALDAREA

(AULULARIA)

Comedie în 5 acte și 1 prolog de PLAUT

DISTRIBUȚIA

Zeul Lar	D-nu Ion Petrescu
Evclion avarul	» Ion Brezeanu
Stafila slujnica lui Evclion	D-na M. Ciucurescu
Evnomie, sora lui Megador și mama lui Liconide	» Am. Hasnaș
Megador, bătrân bogat	D-nu V. Leonescu
Simon, rudă [illegible] lui Licon	» N. Soreanu
Antrax, bucătari	» V. Maximilian
Congrion, bucătari	» P. Cincurel
Pitodicus servul lui Megador	V. Paciurea
Liconide, fiul Evnomiei	» Al. N. Demetriad

Servi și Cântărețe

AVARUL

Comedie în 5 acte de MOLIÈRE

DISTRIBUȚIA

Harpagon, avarul	D-nu Ion Brezeanu
Cleante fiul său	» Aurel Petrescu
Eliza fiica sa și iubita lui Valeriu	D-ra Eug. Ciucurescu
Anselm, amicul lui Harpagon	D-nu G. Achille
Valeriu, fiul său	» Tonny Bulandra
Mariana, fiica sa și iubita lui Cleante	D-ra El. Mihăilescu
Frosina petitoare	D-na M. Ciucurescu
Jupân I cău s. bucătar și viz. la Harpagon	D-nu Ion Niculescu
Jupân Simon samsar	» A. Barbelian
Săgeată, servitorul lui Cleante	» N. Soreanu
Bobdevăz, ul servit. l Harpagon	» I. Constantinu
Batog, ul servit. l Harpagon	» G. Carussy
Un comisar	» V. Paciurea

Zece acte în aceeași seară... și doi avari

(Din PROGRAMUL Teatrului Național)

laș rânjet al avariției în chimir, le-am născocit fiecăruia o existență proprie, eșite din chinul meu, din epocile pe care le reprezentau.

Tot stagiunea aceasta, joc în aceeași seară, „Doctorul fără voie" și „Avarul"; după ce în spectacolul anterior interpretasem împreună cu „Doctorul fără voie", „Căsătoria silită".

Lui Nottara luându-i-se direcția de scenă, acesta părăsește teatrul.

La câtva timp, afișul anunță „Năpasta". Puțină lume știa că Nottara, care creiase rolul, fusese înlocuit de Davilla și că eu jucam pe Ion. In restul distribuției fiind: Ion Petrescu, Dragomir; Storin, Gheorghe; Marioara Voiculescu, Anca.

După primul act, majoritatea spectatorilor și-au strigat entuziasmul:

— Bravo Nottara !... Bravo Nottara !...

Și doar câteva glasuri răslețe:

— Brezeanu !...

La final, pentrucă în lațul dubiului, glasurile se încălecau în strigăte de „Nottara !"...

„Brezeanu!"... „Nottara !"... mi-am tras peruca din cap. Abia atunci a izbucnit lumea :

— Brezeanu !... Brezeanu !...

Din ziua aceia, rolul nu l-a mai jucat altcineva; nici chiar primul interpret, după întoarcerea la Național.

A constituit una din pasiunile tari ale carierei mele. Cămașa-i țărănească simțindu-i-o din prima seară, pe estrada cu artificii a teatrului, nu numai țoală destinului năpăstuit al lui Ion, ci urzeală sub care, sufletu-mi avea să sângere mai puțin pentru alții și infinit mai mult pentru el...

„De ce-l mai bate pe Ion dacă a murit? Să-l ia de aici... e plin de sânge... Nu mai mișcă... A murit... Nu puneți mâna !... Să nu dați... Ion a murit ! Nu puneți mâna !... Ion merge la Maica Domnului."

Duhul cenușiu al dramei ocnașului, a eșit din mine, în aceeași seară, tot prima stagiune a lui Davilla, cu rezon-urile mucalite ale lui Ipingescu.

Cu Liciu am fost bun prieten. Până în ziua când Petrache Sturza a făcut pe Jago... Și nu era cel puțin, rol care-i mergea.

Dovadă : când neîntrecutul interpret al lui Moise din „Lipitorile satelor", ciudos pe pahar, și-a simțit vinul vieții pe fundul cupei, tot după mine a trimis.

Ca în înserarea singulară, asemeni unei săli de teatru cu un singur spectator, viața-i să se învolbureze precum trecuse; cu bețe în nas, cu așchii în arcade, pentru Isidor Lechat, pentru Tokeramo...

Catopol a fost comic până la urmă.

M'am dus cu Gusty la înmormântarea lui, neuitat creeator al lui Farfuridi și Crăcănel.

Avea cosciug nelustruit și în cap o capelă. Ce se 'ntâmplase, cine i-o potrivise, că-i stătea pe o sprânceană... Ceeace m'a făcut să-i spun lui Gusty :

— Uite, nene, ăsta și mort e comic !

Alexandru Davilla.

Câte se trag dela el ! Aș putea spune, tot ce-i

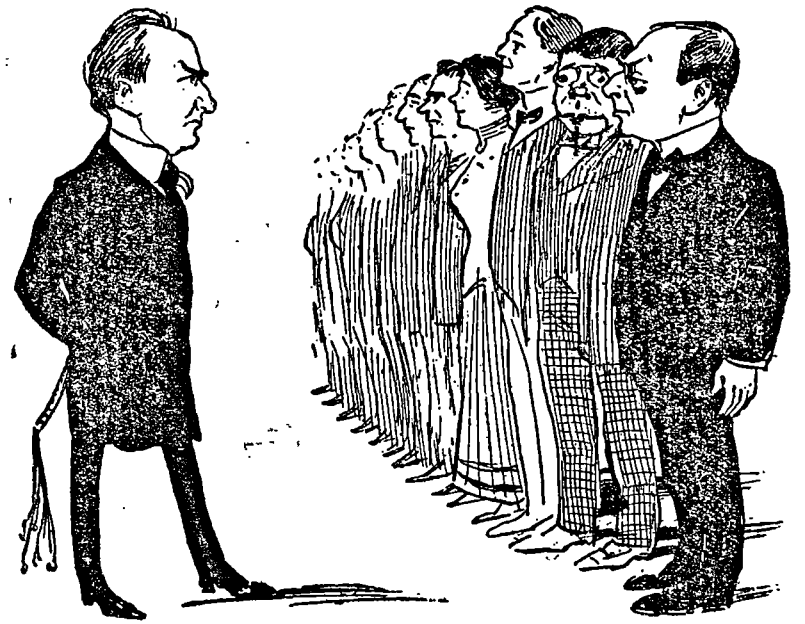

O repetiție model Davilla

bun şi temeinic în teatrul nostru. A înlesnit ca nimeni altul, evidenţierea actorilor de talent. S'a îngrijit de salarizarea personalului, desfiinţând acele spectacole „în beneficiu", care erau un fel de cerşetorie deghizată. A scos în frunte producţia dramatică originală, impunând ca stagiunile să se inaugureze cu piese româneşti.

Avându-l conducător, mai interpretez pe Don Basilio în „Bărbierul din Sevilla" de Beaumarchais; joc în „Stingerea"; pe Scelerdus din „Ostaşul lăudăros" de Plaut; în „Jos automobilul", localizare de Paul Gusty.

L-am văzut pe Novelli. Un extraordinar actor. Mai slab însă în „Femeia îndărătnică", decât al meu camarad Vasile Leonescu.

Eu, dela început până la sfârşit, am pus aceeaşi tragere de inimă în interpretarea rolurilor. Nu m'am culcat nicicând pe urechea succesului dela premieră. Pasiunea teatrului fiindu-mi asemeni iubirii nediminuată de trecerea anilor.

Jucând „Avarul" la Galaţi, o comisie fran-

ceză, venită să îndeplinească o expertiză tehnică, a renunțat pentru ziua aceea la scopurile sale, înfruntând culisele scenei provinciale, să mă felicite.

Are și Pompiliu Eliade în el, câteva Sorbone. Totuși, se ascunde după pian ca să audă cum îl bârfesc angajații...

In prima-i stagiune, l-am revăzut din nou pe Caragiale, reîntors dela Berlin. A venit la „Năpasta". Romanească întâmplându-se în sală, chiar anul acela își făcuse reintrarea cu „Suprema forță", nu s'a putut opri să-i spună :

— Eu care am jucat „Năpasta", spre rușinea mea a căzut. Cum a intrat Brezeanu, piesa s'a schimbat...

Făcându-se alegeri pentru comitet, reușește Vasile Leonescu în cel de lectură, eu în cel de administrație.

Cât am funcționat, am mers până la a fi avar cu cheltuelile teatrului. Șicanele stându-mi dârze, protivnice fanteziilor risipitoare ale celorlalți.

Cine se arăta cel mai nervos de această atitudine a mea, din care teatrul nu avea decât să câștige, era Duiliu Zamfirescu, membru în comitetul de lectură, care deschisese o bodegă pe strada Sfântu Ionică.

Drept răspuns, nu pierdea nici o ocazie să mă înfrunte, pândindu-mi neatențiile, ca să nu-i pot replica.

Odată, pe când se discuta o lucrare originală, a intervenit cu morgă :

— Să se pronunțe domnul Brezeanu !

— Ba să vă pronunțați d-voastră, că sunteți în comitetul de lectură. Eu care sunt în cel de administrație, dacă piesa ar avea cheltuieli mari, mari de tot, n'aș primi-o. De ce nu mă întrebi d-ta de lucruri în care mă pricep ?

— Adică ?

— S'a deschis lângă muntele de pietate o bodegă... De ce nu mă întrebi care vin e mai bun?...

Discuția n'a mai continuat.

A doua zi, mi-au sosit douăzeci de sticle, plocon al lui Zamfirescu.

Lui Delavrancea i s'a reprezentat „Viforul", în care am interpretat pe Mogârdici; ca mai târziu, sub directoratul bunului prieten Iancu Bacalbașa, să fiu Boier Mieluș din „Irinel".

In piesele sale istorice, era distribuit și Cernat, actor așa și așa... Când în codrii Moldovei se hăituiau urșii, el striga:

— E extraordinar !

— Cine e ăla ? urla Delavrancea. Luați-i rolul !

Venind ministru la Comunicații, l-am întâlnit neschimbat; adică tot prost îmbrăcat și cu șoșoni în August.

Treceam prin Cișmigiu, iar el îndemna în sens contrar către minister. Bucurându-se că mă vede, mi-a prins brațul, spunându-mi :

— Hai, Iancule, la minister, să-mi vezi biroul.

Ajungem.

Cei doi portari se precipită, deschizându-i drum. Eu rămăsesem în urmă.

Când să păşesc pragul, unul din cerberi, schiţează un gest de oprire. Dar celălalt care îmi luase seama, îşi dă cu părerea :

— Dă-i drumu, nu vezi ce prost e îmbrăcat, trebue să fie rudă cu ministru...

S'a prăpădit de râs Delavrancea când i-am spus.

Dacă nu era Caragiale, nu era să fiu eu.

Şi-acum...

De ce să se oprească viaţa ? De ce să nu-mi spue ăsta, ca atunci... demult... „Caragiale director !"

Acelaş peron... aceeaşi ploaie... de toamnă. In trecere, i-am luat dela Patelli, câteva sticle... profiriul să nu-i lipsească la Berlin...

Au trântit sticlele de perete... să curgă viaţa ?

Singur. Ca altădată... pe un peron de gară.

Cerul îşi frânge odgoanele vântului.

Nimeni. Tot el, în mine, ca şi în viaţă, să îl primim...

Tăriile nezăvorâte, plâng. In mine, sufletul.

Strada goală... în apele furtunii... Dumnezeu în mine...

Am rămas singur... cu el... Inainte-ne, printre șuvoaie, Caragiale... Și graiul?

Umbre, puteam ajunge la „Gambrinus"...

Drumul însă, a dus la Bellu.

1913

Trec munții, jucând sub unguri, „O căsnicie“ și „Năpasta“. Ardealul ăsta, cu ale sale grădini aduse la gară ; cu sufletul lui Tăslăuanu; cu ale celorlalți; cu vinu-i nu grozav, dar tot din pământ românesc ; e visul luminos în care, cu ochii deschiși, alunec oridecâteori clipa îmi este de reverie.

Perdeaua o desfăceau versurile următorului prolog, scris special de Ranetti :

„Trupele române în Balcani făcură,
Spre uimirea lumii, un marș triumfal.
Iată că acuma, dup'așa bravură,
O „trupă“ română intră și 'n Ardeal!

Făcu, pân'să între, zău, pe dracu'n patru!
Dar să n'aveți frică!... Trupa ce-a sosit
Nu-i trupă cu tunuri, ci trupă... de teatru,
Săbiile noastre-s de carton vopsit.

Din scumpa și mândra noastră Românie
Nu cu gând războinic printre voi venim,

Ci cu cuget pacinic: vrem o datorie,
Cam veche și mare, azi s'o răfuim.

Mult împrumutarăm noi, bată-ne vina,
Dela voi. Ș'acuma, timpu-i oportun
Să'ncheiem bilanțul... Ierte-mă „Albina" :
Eu n'oiu fi contabil tocmai-tocmai bun.

O să uit eu poate 'n catastif a trece
Multe ce ne dară-ți; însă 'n primul rând
Nu voiu uita una, ce face ca zece,
Datorie care vecinic ne stă 'n gând:

Vă datorim vouă p'Andrei Murășanu,
Ce cu glas d'arhanghel și de serafim,
Trezi 'n miez de noapte pe Peneș Curcanu,
Datoria asta cum să v'o plătim?

Și când limba noastră, de străini slutită,
Bâlbâia 'n neștire un corcit jargon,
Tot de voi sărmana a fost mântuită,
Tot voi dărâmarăți Turnul Vavilon!

Voi ni-ați dat pe Pumnul, Țichindeal, Ciparul,
Pe Lazăr, pe Șincai... (și câți nu uitai!)
Ne împrumutarăți Catedra, Tiparul;
Ne reînvățarăți strămoșescul grai!...

Mai târziu, când mândra horă a Unirei
Voioși o jucarăm sub umbră de nuc,
Ca să ne desfete cu „Nunta Zamfirei",
Ardealul ne dete pe Gheorghe Coșbuc!

GOVORA 1913

Dela stânga la dreapta: G. Storin, Marioara Antonescu, Momuleanu, Victor Antonescu, Ion Brezeanu, Marioara Storin.

1930

O! vrăjitul cântec şi plin de vigoare
De brădet, mirezme şi de flori de tei,
Ni-aţi trimis printr'însul. Plătivă-vom oare
Cel puţin dobânda ?... Când ? Cum, fraţii mei ?

...Răsfoind registrul, datorii mărunte,
Ca şi mari, o sumă găsim necurmat...
Şoimul pentru care nu-i 'nalt nici-un munte,
Vlaicu... tot Ardealul... tot voi ni l-aţi dat!...

Şi pe Goga, care ne cântă p'o harfă,
Când cu d'oţel strune, când de ibrişim,
Ah, desigur Goga nu este o marfă
Ce am fi în stare să vi-o răsplătim!

. . . . . .

Şi d'aia, acuma, în încurcătură,
Grea încurcătură, mă vedeţi aici:
Creditorul oare n'o să facă gură?
N'o să ne alunge cu sfârcuri de bici ?

N'o să ne primească c'ocară şi ceartă,
Când o datorie veche ş'aşa grea,
Drept ori ce monetă c'o ţâră de Artă,
O trupă de teatru cearc'a achita?!

Smeriţi, deci, vă cerem, o fraţi „moratorul"
Măcar pân'la anul!... Şi încet-încet,
Vom plăti!... Să n'aibă grijă „Creditorul",
Ale noastre inimi lăsăm amanet".

Seară de seară, am strecurat în accentele personagiilor, mesianismul simțit la întâlnirea primelor frunze și celor dintâi „frați", după trecerea Carpaților. Având în mine tăria vorbei; aceeași, numai că până atunci șoptită, de cei împilați pe proprie țarină. Sosiți cu sufletu'n năframă, să ne audă, să ne vadă.

Inimă ! inimă ! unde sunt bătăile tale de-atunci ?

Reîntors, mi-a fost dat să interpretez pe Mitruț în „Domnul notar" de Octavian Goga.

Dela acest rol, poetul, pe care-l descoperisem în fiecare casă de peste munți, între ștergare și busuioc subt grindă, spre răsărit, lângă candelă, m'a îndrăgit.

Sunt oameni, a căror viață și suflet, n'ar trebui să fie frânte de porunca ultimă a pământului. Goga a fost unul dintre aceștia. La Rășinari, unde m'a luat s'ascult ce românește freamătă pădurea, l-am avut înainte-mi, într'o blândă 'nserare, sfânt desprins din iconostasul bisericuței părintești...

Mai târziu, în viața-i eroică, la toate întâl-

nirile noastre, am simțit aceeași a lui infinită poezie. Duioasă, sentimentală, boemă.

Fiind ministru, a venit să mă vadă într'unul din roluri. Și'n seara ceia, cu sbuciumul Ardealului lângă oglinda din care scosesem și pe al său Mitruț, față de numeroasa suită, a spus:

— Dacă în fața mea ar fi două drumuri; pe unul ar veni un mare diplomat al lumii și pe celălalt actorul Brezeanu, mă duc pe drumul lui nenea Iancu...

Am interpretat Bufonul din „Regele Lear", alături de Nottara.

Pe Sbilț în „Patima roșie", prima reprezentație având loc la 7 Martie 1916, cu următoarea distribuție: Tofana, Elvira Popescu; Rudi, Iancovescu; Crina, Fany Rebreanu; Castriș, Bulfinsky.

O piesă bună, care a avut norocul unei mari interpretări. Iancovescu a fost grozav; Elvira lângă noi; ceilalți nu prea departe.

La Iași, locuind ca și Tina Barbu în teatru, am avut ochii plini de agitația întrepridă a scumpului meu Grigore. Copilul ăsta, la care priviam ca la propria-mi viață, l-aș fi vrut învechit sub soare, asemeni unei Chartreuse. Vița-i însă, avea să nu răspundă...

Chesoanele nemțești ne mai fiind prezență zornăitoare, reviu la București. Unde, după două stagiuni, în același an cu Vasile Toneanu, mă retrag din teatru.

Rolul lui Shylock îl știam, deși nu-l interpretasem. Invitat la o nuntă ovreiască, mai mult glumind, am spus faimosu-i monolog, în care negustătorul venețian ritmează întrebări pentru o umană egalitate. Răspuns : nuntașii s'au ridicat în picioare, aplaudându-mă insistent.

Atunci mi-am zis : piesa asta o să aibă succes.

S'a văzut vreodată actor cu trecut, care, fie pensionat, fie retras din proprie inițiativă, să nu revie ?

Pentru o reprezentație, pentru un rol drag,

toți cei ce și-au lăsat din viață sus pe estradă, făcând altceva decât funcționarism, s'au reîntors; cântecul să le fie nostalgie, inima ca altădată...

La mine n'a fost propriu zis o revenire, ci o continuare. Căci sub directoratul lui Valjean, interpretez „Țăranul baron" de Holberg și „Shylock", reluând rolurile din piesele lui Caragiale, care aveam să le păstrez până la urmă.

Intr'una din seri, când jucam Shylock, a venit la teatru Ionel Brătianu, pe atunci prim ministru. La pauză, directorul mă anunță că premierul vrea să-mi vorbească. M'am dus. In cabinetul de lângă loji, rezervat prezențelor mari, am păsit cum eșisem din scenă; cu chipul crispat și haina roasă de secole ale nefericitului ovrei.

Inainte de a-mi întinde mâna, i-am spus:

— Iartă-mă, domnule prim ministru, că, actor român, în fața d-voastră, sunt astăseară reprezentantul minorităților...

A râs.

— Să iei un ceai cu mine, căci altfel nu merg pe scenă.

Când am ajuns în culise, actorii aliniaţi îl aşteptau. După ce i-a felicitat şi le-a vorbit, luându-mă de gât, a conchis:

— Domnilor, spună cât vrea lumea că Brătianu şi Brezeanu sunt bătrâni...

Turnee ! turnee !

Cât v'am iubit ! Orbecăind în primitivul vostru, uite-mă după spectacol la masa hanului, înfulecând o jalnică fiertură, gălbejit de feştila gazorniţei, în care crivăţul pătruns de-afară, suflă ca 'ntr'un pumn. Chiue năpraznic, sinistru. In prelungirea-i ajunsă după depărtate coclauri, căpriorii magaziei scâncesc, cu sufletul lui Strâmbă-Lemne... Zăpezile au venit la geam, ca lupii. Uşa împinsă de troene nu se mai poate deschide. Şi hangiul izolat pe furia urgiei, cearcă să ne scoată din cănile cu basamac, bucuria sosirii unui nou an...

Altădată, pe drumuri senine, cu Lică Teodorescu, care a făcut turnee mari şi frumoase, muzici militare, ca la înmormântări; şcoli în costume naţionale; flori; o întreagă mulţime să-mi dovedească triumful de azi, al îndurării aceleia.

Şi unele şi celelalte, mi-au fost la fel de dragi. Cu alte aplauze în fiecare seară, cu altă crâşmă, cu alt cârciumar...

Am interpretat pe Inspectorul din „Omul cu mârţoaga".

După o reprezentaţie cu „Scrisoarea", s'a înfăţişat Mario Rocque să mă felicite:

— Iţi mulţumesc, domnule Brezeanu, pentru plăcerea ce mi-ai făcut, văzându-te în această mare creaţie a Cetăţeanului, care nu se putea să fie mai bine turmentat...

Sunt oameni şi oameni!

Uite, Mateescu ăsta, ajuns săracul, primar la Sinaia, a vrut să revoluţioneze staţiunea lui Carol I, doborând cu târnăcopul un bust...

Să 'ncerci să faci pe Dumnezeu, când ești un oarecare primar liberal!

Sau, căpățâna-i a socotit bustul național-țărănist, și-atunci — argument al luptei între partide! — a avut perfectă dreptate...

Realitatea e, că tipul ăsta, care-mi mai furase cândva „o scrisoare"... într'o piesă de teatru, mi-a sângerat bucuria ivită din inițiativa admiratorilor sinaioți.

Pe urmă, precum vrea viața, fiecare a rămas la locul lui.

Ion Brezeanu, în piatră; ca celălalt, nenea Iancu, să-l salute în diminețele de lângă cer.

Ce satisfacții nebănuite am avut dela teatru!

1932. Sunt făcut societar pe viață.

Ca, trei ani mai târziu—25 Ianuarie 1935—să fiu sărbătorit pentru 50 de ani închinați scenei.

La a mea verificare, supremă certitudine: îmi făcusem datoria.

Şbilţ („PATIMA ROŞIE")

Cu Agepsina Macri în „IRINEL"

Câtva timp înainte de ziua sorocită, G. D. Mugur, m'a trimis pe undele văzduhului, în lume:

„Ion Brezeanu împlinește 50 de ani de carieră teatrală. Marele artist al Teatrului Național e creatorul atâtor monumente vii, care, dela Ion nebunul din „Năpasta", până la Nae Ipingescu din „O noapte furtunoasă", au dat modelele variate ale mijloacelor artistului, adânci și suple, vehemente și delicate. Brezeanu are dreptul să se uite satisfăcut, — dacă un mare meșter de lucruri frumoase poate să fie vreodată satisfăcut, — din înălțimea jumătății de secol.

Ion Brezeanu ilustrează acel izvor de geniu limpede, vioi și fecund al neamului românesc, care și din frunză și din vioară și din doină și din cuvinte, a scos sumedenie de frumuseți de mătase și s'a impus treptat, mai puternic și mai justificat, respectuasei luări aminte a popoarelor culte, înfățișând în mijlocul neamurilor răzlețe o cultură clară pentru o întreagă parte de lume.

Dacă s'ar fi născut, nu în România, dar în orice țară de cultură veche, Ion Brezeanu ar fi fost un artist tot atât de mare și de prețuit pe cât este la noi.

Talentul lui, ca și al lui Eminescu și Caragiale, are caracteristicele universale, care deosebesc pe artiștii și creatorii mari, deopotrivă de mari la orice latitudini... Aniversarea glorioasă a artistului ne unește în respectul și admirația românului pe toți. Iată un exemplu de viață, de străduință și de optimism educativ pentru toată lumea. Iată o mare personalitate, un mare actor, un mare român".

Să-mi uit viața ?

Am sosit emoționat, s'ascult ecoul cântecului celor 50 de ani...

Inserarea n'a furat încă ziua, dosind-o în magazia din spatele teatrului, printre practicabilele pe care altădată m'am chinuit cald. Teatrul e gol ; biserică lângă crepusculul unei Dumineci. Doar Dumnezeu... și'n loja asta, cândva, Caragiale.

Uite, parterul... Fără sticlirea privirilor... fără susur.

Au fost, totuși, spectatori... Sufletu-mi sărea gol din scânduri, ca focurile comorilor noaptea la țară.

Scena... în scâncetul ei, șpraițurile decorurilor. Terase... palate... vis...

Aici, altădată lojile.

Din umbra amintirii lor, reflectoare să-mi găurească masca.

Nu vine nimeni. Un singur bec picură lumină dintr'o rivaltă.

Uite și cușca... Filimoane, cârtiță dragă, aruncă-mi banii cuvintelor !

Așa... le ascult zornăitul rece printre degete...

Aur pe aur... Ha ! ha ! ha !... Ha ! ha ! ha !... Sunt Harpagon !

Aplauze !... Aplauze !...

Toacă de vecernie. Sunetele clopotelor mă ajung în cabină, amestecate cu zgomotul după scenă ; pe sub literele numelui ce se cade etern deasupra ușii : Grigore Manolescu.

Haide, Ioane, desleagă-te din oglindă. Ce-o să ne mai ia oamenii ? Le-am dat... și parcă ăști cincizeci de ani au rămas în pânza cămășii românești, eșită din hărnicia multora.

Năpasta-ți ; el, făurarul ; eu, suntem acum, așa cum trebue, reîntâlniți să împlinim închinare...

Cortina a plecat spre cer ca și-altădată.

„...Că eu, Maica Domnului, o să pui stavilă între tine și rele... ș'o să dormi... o să dormi... Dă-mi apă... mă arde... Scoate-mi măruntaele și dă-le câinelui să nu mai urle !... Caută-mă la picior, din jos de genunchi... am un chimir... Să te duci la ocnă și să-l dai dela mine ăluia de a omorât pe tată-său... Uite veverița !... colo sus... pe cracă !... uite-o ! Maica Domnului !... tu ești ?... tu mă chemi ?... stai, că viu... iacătă-mă, viu!... viu..."

Păstorel Teodoreanu citește :

Iubite Maestre,

„Fidelă înaltului gând care i-a dat ființă și marelui nume pe care îl poartă, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol al II-lea, nu a rămas străină față de nici una din manifestările de cultură prin care prestigiul graiului și neamului nostru s'au văzut sporite. De aceia, ea nu putea lipsi în astă seară de pe această scenă, pe care 50 de ani ai cinstit-o cu

un devotament nedesmințit și cu un talent fără pereche. Este, pentru Fundație, o plăcută datorie de a se găsi aci și pentru mine o mare cinste de a o reprezenta. Dar, misiunea mea de reprezentant oficial al regalei instituțiuni de cultură, e covârșită de emoția fostului spectator care-și rupea palmele să te aplaude.

Iubite Maestre,

Dacă Teatrul Francez, sau Comedia franceză, cum i se mai zice, e casa lui Molière, acest Teatru Național nu poate fi decât al acelui autor dramatic român care cel dintâi și cel mai bine a știut ce însemnează un scenario și o piesă: e al lui Caragiale. Și dacă e al lui Caragiale — și este — e, fără îndoială și al domniei-tale. Ai câștigat odată cu și prin Caragiale drept de proprietate artistică asupră-i, inexpropriabil și imprescriptibil. Socot că mai mare titlu de glorie pentru un actor român nu poate fi. Dacă în lunga și strălucita ca-

rieră pe care ai străbătut-o, n'ai fi făcut decât să mergi, așa cum ai mers, din victorie în victorie și din triumf în triumf, desăvârșindu-te prin învechire ca un Cotnar nefiloxerat, n'ai fi reprezentat în momentul de față decât un mare actor. Nu zic că e puțin lucru, dar soarta ți-a hărăzit să depășești această culme, de atât de mulți urmărită, de atât de puțini atinsă, Domnia-ta, reprezinți astăzi ceva mai mult: reprezinți și rezumi o epocă. Reprezinți cea mai strălucită epocă a literaturii naționale. Și, o reprezinți cu brio. Ai fost și ești interpretul inegalabil, interpretul ideal, al celui mai mare autor dramatic român.

C'est a l'âme de Cyrano que je voulais dédier ce poème, mais puisqu'elle est passés en vous, Coquelin, c'est a vous que je le dedie.

Aceasta e dedicația, pe care Edmond Rostand a pus-o pe textul lui Cyrano de Bergerac. Și dacă la rându-i, Caragiale n'a apucat să scrie că duhul lui a intrat în domnia ta, difuzându-se astfel în miile de spectatori care te-au sărbătorit, sunt sigur că oridecâteori te

vedea jucând, trebue să fi resimțit satisfacția profundă a violonistului când descoperă un Stradivarius sau un Amati.

Astăzi, când spui Năpasta, spui Ion Brezeanu, când spui Noaptea furtunoasă, spui Ion Brezeanu, când spui Scrisoarea pierdută, spui Ion Brezeanu, într'un cuvânt, când spui Caragiale spui și Ion Brezeanu. Numele domnieitale s'a împletit demult și în mintea tuturor de numele lui, ca vița pe harac.

Fie-ți deci numele etern, ca și opera pe care a ilustrat-o.

Acesta e cuvântul Regalei Fundații la sărbătorirea domniei-tale. Dar însărcinarea odată terminată, îngădue vechiului domnieitale admirator să-ți spue, ceva mai puțin oficial, dar din toată inima: nene Iancule, să trăești!"

Peticile nebunului, între fracuri... Mi-aud povestea în pumnul sufletelor din plastroane... 176 roluri. Contabilitate? A fost altceva...

Răspicată trecea pe-aici vorba lui Nottara!

Ion („NĂPASTA")

A R

Ca acum, când nu-l pot îmbrățișa, totuși prezent...

L'ascult... e el... altul întoarce paginile... ...„Rutina și pilduirea ți-au dat îndemnul să-ți scormonești însușirile prielnice Actorului care îți aromeau în suflet, ascunse și tainice, și când ai pus mâna pe ele și le-ai stăpânit din belșug, te-ai avântat, plin de încredere, în carieră, interpretând o gamă întreagă de roluri de comedie și de dramă — căci ți se potrivește prea bine această împletitură de genuri cari te-au ajutat să-ți înfiripezi cele mai strălucite creații în repertoriul clasic și modern, încât, pe drept cuvânt, ai fost vrednic să cucerești locurile lui Iulian și al lui Mateescu.

Din salt, în salt, ai străbătut cu izbândă drumul bătătorit de înaintașii noștri punând pe fiecare zi câte o floare la Cununa de Glorie a Scenei noastre Naționale, și făurindu-ți, cu vădite succese, un lanț de roluri cari te-au așezat statornic pe culmea unde te găsești.

Astăzi te sărbătorim pentru că ai împlinit

atât timp cât vei păstra
neștirbită vorbirea ta caldă,
pronunția ta lămurită, arti-
culația ta răspicată, simțirea
ta comunicativă și mintea ta
luminată, nimic și nimeni
nu te va răpune.

Vei domni și de aci înainte
încă mulți ani pe scenă,
ca și un Împărat, — și vor
rămâne în umbră toate
decorurile și accesoriile
de scenă, față de interpretarea

mărcată de unui rol, care, ori
când va avea darul să prindă
în mreaja publicul care în
acel moment nu mai vede
și nu mai aude decât pe
Actorul de rasă cu vorbirea
lui cuceritoare. —

Nottara
de la Teatrul Național.

Iași
24 Ianuarie
1935.

(Fragment din scrisoarea lui Nottara)

50 de ani de Teatru. Ovațiunile cu cari ești întâmpinat sunt o dovadă de dragoste și răsplată morală pentru prinosul de muncă ce ai depus la Propășirea Teatrului Național. Ai sprijinit cu talentul tău evoluția istorică pe care ai străbătut-o timp de 50 de ani cu creațiile ce le-ai întocmit după cerințele patimilor ce interpretai și după primenirile sociale ce întâlneai în rolurile din piesele clasice sau moderne, și ai culminat cariera ta cu două mari creațiuni : Shylock și Harpagon.

Atât timp cât vei păstra neștirbită vorbirea ta caldă, pronunția ta lămurită, articulația ta răspicată, simțirea ta comunicativă și mintea ta luminată, nimic și nimeni nu te va răpune.

Vei domni și de aci înainte încă mulți ani pe scenă, — ca și un Impărat, — și vor rămâne în umbră toate decorurile și accesoriile de scenă, față de interpretarea măreață a unui rol, care, oricând va avea darul să prindă în mreajă publicul care în acel moment nu mai vede și nu mai aude decât pe Actorul de rasă cu vorbirea lui cuceritoare".

Hai, Iancule, altceva !

Cincizeci de ani ai avut pentru lume două chipuri...

Oglinda e boloboc ? Moaie-ți genele în licoare... să gâlgâe râsul.

Și-a eșit din minți coana Joițica... Intru... „andrisantul necunoscut", ori „nu se află", ori „mort", care va să zică fiecare după cum devine..."

O mai trăi Marinică Ivănescu ?

La câteva zile, Toma Vlădescu, scrie :

„Teatrul românesc are astăzi una din marile lui sărbători. Sunt cincizeci de ani de când scumpul nostru Iancu Brezeanu a început să trăiască pe scenă viața lui adevărată, viața aceasta de extraordinară dăruire în fiecare seară, de permanentă transfigurare, de atâta de ingrată artă și la care, cu siguranță, foarte puțini au fost chemați atât de mult ca el. A trecut timpul, vor spune melancolici croni-

carii din ziua de azi. Timp destul a trecut, într'adevăr, dar în această jumătate de secol bine împlinită, Brezeanu poate privi cu destulă mângâiere gloriosul lui amurg de acum. Cum să vorbim de talent numai, de talentul lui Ion Brezeanu, când omul acesta a însemnat, cu siguranță, altceva, — atâta de mult! Brezeanu este în teatru o sinteză a permanențelor noastre sufletești, a motivelor noastre de râs și de plâns, el este, grandios, român în toată făptura lui — o patetică identificare cu instinctul nostru de artă. El a intrat în teatru, în conservator mai bine zis, într'un timp când arta dramatică era mai rău chiar decât cum se găsește azi! Actorii erau atunci histrionii desconsiderați ai derbedeilor cari veneau la comèdie, să râdă...

Părinții se văitau amar de progeniturile lor care luau astfel de apucături stricate. Iar oamenii serioși își strâmbau nasul și spuneau, sever: e actor!

Aceste timpuri nu se pot uita acum: nu se pot uita acum, mai ales...

Privim înduioșați apariția lui Iancu Brezeanu, grandoarea lui de azi! Iancu Brezeanu a făcut astfel mai mult decât o carieră magnifică de actor. Omul acesta a fost și s'a voit artist într'o țară care nu bănuia măcar câtă nevoie are de el și timp de cincizeci de ani, zi la zi, în fiecare seară, împreună cu marii lui camarazi, — un Nottara, un Iancu Petrescu, atâția alții, — Brezeanu a clădit pur și simplu demnitatea artei teatrale la noi. In această dublă apoteoză de fondator și de erou se cade să privim semicentenarul artistic al lui Iancu Brezeanu. Și va mai trebui să adăogăm deopotrivă la aceste decorații care împodobesc haina lui sărbătorească, poate încă una, mai înaltă par'că, pentru că ea înseamnă un deplin triumf al artei românești.

Cu Brezeanu, într'adevăr, teatrul românesc, teatrul nostru, și-a găsit o expresie unică. Coșbuc în poezie sau paleta lui Grigorescu lăsând câmpurile românești și luminoșii lui țărani să inunde pânzele noastre... In altă tonalitate firește, prinzând cu siguranță alt as-

pect și altă coloare a ființei noastre colective — dar Brezeanu a fost unul din acești doi pe scena românească. Insemnează aceasta că teatrul nostru își va fi găsit în Brezeanu într'un cuvânt, bunul lui cel mai de preț, un punct culminant: poezia lui. Nimic nu mi se pare că s'ar putea imagina mai sus.

Dar fiindcă trebue să cunoaștem bine pe Brezeanu, să privim împreună portretul lui, dacă vreți. Stranie armonie într'adevăr s'a întâlnit în omul acesta care pare adeseori bolovănos, neîngrijit și pe care mai ales dacă treceți frontiera nu-l veți mai găsi nicăieri... Brezeanu nu seamănă decât cu el. Iată capul lui, capul acesta chinuit par'că — doar chinuit de humor! Să nu ne înșelăm de loc: el are mult din destinul acelui sfâșietor ridi pagliaci, ca în versul lui Musset care izbucnea în plâns lorsqu'il faudrait en pleurer, Brezeanu în sfârșit trebue să râdă — așa cum trebuia să râdă Caragiale... Acele tristeți nelămurite din hohotele lui ne spun într'adevăr că se joacă mai adânc drama actorului care râde și la fel

„SHYLOCK“

Bufonul („REGELE LEAR")

ne vorbesc ochii lui mari și umezi și fața lui toată, de melancolie, fardată cu râs! Brezeanu este astfel actorul de mare dramă care știe cele mai tainice secrete ale sufletului nostru comun, dar se ridică totdeauna pe deasupra noastră, ca în viziunile halucinate ale lui Goya — atâta de mult, încât nimic nu mi se pare mai absurd acum decât să se vorbească de „realismul" lui. A nu! Brezeanu nu are absolut nimic din această platitudine a artei care nu înfățișează de altfel decât tocmai negația ei! Brezeanu este numai un poet al scenei românești. Nu este decât atât... Dar atât e foarte mult! Toate creațiile lui Brezeanu au fost genial precizate, de actor. Aceasta este grandoarea lui Brezeanu, aceasta face ca, acum, peste o jumătate de veac de teatru românesc, să se înalțe prestigiul incomparabil al acestui actor care a trăit poezia dramatică fervent, pasionat, fanatic — ca un sacerdoțiu în care cu siguranță nimeni n'a fost mai înalt decât el.

Și nu știu dacă mă înșel, dar eu sunt sigur

că marile creaţii ale teatrului universal chiar, noi, noi cel puţin, nu le pricepem mai mult şi nu le simţim niciodată mai adânc decât atunci când le joacă Brezeanu. Cine cunoaşte mai bine dicţionarul inimelor noastre, notele toate ale portativului nostru sufletesc, aceste viori cari nu ştiu să cânte, decât atunci când le-a atins cel mai priceput artist! Brezeanu a fost totdeauna acest incomparabil magician şi acest tălmăcitor genial.

Féraudy nu m'ar fi făcut niciodată să uit sfâşierile acelea de groaznică, de chinuitoare comedie, ale lui Harpagon, aşa cum le-a ţipat şi aşa cum le-a răcnit Brezeanu... Cine ne-ar fi răscolit mai adânc! Şi niciodată nu m'au durut mai mult urletele lui Schylock decât atunci când Brezeanu, bestie şi om în acelaş minut, prăvălia peste emoţia noastră uraganul furtunilor din el, care se duceau par'că să spargă bolta teatrului — răcnetele lui de fiară, acele chemări ritmate, strangulate de nesfârşită durere şi chin : Jessica, Jessica, Jessica...

A, nu mai interesa acum firește, să-l vedem pe Firmin Gémier acest excelent om de teatru, dar care a fost o legendă mai mult decât un mare actor! Brezeanu s'a ridicat la un summum de artă — pe care nu l-a atins în discreta lui carieră decât Iancu Petrescu, covârșitor artist atât de puțin cunoscut! — și dincolo de care nimic nu mai apărea posibil. Cu acele flori care închid adeseori tot parfumul grădinilor, Brezeanu nu s'ar fi putut să ne dea mai mult. Căci aceste culmi de care am vorbit nu stau mai jos nici decât acel fantastic Ion Nebunul din Năpasta nici decât gloriosul cetățean turmentat — atât de dureros și el!

Sunt aici numai patru puncte cardinale din cariera de actor a lui Brezeanu, dar acest grand ecart, mereu aceste permanente contraste realizate, trăite de el și care pot să meargă dela Schylock la Ipingescu sau dela Harpagon la Mogârdici, denunță mobilitatea extraordinară a artistului, surprinzătoarele lui posibilități de viață. Secretul acestui actor va fi greu să-l găsim, ar fi imprudent să-l cău-

tăm. Dar e bine să știm că Brezeanu pricepe în fiecare rol o lume, o lume întreagă, în care el intră deodată stăpân și pe care mai ales el știe s'o mobileze prodigios cu toate darurile lui de creator, cu toată poezia — pe care numai el i-o dă... O lume este Ipingescu — alta este Ion Nebunul... A, lumea aceasta a lui Ion Nebunul, Brezeanu a evocat-o atâta de sfâșietor, atâta de înduioșat! El a trăit-o spasmodic, frânt de emoție și ne-a dat pe acest Ion Nebunul care însemnează viața crâncenă și oarbă a țăranilor, această perdea de vast întuneric tolstoian care apasă satele noastre! Brezeanu s'a ridicat din ea, a tremurat atâta cât trebuia de damnat și de flămând, s'a întins până la noi, ca să pricepem poate că atunci el nu mai „juca" ci realizase aevea momentul acela de adevărată cunoaștere națională — și îl durea pe el pentru toți... „Mă doare... Mă doare!" strigă el. Ah, într'adevăr, pe nimeni nu l-a durut vreodată atât...

Dar dacă Brezeanu trăește atâta de intens și atâta de dominator rolurile lui este poate

pentru că el le construește cu o uluitoare simplicitate! Deaceea îmi închipui că niciun efort nu-i este necesar pentru ca să fie imediat stăpân pe o sală cu care din primul minut e familiar...

Și într'adevăr, când a trecut din culise, Brezeanu este intim — intim cu fiecare din noi... Da, acesta poate este secretul. Mai mult decât „popular", cum s'a spus, Brezeanu este un actor intim. Intim, așa cum l-am cunoscut eu totdeauna deși nu ne-am dat mâna decât o singură dată în viață. Intim cu spectatorul român în sfârșit, pe care-l pricepe și care îl înțelege... Intim pe stradă chiar — așa cum vreau să mă gândesc la el acum.

Era târziu într'o după amiază ploioasă de toamnă. In fața Teatrului Național, cu pălăria lui tare care se știe, într'un pardessus care-l rotunjia mai mult, cu ochelarii lui aburiți prin cari ochii îi sclipesc de glumă, de melancolie și de râs, Brezeanu stătea nepăsător în ploaie. Părea că se întreține amical cu toți

trecătorii, cari-l priviau familiar și îndrăgostiți.

Apoi deodată, amintindu-și probabil că plouă, s'a dus... Caşicând s'ar fi rupt din mine! Iar eu, din urmă, am sărutat în gând atunci umbra artistului care creștea pe drum...

Și care va crește mereu!"

Un punct de reper: o cârciumă

Să crească... să 'nflorească !

— *Drace ! mi-am pierdut pălăria... iar o să zică lumea că am băut !*

Podgorii! podgorii!

Prin câte toamne bete, de aur, am trecut boloboc?

Paharele! paharele!

Să le dau vieții înapoi, ca să o iau dela capăt?

Trebue cherestea. Ca atunci...

Clocotea într'o doagă vinul, buchetu-i aghesmuindu-mă asemeni busuiocului popii la zi 'ntâi. Crama duduia ca apucată. Buțile veniau peste mine. Și ca să-mi fac pe plac, îmi prindeam mintea cu ele; zile și nopți întregi.

Greu de răzbit!

Incăpățânat, mă mutam, recunosc pe multe cărări. Scările pivniții nu mă 'mpingeau afară, lăsându-mă, înțelegătoare, să mă rostogolesc...

Mă rostuiam tot unde fusesem... subt vrană.

Uitat și de crâșmar și de mine, sugeam...

Beam timpul, care-și amesteca unda cu cea

a vinului. Ca, prin ceaţa beţivă, lumânărica băiatului venit să-şi umple cănile, să-mi pâlpâe în pumnu-i, drept Inviere.

Eşiam de subt pământ. Fiindcă tejgheaua mi-se aşeza în faţă, nu puteam să sar peste ea. Mă opriam...

Peste drum, un farmacist, Altân. Era aşa de urât, că lehuzele aduse la el, văzându-l, făceau...

Mă aduceau tocmai când trebuia să mă duc la repetiţie. Dând cu ochii de el, mă trezeam pe loc.

Dacă n'aveam repetiţie, apărea Mişca, birjarul din Piaţa Teatrului. Avea 25 de perechi de cai; pentru mine mai totdeauna cupeu; acceptând să-l plătesc şi cu... un pumn de alune. Obişnuit, bea cu mine la masă, obligat ca pe drum, să se aşeze în fund şi eu pe capră. Mi-era greu să mân, dar caii săracii, mergeau singuri.

Astfel, ajungeam la Băneasa.

Aici, soarele se sălta lângă mine în dimi-

neață; aerul era drojdie; broaștele, chivuțe. Oac... oac... Oac... oac...

Aplecat peste podeț, le aruncam câte un pumn de bani, să-mi... cânte.

Mocirla lacului se bulbuca; broaștele se certau împărțindu-și arginții. Oac... oac... Oac... oac... Oac... oac...

Mișca întorcea, dacă nu ne înfundam prin vr'o cârciumă. Unde la plecare, mă arătam surprins de cel sosit curtenitor cu socoteala, trimițându-l să se ciorovăiască, făcând eventual și-o bae, cu broaștele.

Unul singur, probabil trimis și altădată, a ținut să mă satisfacă.

— Iaca, mă duc.

De subt umbrar, l-am urmărit. Ajuns în marginea lacului, a spart apa cu câțiva bolovani. Broaștele întărîtate, răspunzând prompt. Oac... oac... Oac... oac...

Ceeace l-a făcut să-mi spue la întoarcere:

— Zice că le-ai dat banii să-ți orăcăie...

Am jucat deseori beat.

Sosit dela cârciumă, pe care o admit doar în splendoarea ei — nu mi-au plăcut invitaţiile, vinul răcit acasă subt cişmea — înaintea spectacolului beam în cabină. Poposcau regisorii, întârziau câte o jumătate de oră, plecând mai departe criţă.

Oficierea asta, care totuşi nu-mi înlătura emoţia, a contribuit ca în „Doctorul fără voie", să se întâmple cu mine ceeace cred că nu s'a petrecut cu vreun actor din lume. In actul al II-lea, nu ştiam dac'am jucat actul I.

Replicile mergându-mi automat — învăţam foarte bine — profitând că la rampă, alţii distribuiau în sală gândul etern al lui Molière, m'am tras lângă un partener din fundul scenei, şoptindu-i:

— Am jucat actul I?

— Vezi bine, dacă suntem în II.

— In II?!...

Un nou personaj intrând, mi-a dat certitudinea că lămurirea camaradului nu fusese ghiduşe.

Vara, la Govora, joc la grădină „Noaptea furtunoasă". Cu Soreanu, cu Hasnaș, și el cam beat.

A venit Tilică Stăncescu, proaspăt sublocotenent, cu câțiva colegi.

In timp ce pe scenă sunt fără grai lângă sbaterea lui Jupân Dumitrache, așa e piesa, ei din grădină:

— Să spună ceva domnu' Brezeanu!

M'am făcut că n'aud.

— Brezeanu!... Brezeanu!...

Nu puteam opri acțiunea. Am precipitat având eșire din scenă, sigur că odată în culise, se vor potoli.

De unde!... De numele meu, repetat insistent, câțiva au înnodat puternice fluerături.

Camarazii rămași dincolo, să ducă firul piesei, dau semne de enervare, căci replicile nu li-se mai aud, răzbite de fluerăturile prelungi. Au început să sbiere. Hasnaș, chiar s'a oprit.

— Brezeanu!... Brezeanu!...

Simțindu-le îndârjirea, am coborât; m'am

fofilat pe după gard; și ajuns lângă ei, am început să mă fluer ascuțit, întrecându-i, cu țignalul lui Ipingescu.

Pe loc nu s'au mai auzit decât fluerăturile polițaiului... Din ce în ce mai stinse, pierdute în noapte, ca cele ale unui gardist somnoros dintr'un oraș de provincie.

Cortina căzând, fără să mă lase să-mi schimb hainele, cei care mă „ovaționaseră", m'au înfășcat, băgându-mă într'o cârciumă. Dece 'aș minți, eram pregătit. Și chiar fără ei, tot acolo nimeriam. Dar hainele purtate pe scenă, nu erau ale mele. Ceva mai mult, polițaiul care avusese gentilețea să mi-le împrumute, mă avertizase că urma să plece cu un tren chiar după spectacol.

Zadarnice toate argumentele și promisiunile mele: că ăla are tren... că-l pierde și a doua zi trebue să fie la slujbă... că mă întorc...

— Spui așa ca să scapi! se reped toți.

— Nu, fraților.

— Și mai la urmă, ce ne duci, nene Ian-

cule? Cum o să te credem că ăla e acum în pielea goală?...

— El are nevoe, nu dumneata. Ori dacă îi trebuești, să te caute...

— Să ne trăești!

Dela un timp, mișcarea mâinii încleștată pe pahar sburătoind aerian totul, afară de șotii, am uitat omul în hainele căruia eram îmbrăcat. Prudenți, nici ceilalți nu mi-au adus aminte.

Un singur tren a pierdut săracul?

Altfel decât la englezi, pentru mine, timpul a fost vin.

Lăsând trupa în Târgoviște, cu un judecător dela Turnu Severin, m'am dus la vie la Smara. Am băut tare. Țuică trasă cu tâlfu.

Când ne întorceam pe șosea, seara trebuind să joc, s'a pornit ploaia. Fiind vară, eram în cămăși. Curând, din săgețile dese ale cerului, am eșit muraţi; drumul brăzdat de bălțoace, împiedicându-ne mersul de pân'atunci, voios, triumfal.

La intrarea în oraș, tam-nesam, comand:

— Trei pași înapoi! Pe burtă!

Ca la o poruncă supremă, atât eu cât și judecătorul, ne lungim în mocirlă...

N'am găsit nimic. In schimb, micul echipament fiind șubred, a cedat, desfăcându-se în bucăți. Așa că, ferfeniți, spoiți de noroi, am apărut pe strada principală cam despueți, cu lumea după noi.

Trupa, în frunte cu madame Jianu, era la o cofetărie. Văzându-ne, a luat-o la fugă.

Și Vasile Toneanu — tot el, sireacu — a trebuit să alerge după amoniac, seara când spectatorii începuseră să populeze grădina.

Târgoviște! Târgoviște!

Altădată, la „Hanul galben", niște popi. Pe dată m'am convins că nu erau deloc sfinți... cănile abia pe masă, erau înlocuite; măscările eșind din anteree, cu fiecare dușcă.

Unde puteam nimeri?

Vinul urcat la etaj, popii au vrut să-l ajungă și s'au pus pe țopăială. Intru 'nceput bătătorind pământul, doar afurisitul s'o lăsa

în jos. Simțindu-l într'o ureche, antereele au sburat și aruncând paharele, am băut cu potcapurile soioase... gâl... gâl... gâl... Gâl... gâl... gâl... preț de o săptămână.

Dormeam pe apucate, la masă. Cu rândul. Ca trezit de chiuiturile ascuțite, să-mi apară permanenta imagine: popii frământând neobosiți bătătura, în timp ce bărboaiele le măturau noaptea.

Gâl... gâl... gâl... Gâl... gâl... gâl...

Fiind prieten cu starețul, mă duceam des la o mânăstire în Prahova. Găzduit în aceeași chilie, la ușa căreia străjuia un butoi, îmi dădeam iluzia că am în mine, pentru câteva zile, răcoarea de mentă a pădurii. Cu tremurul înfiorat al frunzelor pe ram, ca hăul tăcerii în ureche; cu soarele răsfirat pe unda subțire a vântului; cu piruitul de sfadă al păsărilor.

Realitatea era însă alta; bucatele călugărești grozave; vinul bătrân ca ceasloavele.

Imi fluerau în cap mierlele eşite din butoiul care'şi lipise pântecul de chilia mea. Din fundul căruia, trăgeam ţuicanul legat cu sfoară şi... gâl... gâl... gâl...

La al douăzecelea eram aranjat, semănând leit cu stareţul...

— Hai la Suzana, propuneam.

— Hai, consimţea celălalt eu.

Fiindcă mânăstirescul depozit de vinuri care ni-l doriam, nu era la zece paşi — şi-aceia clătinaţi — călugăraşul punea caii la trăsură.

Porniam. Rotea pământul pe lângă noi, pădurea gata să intre în potcoavele scăpărătoare ale înaintaşilor. Ca să nu sfărâmăm codrul şi poate, ca să ne mai limpezim, ne opriam la moară. Sub scocul ei, năvalnic şi spumos ca o beţie de nuntă, ne trezeam.

— Hai înapoi ; uite, din barbă îmi picură apă, şi-ar trebui drojdioară, grăia serios stareţul.

Il aprobam.

Butoiul de lângă chilie mai avea atâţia

stropi, ca gâtul să răspundă beţiv, dulce... gâl... gâl... gâl... Gâl... gâl... gâl...

A trecut ora aperitivelor. Ne-a căzut în haîbe şi cea a prânzului, deşi intenţia a existat, jurând înainte că ne va găsi acasă. Tejgheaua-i lângă mine; totuşi, se mişcă... parc'ar vrea s'o ia din loc, aşteptată. Să lase cel puţin clondirele... cine ştie?... poate renunţăm la bere.

— Spune, Iancule, ceva.

— Mai dă o bere !

— Nu aşa... o drăcie.

Halba totuşi s'a prins de mână... ca garda unei săbii... duel ?... păi toţi avem acelaş stagiu... apreciat de cârciumar.

— Să vă spun... relativitatea lui Einstein.

A câta halbă ?

— Dacă o fată se duce la un rabin să-i ceară o consultaţie, şi-i plăteşte, rabinul e rabin şi fata, fată. Dar dacă rabinul se duce la o fată

să-i ceară o consultaţie, şi-o... plăteşte, rabinul nu mai e rabin, nici fata, fată.

Alături de noi, un gladiator dela circ. Mi-a cules pe rând cuvintele din gură, strâmbându-le între dinţi-i de lup, ca pe fiare. Ultimul, se vede rămânându-i prins în măsele, caută să se debaraseze, suflând puternic ca din nişte foale, peste veselia zurbagie, aruncându-mi provocator :

— Zexe !

Tac, făcându-mă că n'am auzit. Arătându-mă preocupat să împrăştii dantela vaporoasă ţesută din steluţele danţului. In timp ce spuma, din şuerătura-mi exagerată se răsfrânge peste pahar, trag cu coada ochiului. Omul dela circ continuă să mă privească chiondorîş, din înălţimea hoitului de trei metri. Ii lucesc ochii, măsurându-mă din tălpi până 'n creştet, plus clătinările... E gata să-mi repeadă maiul vocii între dinţi, pe cuvinte. Se aţine, pândindu-le, să mi-le cârpească. Umflându-mă, dac'aş avea îndrăzneala să-i răspund.

Cu nasu'n pahar și ochii scoși din săbiile gladiatorului, tăcerea mi-a devenit suspectă pentru cei din jur. Care n'au băgat de seamă tăcuta luptă inegală dintre mine și namila ce nu mă slăbește.

— Iancule, toate drumurile duc la Roma! își strigă bucuria un prieten proaspăt sosit.

Îi răspund:

— Și... toate romurile vin la mine!

— Zexe! tună gladiatorul.

Fierbând, îl privesc stăruitor, doar m'o lăsa în pace. Simțindu-mi nervozitatea, șuvoiul râsului îi plesnește, să spargă pereții, să mă doboare. Mă sprijin de tejghea, să nu cad.

Dinții, imense fierăstraie, i-au eșit din gură. S'a aplecat pe tejghea ca peste arenă. Nu mai face altceva decât să se uite la mine... au remarcat acum și prietenii.

Băut, ca să nu zic beat, caut să-l pun la punct:

— Ce te uiți, mă, ce te uiți?

Și după ce trag încă o halbă, să-mi adun puterile, mă reped și-l cârpesc.

In circ s'a făcut tăcere. Ca la un număr periculos.

De astădată, luptătorul n'a mai râs. Luându-mă'n serios, golește fundul halbei — are nevoe de forțe noui? — probabil și-a umflat pieptul și pășește liniștit să-și facă meseria... Infășcându-mă cu o singură mână, mă ridică aproape de tavan, deasupra tejghelei... Mă ține... ca să văd sticlele, popice împrăștiate de amețeala mea... Aștept să-mi dea drumu, ca jos, să mă sparg, damigeană...

— Lasă-l!... aud intervenția celor dela subsol.

— Zexe! răspunde uriașul care m'a urcat la etaj.

Cu capul în jos, prind agitația celor de sub mine, învârtejindu-se bulboană... să-mi miște piedestalul. Luna din capul cârciumarului, adusă de un chelner, lucește ca într'un scandal cu dame la șantan... Sprijinit voinicește, nu mai pot vâsli nici cea mai slabă re-

zistență. Berea din mine așezată pân'atunci într'un fel, simte fundul butoiului invers... groasă ca păsatul o ia la vale... Brațul care mă ține, transformat în jghiab, cedează. Coborându-mă din tavan, după ce mă aranjează pe un scaun, Hercule încheie tărășenia:

— Pardon! ai greșit adresa.

Cale lungă ! cale lungă ! să-mi ajungă.

Pregătiți, iată-ne la ăsta care nu dă vin după 12 noaptea.

Seri de-arândul, chiar iarna pe viforniță, când zăpada făurește zbârnele de bunică la întretăierea străzilor și niciun câine nu latră la creițarul oxidat al lunii, nu s'a lăsat înduplecat. Neomenos, având năstrușnica impresie că ne liberează, trăgea obloanele. Până i-am aflat meteahna.

Ii plăcea s'asculte cântându-se popește. Cu un octoih puteam să-l ținem până a doua zi la prânz.

Revelația am avut-o într'o noapte; datorită unui târcovnic care-i mormăia bisericește la altă masă, am putut rămâne nestingheriți

până întunericul a dispărut în albastrul marin al dimineții.

De-atunci, oridecâteori timpul apropia miezul nopții și îl știam că se pregătește să închidă, careva dintre noi, pornea să bâzâe a strană... Pe loc, renunța la numărătoarea câștigului; eșia de după tejghea și încredințat că nu-l observăm, se așeza pe un scaun lângă masa noastră. Cu urechea pleoștită, să nu piardă ceva din smiorcăiala la care pe dată participam toți, asculta nemișcat.

Nici nu mai era nevoe să comandăm; ca să ne ție, alerga în pivniță cu mult înainte de a se goli ocaua.

Odată, înțeles dinnainte cu ceilalți, pe bâiguiala forțată să fie cât mai popească, propun:

— Hai să mergem. Socoteala!

— Da, da, răspunseră în cor ceilalți.

Cârciumarul a reacționat ca la ivirea unei mari nenorociri; sărind după scaun, în panică, ne imploră:

— Mai rămâneți. Ce vă grăbiți?!... nu-i târ-

— *Cât timp nu s'o înființa cârciumi în aer, nici mort nu mă sui în aeroplan!*

Înălțarea la cer... cu danț.

ziu. Stați... uite... mă duc să v'aduc vinul care vă place... ăl de zece ani...

Decâteori stareţul din Prahova se abătea pe la Bucureşti, îl aduceam aici. Crâşmarul, zăpăcit de leturghiile călugăraşului, ridica pe scările pivniţii butoaie întregi...

Nici acum nu stăm rău.

Omul dela circ agăţat de beţia noastră, ne-a cântat pe drum ca la mort. Sbieretele-i cam jalnice — bocesc elefanţii în ele — pot fi totuşi slobozite argument, când ăstuia i-o veni ora să ne dea afară.

Alături de masa noastră nişte militari.

— Ii vezi, îmi face cu ochiu gladiatorul; pariez că nu ştiu să cânte ca mine.

Namila a început să-mi fie simpatică. Ii răspund:

— Totuşi, sunt grozavi! Pe unde trec, fac pârjol la femei... numai că nevasta colonelului se răzbună pe civili.

Incă un pahar, două, câte?

Ca atunci, cu Izescu, la şcoala de poduri şi şosele în laborator... printre sticle chimica-

le... Dacă l-ar fi prins vr'un profesor... că el, deși-i cam plăcea băuturica, era doar secretar...

Crâșmarul a pus lampa să se sgâiască cum joacă singur dame, înșirând bumăștile pe tejghea.

— Dă-i drumu' Agache!

Omului dela circ nu-i trebuește mai mult. Își desface beregata, răcnind trist, tânguitor.

Cârciuma e menajerie îndoliată.

Cel dela tejghea socoate acum, piesele militarilor care au plecat îngroziți.

A tresărit... Sbieretele, la fel de-asurzitoare, împrăștie miros de colivă... se jeluesc popește...

Jocul banilor a rămas cu lampa în altă lume... Crâșmarul s'a repezit pe scările pivniții... ăl de zece ani a curs.

Gladiatorul răcnește după sfinți, ținându-se de nas... popește.

Urechea ăstuia, care nu mai știe de nimic, e pâlnie, mângâiată de răgetele heruvimului.

Un om beat cântă pe drum.

O armonică îndeasă nostalgii în soare.

Noroc cu Zdrafcu ăsta că a scos mesele afară. Altfel nu ne opriam.

E bine să te mustre cineva când ești afumat; abia te întărâtă. Acum, primăvara deaici din câmpul Cotrocenilor. Hohotește.

Persu, profesorul dela veterinară, face pe nisnaiul, deși este și el cu soarele pe căciulă...

Vinul e bun, ca orice vin fără etichetă. Femeia lui Zdrafcu lipăe papucii ca pe niște tălpi căscate de poet, sunându-și în obraji cerceii agățați de urechi ca o balanță a dreptății. Se oprește, toarnă, pusă cu tot dinadinsul să facă în ciudă anotimpului.

— Așa, Iancule... mă decorară. Noroc!... pentru medalie!

Picoli nu există, totuși întind mâna, găsesc paharul plin.

— Mă Persule, pe tine trebuia să te decoreze Zdrafcu...

Decâteori ne găsim la aceeași masă, ca un făcut, veterinarul nu uită să mă invite la el acasă... că are un cățel. Luat de unda spumoasă a vinului, n'am ajuns niciodată. De nu și-ar aduce aminte și-acum...

Paharul îl precipit, trăgând pe celălalt după el, sigur că din ciocnet nu se va ivi iarăși... cățelul.

— Tot suntem în apropiere, Iancule...

Mă arăt preocupat de duşcă, ca și cum nu l-am auzit.

— Să mergem să-mi vezi cățelul.

Fără să aștepte răspunsul, care mi-ar fi fost negativ, s'a ridicat, a lămurit pe Zdrafcu să ne lase paharele că ne întoarcem, îndemnându-mă:

— Haide!

Ce să mă mai împotrivesc?

Ajunși, încă din stradă, s'a pornit să strige:

— Agamemnon!... Agamemnon!...

Regele Argolidei nu răspunde. Se vede că luptă încă subt zidurile Troei.

— Agamemnon !... cuțu-cuțu...

Zadarnic.

— Cuțu-cuțu... Agamemnon!... caută disperat răspuns veterinarul, care, prins absurd de profesie, ține cu orice chip să cunosc un rege cu coadă.

— Hai înapoi, Persule. Degeaba... nu vezi că nu-i? Mai bine era... cățel de usturoi.

La Zdrafcu, odată cu seara, baragladina și-a strâmbat gura să-și înfulece urechea; cobza a săltat, fata borțoasă care vrea cireși; vioara tot plânge, plânge, pe firele arcușului din coadă de cal, unse cu scuipat.

Noaptea a ținut loc de baterie. Dintre sticlele ei, ale noastre, rostogolindu-se, când țiganii erau subt masă, noi turmentați, harbuzul dobrogean al soarelui.

Persu a dispărut, în căutarea tatălui lui Oreste.

O armonică îndeasă nostalgii în soare.

Un om beat cântă pe drum.

Eu.

Dacă m'aș duce să-l înaintez pe Manolescu Cocoș, funcționar la Domenii?

Fleva, tribunul poporului și bunul meu prieten, par'că m'a rugat să viu... e ministru... că-mi face orice.

In drum spre el, strada țopăe într'un picior... în mai multe...

Ca să n'amețesc, aștept trancarul. Trece doar unul; la oamenii beți ajunge și mai rar.

A oprit.

Omul cu frâiele se chiorăște dacă s'a urcat toată lumea.

— Stai nițel; uite ăsta cu ridichi.

M'a așteptat să cumpăr.

Urcat, îl tratez:

— Ia o ridiche.

Prăvălit peste caii care înfundă caldarâmul înapoi, vizitiul mi-o retează :

— Am treabă.

Insist. Schițându-i giumbușlâcuri de om dispus.

Până la urmă a râs. Și am putut avea, ciocnind ridichi, un Paște timpuriu într'un trancar.

Ajuns la minister, un lăutar mi-a eșit înainte. Ciugulește meiul coardelor în chip de privighetoare.

— Coane Iancule... să trăești !

Trancarul a pornit, repezindu-ne cu caldarâm cu tot în zidul edificiului, care rezistă. Țiganul a venit peste mine. Miroase a doagă...

Omul cu frâele e hăt înaintc, lovindu-se mereu cu scăfârlia de cer, parc'ar călări.

— Mă iei cu mata... coane Iancule.

— Haide.

— La ce cârș... cârș'mă ?...

— Să-l avansăm pe Cocoș.

— Pe... Cocoș ?...

— Da.

— Care Co... dacă-i... coș... merită.

Ne'mpleticim pe ușa ministerului. Portarul

nu-i, așa că baragladina mi-se îndeasă la subsioară, diblă.

Rămâne scara. Cam abruptă... totuși.

In capul ei, sus, funcționarul care habar n'are ce bucurie îl așteaptă.

Prins de balustradă, cu mâinile țiganului în pulpana hainei, cu toate că nu bate vântul, ca în ceapa răzorului, strig :

— I-ascultă mă, Fleva e aici ?

— Ce cauți ?

— Am venit să te înaintez.

— Du-te, nene Iancule, că de te-o vedea cum ești... mă dă afară.

S'a îmbătat primăvara. Lumina-i se clatină criță. Țiganul nu mai e lângă mine.

Pe scârțul trotuarului, în sabie, vine căpitanul Cantacuzino Grăniceru.

— Ce faci, Iancule ?

— Și eu... pe-aici.

— Hai să bem ceva.

— Dece să nu merg ? !

— Nene Barbule, nu-i ber-he-he-heciu... da'i bun şi-ăsta, sireacu !...

— *Atâta drum... şi n'am întâlnit nici o crâşmă!...*

Ca și lui, îmi place grozav coniacul, pentrucă... băutură, e mai de treabă ca orice prieten.

In strada Doamnei deci, „La trei cocoși".

L-am găsit pe Lambru. Destul de aranjat. Ne-a ținut companie până sub seară, când paharul căzându-i jos, a plecat, nevrând să-l schimbe...

Rămași singuri, mai târziu doar cu moțăiala negustorului, forțăm ora închiderii. Pe sforăiala stăpânului, prâslea care ne servește, a reușit să mai strecoare câteva rânduri. Dar omul dela tejghea, santinelă adormită, sare din somn ca la apariția rondului :

— Domnule căpitan, vă rog... a trecut miezul nopții... peste câteva ore trebue să fiu în picioare.

Pe strada goală, nu se vede lumina vreunei crâșme, liman cald pentru Moș Ajunul nostru. Dac'ar fi Iancu Brătescu, s'ar schimba socoteala. Are „parole" care dau de perete obloanele oricărei cârciumi, la orice oră, pe cât de vitregă vreme. De unde însă, să-l luăm ?

De obicei, apare numai când prezența i-o doresc mai puțin. Dimineața; să îmbrățișeze același felinar, ca, privindu-l prin praful măturătorilor, să-i strig :

— Pardon! e ocupat.

O apucăm la dreapta. Sabia căpitanului zdrăngăne pe trotuar, semnalată de fluerăturile prelungi, eșite din negură, ale gardistului.

In Șelari, nici o lumină. Doar umbrele bete ale amintirii... Unde sunt nopțile dela „Bene Bibenti"?

In piață, luminație de complet.

Din mustărie'n mustărie, a dat peste noi dimineața. Găsindu-ne intruși, în larma țipătoare de viață a precupeților, ne izbește cu soarele'n cap...

Ca să nu-l sfărâmăm — ce s'ar face omenirea? — luăm înapoi drumul centrului.

— Hai la Capșa... o cafeluță și ne despărțim, mă împinge pe ușa cafenelei, cu puteri adunate, cel de-alături.

Căzut pe scaun, n'am de lucru... îmi amin-

tesc... tot aici, beam coniac cu Pavlică Brătășanu. Se vede, turtindu-mă pe repetarea păhărelului cât un degetar... cum dracu?... a oprit chelnerul să-mi mai dea. Să nu-l supăr, am comandat ceai. Cel cu comanda pricepând socoata, mi l-a adus cu coniac... speriindu-se mai apoi... câte ceaiuri pot bea.

Cantacuzino suflă de zor în cafea.

— Ce ți-a făcut, căpitane? Ori sufli s'o verși... să iei bani?

Niciun răspuns. Aceeași atitudine la cel căruia, ca arse, îi sbârnăe buzele.

— Nu mai sufla, nene, c'o faci marghiloman!

Uite-l pe Pristanda. La ce poliție din provincie l-am cunoscut?

— La care, frate?

— Păi le știi mai bine.

— Ce?

— Cârciumile.

— Așa e. Hai la grădină la Averescu. Știi... cârnăciori de se topesc în gură.

Cum am ajuns în noapte? Să potrivesc

bine piciorul... altfel iar îmi scapă strada... Cine o cară ? Pe întunericul ăsta ?

— Sparge, nene, un butoi și-aprinde stelele!

Individul sparge mai departe caldarâmul ca pe nuci.

— Fă, nenișorule, niţică lumină!... Uite, mâine îl rog pe Saita să te-aducă poliţai în orașul ăsta.

In loc să plesnească o doagă și să se facă lumină, urlu să'nghit întunericul:

— Bă, mă confunzi! Ce, vrei să ne'ncăerăm? E beat, nu știe ce vorbește.

Nema cârciumă de serviciu. Era una la Botoșani... ceasornicul din sala de bere n'avea limbi... ăsta care a ţipat la mine să nu știe ora...

Pare-mi-se... da, da, orașul e turtă. Nu mă'nșel, a venit cu toate crâșmele pieţei la mine. Pot să-l refuz, când s'a deranjat sireacul ?

Neavând cu cine bea, cumpăr două rațe. Ţinându-le la subsioară, comand trei pahare.

— De ce trei? se arată surprins stăpânul acestei părți din orașul beat.

— Nu vezi câți suntem, nenișorule ?

Rațele strânse : mac-mac... se exprimă și ele.

Ale dracului! La început și-au ferit ciocul. Mi-au opus oarecare rezistență, căutând să scape din chinga prieteniei mele.

Acum, dimpotrivă. Imi sunt pe plac. Golesc paharele, să mă întreacă.

Când dimineața se chiorăște prin fumul geamului, dau să mă ridic.

Rațele: mac-mac... mac-mac...

— Mai toarnă, nene. Nu-i nimic de făcut cu bețivele astea...

Crâșmarul e bucuros. A simțit doi buni clienți, porniți să-l conrupă pe al treilea.

Deci, pândește fiecare mac-mac, care dela un timp coincide cu paharul golit.

Amiaza s'a târât înăuntru ca lujerul într'o bostănărie.

A venit unul și m'a tratat cu tutun de roșcovă.

Mac-mac... mac-mac...

Colo la tejghea, aud perfect cum doi răutăcioși n'au ce vorbi:

— Uite-l pe Brezeanu. Se preface că-i beat.

Și eu sunt... beat mort.

Mac-mac... mac-mac...

— Toarnă-le, nene.

Seara-i de sticlă albastră. Dacă rațele nu-și văd de pahar și am imprudența să le conving să mergem, precis o sparg cu ciocul.

Când a fost? Tot ca acum, adică aranjat bine, în restaurant la gară, cu prietenul Varlam. Take Ionescu pleacă în străinătate. Apare cu suita, în care Pavlică Brătășanu, fără mustăți și barbă, a femeie. In cămașe, îi tai drumul:

— Domnule prim ministru, au mai plecat doi dela d-ta. Pleci... cum lași țărișoara asta?

Dar Pavlică Brătășanu, intervine:

— Ssst!... gura, Iancule!

Mă'nfurii:

— Taci madam!

Mac-mac... mac-mac...

— Mai toarnă-le, nene.

Cât a trecut? Și seara asta... se'ntrece cu gluma... iar a venit. Ce-o fi făcând madame Brezeanu?

Rațelor le-a căzut ciocul lângă paharul plin. Miroase-a deces.

Neîmpotrivindu-se, pot pleca.

Să las prietenii care au gâlgâit cu mine? Ași. Le-am luat la subsioară.

Pe Calea Victoriei, un prieten.

— Ce-i cu tine, Iancule?

Ii arăt rațele.

— Ce să fie, nene, mă beau ăstea de două zile și două nopți...

Să fii rață și să mori din beție!...

Am ajuns acasă. Madame Brezeanu ține ochii pe mine, fără să-mi spună ceva. Casa se'nvârte, se'nvârte... rațele s'au poticnit în cioc pe podea.

— Madame Brezeanu, madame Brezeanu, cei cu ski în coadă sunt rudă cu dracul... vin dela Scaraoski. Nu-i cazul meu.

— *Noroc !*

— *A fi, sau a nu fi, aceasta este întrebarea.*
(HAMLET la Princiar)

Cneazul Moruzzi !

Ce beţii am tras!... Ce rachiuri!

Toţi îi spuneau : prinţe; eu : nene Mitică.

Beţiile nu oscilau; erau întinse asemeni cânepei bătută la râu. Şi lungi... lungi... Intrerupte pentru repetiţiile dela teatru, reluate după ce semnam statul la Finanţe, unde eram inspector.

Vinul se bea mult mai uşor azi.

Atunci...

Caragiale nu era numai mare scriitor.

Cei care ciocneam paharul cu al lui, ascultam şi povestea vinului, şi clinchetul cupelor, având însă covârşitor, duhul vorbei.

Astfel, într'o noapte, cu el, Coşbuc şi Gorun, în casa acestuia din urmă, când spiritul se învârtea titirez, nebăgând în seamă timpul, oprindu-se des pe miza lui Caragiale şi rareori pe ale noastre, paharele n'au mai putut fi pline. Neavând „parola" lui Iancu Bră-

tescu, cum să scot vin din somnul încărcat cu butoaie al crâșmarului apropiat ?

Totuși, titirezul rotea, rotea. Mișcarea mâinii pe pahar devenită arc, să-i săgeteze năstrușnicia, se cerea din noi, până la capăt.

M'am dus a doua oară, cercând zadarnic să sparg cu pumnii, somnul respectivului.

Reîntors, îi informez:

— Ne rămâne să așteptăm dimineața.

Panică.

Sigur, oricât de aproape ar fi, așteptând-o, ce facem cu arcul?

— Haide cu mine, Iancule, mi-se adresează Caragiale.

Odată afară, drumul nu ne-a fost la cârciumă, ci la cișmea. Donițele în care nu reușisem s'aduc ceva din pivnița crâșmarului, fără caznă, fără „parolă", le-am umplut cu apă. Aduse înăuntru și așezate lângă masă, paharele au putut fi ca mai 'nainte, din ochiul lor gâlgâitul legând discuția, în scurt timp animată de strașnica licoare...

Ranetti!... Nae Țăranu!... Nae Petrescu!... Mantu!... „Furnica"!

Sufletele lor, întâlnite în paginile ei, s'au aplecat peste vinul meu. Dând permanent în undă, cu grije, au adunat spuma.

Iubindu-mă, au străpuns cu condeiul bulboanele fierturii, rămânându-le în peniță nu numai aroma podgoriilor, ci și ce era prin apropiere, sufletul beţivului.

De ce n'aș recunoaște, revista care apărea Joi, chiar dacă literile se 'mpleticeau unde era vorba de mine, mi-a înlesnit drum printre araci, în faimă.

Ghiță Ranetti!... Nae Țăranu!... Nae Petrescu!... Mantu!...

In clipa înserării acesteia, când toți crâșmarii la care am băut mi se 'nghesue în gând, și 'ntre doagele-mi bătrâne șuvoiul vinului nu mustește ca altădată, eu, înlăuntrul timpului, ce să le dau ?

Le-aș da toate beţiile, dacă viața mi le-ar înapoia.

Târnosiți, Smara și Kalinderu, nu lipseau din revistă.

Nae Țăranu, proprietar pe Griviţa, mânca mult. Pentru el, era să mă bată fratele Smarei...

Ședeam la cafenea, când mi s'a înfățișat.

El:

— Ce-i dom'le?

— Ce-i?

— Ce-ai cu soru-mea?

— Ce-am?!

— Păi... o dai mereu la revistă.

Am râs.

— Nene, eu sunt Brezeanu. Și pe mine mă dă...

La Ploești, Sinaia, mă duc des. Chiar dacă n'am treabă, ca să mă reped, mi-o născocesc. Fac cunoștință cu un nou vin; trec două, trei ore în cofetărioara scumpului meu Max; mă 'nchin o clipă zăpezii munților; revenind când în halta Griviţa luminile freamătă ca ale unui transatlantic în larg.

La sărbătorirea „FURNICEI"
Desenatorul Nae Petrescu, cu eroii săi

Intr'unul din aceste drumuri, eram cu Caragiale şi Nicolae Filipescu. Tot în compartimentul nostru se găsea şi Kalinderu.

Filipescu, să ne apropie, i se adresează:

— Domnule Kalinderu, nu cunoşti pe Iancu Brezeanu?

— Nu, nu... (urlând) nu...

Surprins, Filipescu se uită la mine. Prompt, îl informez:

— Mă mir, pentrucă ne 'ntâlnim în fiecare Joi...

Kalinderu se 'nfurie:

— Unde? unde?

— In „Furnica"!

Printre prietenii cărora Vlahuţă, ospitalier, le dase de perete uşa casei sale, unul, recunoscător, i-a şterpelit nevasta.

Blajinul scriitor, întristat, filozofând asupra prieteniei, s'a liniştit după câtva timp, căsătorindu-se cu una urâtă şi bogată.

De-atunci, oridecâteori venia vorba despre cel cu raptul, conchidea:

— S'o mai ia și pe asta...

Răscoalele țărănești sunt în plin. Retras la moșie, Vlahuță își împarte zilele, mesei de scris și lecturilor. Ca cititul să-i fie tihnit, și-a cumpărat un hamac pe care l-a agățat în grădină.

Sătenii, în drumul lor, se arată nedumeriți la vederea omului care, cu burta în sus, se leagănă ciocoește în plasa de prins pește...

Câțiva, arși de vâlvătaia pârjolului satelor învecinate, caută în meditația boerului suspendat, motiv să se deslănțue. S'au și organizat să meargă să-l prăpădească.

— De ce? întreabă pe unul din țărani, cineva.

— Fiindcă a ridicat lenea în pom!

Cu Lambru, la „Mircea", am turnat atât, cât să uităm când fost-a închinat primul pahar. Sigur nu sunt, dar parcă era noapte... E noapte. S'o pornești adineaori și să te prăfuești... Ce dracu bem?

Omul de lângă mine a înțepenit. Paharu-i, cu greu ridicat până la cravată, se varsă regu-

lat. Al meu tot mai e, din când în când, bezea făcută pereților nesiguri, ameţiţi, care o iau în colo, scrânciob.... Deci, să-l duc acasă.

Birjea ne-a luat, să ne care.

— Unde? cere destinaţia ăl după capră.

— Inainte! Mereu înainte! sbier să împrăştii sforăitul lui Lambru, care huruie pe uliţă, încurcat într'o spiţă, descurcat de potcoavele bidiviilor, iar încurcat, iar...

Birjarul chiue, doar om rămâne în trei roate... Din interesul ăsta al lui, cu greu îmi ridic pietroiul capului, care are ce are, trage lângă bolovanul prietenului, pe perna trăsurii.

. . . . . .

Am fost sculaţi în mijlocul câmpului.

Caii deshămaţi, pasc interzis dimineaţa unui ţăran, care nu-i să-i prindă, probabil fiindcă, altfel decât noi, s'a îmbătat cu ţuică...

— Mai departe nu mai merg !

Birjarul plesnește în zig-zag aerul cu sfârcul biciului.

Lambru îi ripostează :

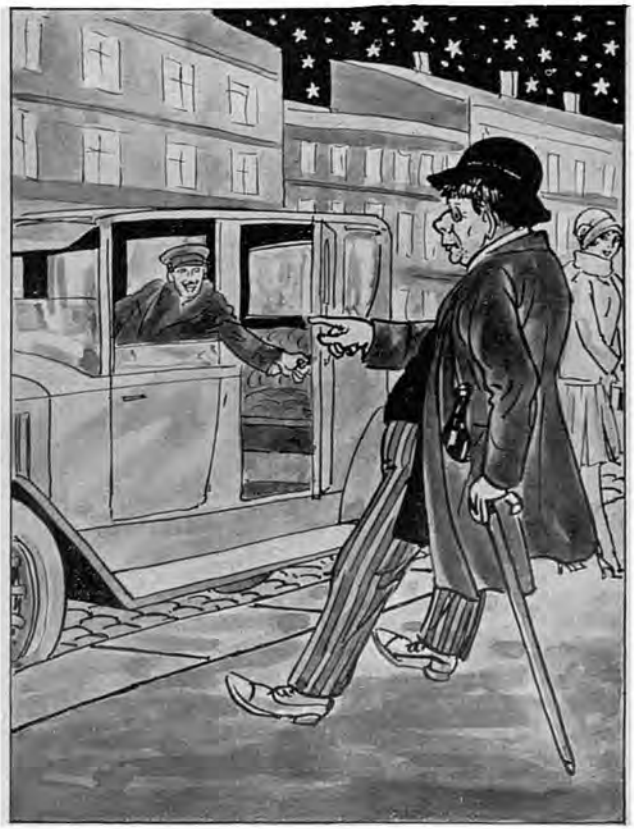

— *Poftim, coane Iancule.*
— *Dar ce's beat, mă, să mă iei în maşină!*

— *Omule, ia-mă și pe mine.*
— *Nu pot, dom'le... dacă mai pun un butoi, se rupe osia !*

— Iar revolte?!... de-abia se terminară ăle țărănești.

Nu numai că nu ne-a dus mai departe, dar, hain, ne-a lăsat în câmp, osândindu-ne să ne întoarcem pe jos; osteniți de drumul greu, odihnindu-ne subt fiecare umbrar de crâșmă, exact câte trebuiau ca orașul să ne apară turmentat, precum îl lăsasem.

Ducându-se la un minister, Ranetti a cerut servitorului să-l anunțe ministrului.

— Scriți.

Grăbit, crezând că astfel va fi primit imediat, umoristul renunță la nume, indicând simplu: ziarist.

Omul dela ușe se întoarce după câteva clipe cu răspunsul.

— A spus că nu vă primește.

Ranetti surprins, caută să-și exprime indignarea în cuvinte cât mai tari, sigur că se vor sparge în urechea proaspetei excelențe, prin gura celui cu poșta.

— Nu-i loc de supărare, domnule, d-voastră sunteți de vină.

— De ce? se arată intrigat refuzatul.

— Păi ce-ați scris?

— Gazetar.

— Rău, alt'dată scriți samsar... să vedeți că o să vă primească.

Excelența avea acțiuni. Odată, în glumă, i-am cerut câteva. Nu mi-a dat.

Mai târziu, în turneu la Sibiu — ministrul era ardelean — fotografiindu-mă cu el, am căutat să devin acționar prin intermediul pozei; scriind pe ea, dedesubtul lui: „ăsta are"; subt mine: „ăsta n'are".

Tot nu mi-a dat.

Popa Mache a venit să mă vadă, așa cum nu uită decâteori joc la Ploești.

E vară. Jucându-și poalele în brâul străzilor, soarele a rămas întins să facă plaje. Orașul e vraiște. Printre casele străzii lăturalnice, în locul safirului mării, cel al cerului.

De azidimineață, de când antireul sosit dela Măgurele, bucuros că mă vede, m'a tras la

Tu bei, ori tu nu bei...

(HAMLET)

masa din fața cârciumii, să ne cinstim revederea, n'am mai plecat. S'au perindat mulți. Treptat harababura risipindu-se, am rămas singuri. Acum, în căldura setoasă — nu-i dăm?! — doar căpățâna stăpânului. Moțăe, pișcată de muștele ce bâzâie ca în galantarul cu sarailii al unei cofetării dela Dorohoi. Barba popii devine apărătoare, oridecâteori se duce să miște somnul furat, ca din el să scoată vin.

— Iar mă scoli, părinte?

— De unde, fiule!... Iaca muștele astea; pentru ele venii, să le 'mprăștii, afurisitele... că altfel nu-i chip să te odihnești. Dar, fiindcă tot te sculași, dă-ne un vinișor.

Reprezentația avea loc la Grădina Grivița, unde erau și mese; pentru cei care nu puteau să înghită hapurile după scenă fără udătură.

Luminile orașului aprinse, am plecat spre grădină.

Pe drum, popa n'are de lucru și mă 'ntreabă:

— Taicule, pentru mine ai bilet?

N'aveam și nici nu era nevoe. Obișnuit în-

tra odată cu mine, cum s'ar fi întâmplat și acum, dacă grija asta a lui nu m'ar face să mă gândesc la ițele unei șotii.

Răspunsul întârziindu-mi dinadins, popa crede că nu l-am auzit și ridică tonul:

— Zi, taicule, cum naiba intru?

— Foarte ușor; spune că ești artist.

Grădina e în fața noastră. Iuțesc pasul și intru. In spatele meu, omul dela control își face datoria:

— Biletele!

— Artist!

Intorc capul. Popa Mache a pășit țanțoș în grădină; niciunuia din cei dela control nedându-i prin cap să-i umble la barbă...

Plecat dela masă, caută s'o aibă și aici. Găsind-o, de astădată comandă bere.

Chelnerul sosit, pândesc cum popa dosește halba sub barbă, așteptând liniștit să apar pe scenă.

A trecut un act.

Au trecut două.

Aproape de sfârșitul reprezentației, chem

unul dela control și serios, să nu prindă de veste, îl trimit în grădină:

— I-a vezi dacă popa de-acolo are bilet.

— Și dacă n'are?

— Dă-l pe mâna polițaiului.

Pe scenă, aproape totul s'a aranjat bine, ca spre finalul oricărei comedii cu încurcături.

— Lasă-mă 'n pace!

E vocea popii înfiptă în liniștea scenei, acum când toți din piesă sunt în culise să mă întâmpine.

— Artist!

Răcnetul trage după el toate privirile. Comisarul, din locul de favoare, a alergat în fund, unde popa de unul singur, în decorul de cârciumă, vociferează.

— Artist, ai ?... Poftește la poliție !

Diapazonul infractorului îmi ajunge sub cel al omului ordinei publice:

— Merg, dar să vie și Brezeanu.

După tărășenia asta, care se anunță cu urmări, finalul n'a „rupt" ca în celelalte orașe.

La eșire, captiv, într'o birje păzită de un ser-

gent, pretinsul artist mă aşteaptă trăgându-se de barbă.

— Vezi ce-mi făcuşi?...

— Urcaţi, don' comisar v'aşteaptă, mi-o ia înainte gardistul instalat pe capră.

La poliţie, totul s'a aranjat. Aşa că popa, în timp ce coboram scările, ca prin miezul nopţii să ajungem la un alt vin, bucuros să constate:

— Taicule, bine că nu plătirăm birjea.

Pe frate-meu, substitut de procuror la Buzău, îl lucra un comisar. M'am dus la Moruzzi să intervină pe lângă Bădărău, pentru dreptate. Fără să mă lămurească în ce fel face recomandaţia, cneazul s'a aplecat peste hârtie şi scrie de zor.

In faţa biroului urmăresc cum se lungeşte şnurul literelor. Cu toate că rândurile-i au întrecut de mult pe cele ale aşteptării mele, albul punţii spre semnătură nu se iveşte.

Ca să nu-l stingheresc, trec din dâra con-

deiului de-alungul pereților, preocupat de cele câteva cadre dinastice.

Când reviu, cneazul tot n'a terminat. Ceeace mă face să-i spun:

— Oprește-te, nene Mitică, c'ajungem cu el la Casație !...

Nopțile, cu buchetul razachiei înflorit în pahare, se duc, vin, fără ca Coșbuc să spună și el vreo snoavă. Tace ascultând dus întrecerea noastră, pe care veselia și-o împarte frățește. Ca acum.

Din orele mici, vinul nu socotește nici măcar un minut ; spiritul a devenit leliță desfăcută subt flăcău, în șanțul șoselei.

Râsul lui Coșbuc e firicel sfios prin hohotul deșuchiat al nostru. Miezul nopții rămas mult în urmă, știu că nu se mai duce acasă. Intr'o doară, încerc:

— Spune, mă bădiță, și tu ceva.

— Să spun.

Liniștea a 'ncremenit ca niciodată, sprijinită 'n pahare.

— La țară, în curtea unei sfinte biserici, un popă... aranja o măgăriță. Pela gard, trece un țăran. Văzând blestemăția, isbucnește: „Ptiu !... mama mă-tii... popă ești sau diavol ? !...". Duhovnicul satului cățărat pe măgăriță, ripostează : „Ai noroc c'am treabă, că te-aș învăța eu minte să scuipi în curtea sfintei biserici !..."

Take Ionescu a cununat pe Lina Colivia cu un inginer. Acesta, spunea lumea, se lăsase prins în laț pentru bani. Colegii, atenționi, anticipând viitoarele înfruptări, i-au dat o agapă la „Mircea".

Pe când îl târnoseau, pic și eu cam altoit.

Dela masa unde sunt, discursurile ălora îmi bolborosesc în pahar, că vinului i-a sărit țâfna. Ce să fac?... îl ascult.

— Domnilor, l-ați târnosit destul... să spui și eu câteva cuvinte.

— Cine e? se interesează Lina Colivia.

— Iancu Brezeanu, ciripește răspunsul inginerul.

Ca imediat, tot el, să mă deslege:

— Dă-i drumu, domnule Brezeanu!

Pe paharul meu, ridicat în semn de închinare, s'au cățărat toate privirile. Prea multe, paharul mi-a căzut jos, spărgându-se. Ca într'o beție rusească... cred ei.

— Eu am văzut multe în viața mea. Am văzut lei în colivie; tigri în colivie; șerpi în colivie; dar... pești în colivie, n'am văzut!

Inginerul a sărit să mă ucidă. Noroc cu resortul vinului... întors în mine, fără să mă 'ntrebe, m'a aruncat în stradă...

Țăranii din Gorj au lovit mașina în care era fiul lui Coșbuc, omorându-l. Poetul întâlnindu-mă la câtva timp, m'a purtat prin sufletul său, casă cernită. L-am ascultat precum toamna-și ascultă ploile. Eram așa de aproape unul de altul...

— Iancule, și când te gândești că pentru ei am scris „Noi vrem pământ"...

Răsplata Muncii clasa I

Toamnă! toamnă! Beată.

Conform anotimpului, eu, Ranetti și alți câțiva; invitați la Știrbey, la Buftea. Ce masă! Ce chef!

Mai ales.

Inapoiați, gara e fără tren, cu clinchetul anunțului, cu șeful care după fereastra biroului, pe scaun, joacă în geam... Să-l închidem... doar s'o opri.

Zăvorît, omul se mișcă mai abitir... Vrea să ne facă 'n ciudă?... Locomotiva sosită cu ameţeala toamnei... s'o ia p'a noastră, nu i-a făcut nimic, el să se tragă de păr. Mai mult decât o ține, nu stă...

— Stâmpără-te, șefule, ce ți-a făcut locomotiva să-i arăți pumnii?

— Nu ei, vouă!

Urlă deabinelea.

Cheia tace chitic în broască, fără să răspundă bufniturilor ălui din năuntru. L'așteaptă probabil, ca și noi, să scoată sânge din spărtura geamului insistent izbit.

— Daţi-mi drumu!... daţi-mi drumu!... să dau plecarea trenului!

Nebunul pus sub cheie se crede... şef de gară.

Lăsat cu trenurile care i se încrucişează ţăcănit în creer, nu-i niciun pericol. E liber chiar să lase deschisă linia principală, pe care ştie că aşteaptă Orleanul...

Dar, acum... în faţa trenului ăstuia, care-şi scutură fierăria aşteptând semnalul de plecare, omul într'o ureche e capabil să ne facă vreun pocinog.

— Daţi-mi drumu!... să dau plecarea!...

Răcnetele-i ne ajung înăbuşite, căci prevăzători, siguri că altcineva se va ivi să pornească trenul, ne-am urcat.

Dela fereastră, aşteptăm ca peronul să fugă în urmă... astfel scăpăm de nebun.

— De ce stăm atâta? se interesează cineva.

Hurducăindu-şi mărunţaiele, trenul a luat-o înainte hai-hui.

Nu mă înşel. Mâna nebunului împinge fiecare vagon ce-i trece pe dinainte.

Din vântul care ni l-a făcut, trenul a înfă-

șurat pe roți câmpul. Lin, monoton. Ca să se împleticească, rupându-și direcția după fiecare macaz, acum când licuricii curg peste oraș din lada deschisă a cerului.

Eșind în Calea Griviței, ajung mai repede acasă.

Am rămas doar cu Ranetti. Imi spune că frate-său, care e orb și se 'ngrijește în fiecare an să aibă copil, a mai tras unu.

— Al câtelea, Ghiță?

— Nu mai știu.

Cârciumile o țin pe dreapta, ca și noi. Țambalele țiganilor ne bat în ferestre. Ne facem că n'auzim.

— Dac' am bea ceva pentru nou-mi nepot?

In prima cârciumă îi răspund:

— Băiat, fată?

— Habar n'am.

Parcă mi-a spus că are treabă la tipografie...

Bine... perfect... dar ce-i cu puradeii ăștia? M'au înconjurat și-mi cântă. In stradă... în ce stradă?

— Ia-ne și pe noi înăuntru.

Luminile dinnăuntru pătrunzând afară, îmi dau în ochi. Ca să-i feresc, îi agăţ în cui... Cum am ajuns la „Iordache"?

Intrat cu taraful după mine, lumea se chiorăşte. Puţin timp şi fiecare va rămâne ciclop... cum să nu m'apuce mila?

— Cântaţi, mă!

Dănciucii, pe comanda mea, să rupă coardele... Cei dela mese aplaudă. Ţiganii bătrâni, după estradă, sunt disperaţi.

— Atunci plecăm noi!... urlă primaşul.

— Tacă-ţi gura, baragladină!

E Capră, proprietar în Teleorman, care după ce-i liniştește, mă invită:

— Vino la masa mea, nene Iancule.

— Şi puradeii?

— Cu ei cu tot!

Noaptea băută, beau în continuare mijlocul zilei, la „Elysée".

Câtva timp înainte, madame Bulandra nu avusese succes în „Tosca"; Tony, spun unii, s'a încurcat cu Tantzi Cutava.

Nu mă interesează. Mai ales acum, când

„Şi cu toate astea, pământul se învârteşte"...
(GALILEU)

La Sinaia

Pilotând bobul campionilor (Sinaia 1930)

vinul ăsta, cu vechime de hrisov, curge pe lângă soare'n pahar.

Uşa deschizându-se, madame Bulandra trece pe lângă mese, în căutarea cuiva. Ajungând la mine, ţine să fie drăgălaşe:

— Ce mai faci, domnule Brezeanu?

— Ce să fac, madame Bulandra?... Eu cu plosca, dumneata cu „Tosca" şi Tony Cu... tava !

La Iaşi, în timpul războiului, am avut o cârciumă: „La doisprezece apostoli". Nu era numai a mea, căci bând-o de unul singur, poate ar fi existat mai mult timp...

Stăpân pe boloboace era şi Ranetti; şi Mitiţă Petrescu; şi Luncescu, inspector la Interne. Iar cu bucătăria, fratele lui Ranetti, care, mai târziu, venind să-l vadă pe talentatul umorist înainte de a muri, acesta avea să-l întrebe:

— Iar ai venit să mai furi ceva?...

„La doisprezece apostoli" lume berechet, to-

tuşi — afurisitele noastre gâtlejuri! — n'am câştigat nimic.

Odată, neavând carne pentru fripturi, nu se găsea nicăeri, cu complicitatea unui parlagiu, am hăcuit o vacă rătăcită la păscut, în câmpul pornit din podelele crâşmei.

Lumea aflând că totuşi... în Iaşi se poate mânca o friptură, vine potop, bucătarul nepridiind să învârtească frigarea.

O zi, două, trei.

Când vaca nu mai este decât argument al parlagiului, din tăinuirea ei să scoată vin — ne bea de vr'o săptămână ! — pică un mustăcios dela Statul Major.

Trimis să ne ridice, majurul vrea, cât de cât, să-şi valorifice importanţa.

— De unde aţi avut carnea servită acum câteva zile ?

— Ce te priveşte ?

Mustăţile, care probabil ştiu ce ştiu, ne-o fi reclamat cineva, s'au înfoiat.

— Zăău !...

— Ne-a sosit dela Botoşani, intervine liniş-

tit Ranetti, simțindu-mă gata să sar la fuioarele mocănești ale tamburului.

— Așa !... Păi, dacă dela Botoșani... i-a poftiți la Statul Major !

Acolo, noroc cu colonelul, căruia, Ranetti argumentându-i ghiduș ce jertfă sfântă constitue o vacă în frigare, ne-a făcut scăpați, lăsându-ne să ne bem mai departe cârciuma...

Ninge liniștit la Sinaia. Ca într'o altă planetă.

Singur. Privesc fulgii care au ceva din viața oamenilor rămași dincolo, unde au fost îngropate, fără să moară, viile.

Zăpada-i ca vinu 'n viața mea; ușa cramei sgâlțâită de înverșunarea singuratecă a amintirilor.

Aici, cu madame Brezeanu, la zile mari, trimiteam scumpului prieten pictorul Strâmbu, sticle cu vin, cozonac, fructe. Și el ni-le trimitea înapoi neatinse... pe pânză.

Uitându-se la mine câteva ședințe, mi-a lucrat gratis un portret. Adus acasă de un ucenic, plăcându-mi teribil, l-am agățat la loc de cinste, de-asupra scării principale.

Zilele următoare întâlnindu-l, Strâmbu mă întreabă:

— Cum ți-se pare?

— Știi... cățeaua mea, Zizi, de câteori îl vede, îl latră...

Penel știindu-ne buni prieteni, a venit să mă roage să intervin ca să-l treacă la examen. Era actor și voia să fie și... profesor de desen. Eu beam cu Spaethe.

— Păi dac 'a avut loc examenul, ce poate să mai facă ? se amestecă sculptorul.

Actorul dela Iași, timid, bâigue, fără să găsească soluția. Printre altele, informându-ne că nu poate să mai rămână, să alerge la alții, seara următoare trebuind să fie între decorurile scenei depărtatului oraș.

— Du-te fără grije ! Fac eu în așa fel să fii mulțumit.

Și 'ntr'adevăr, înainte să ajungă la Iași, umblam în catalogul austerului profesor dela belle-arte.

Candidatul avea, cu vârf și îndesat, motiv să intervin, căci în dreptul numelui său, un 3 de toată frumusețea își odihnea puțina-i dărnicie...

Ușor, fără să se observe, cu complicitatea lui Spaethe, l-am transformat în 8.

Astfel, Penel a rupt inima târgului...

Mai târziu, într'un turneu la Iași, fiindu-mi prezentat un tânăr, care găsea cuvinte bune doar despre pânzele sale și ale pictorilor locali, ponegrind arogant școala dela București, și 'n special pe Strâmbu, sigur că nu-mi va răspunde c'a fost elevul lui Leonardo, l-am întrebat:

— Dar mătăluță pe cine aî avut profesor?

Plin de mândrie, mi-a răspuns:

— Pe maestru Penel!

Într'alt turneu, având tovarăș pe Vasile Toneanu, am ajuns la Galați.

Combătând la „Suré", asociatul meu mă roagă:

— Iancule, dă-mi două locuri să le dau servitoarei lui frate-meu.

— Ia-ți, că ești tovarăș.

Ne-am despărțit; eu rămânând să aștept seara lângă pahar, el plecând pe drumul rubedeniilor.

Reîntâlniți în cabină la teatru, mă informează :

— Știi că am fost refuzat.

— De cine, nene ?

— De servitoarea lui frate-meu... aia cu biletele.

— Ce-a spus ?

— Când i-am întins favorurile, zice : „Iartă-mă, conașule, dar bărbatu-meu a dat 300 lei, și-a luat două bilete la Tănase..."

Dacă mi-se face dor de statuia lui Caragiale și de Max, mă duc la Ploești. Fie că zăpada e cușmă pe pălăria nemuritorului, împietrit sub fluturii cerului în fața liceului „Petru și Pavel"; fie că toamna își țârâie ploile, spălând eternu-i chip blajin; îl salut.

Odată, în clipa când mă descoperisem, un dascăl grăbit, care tocmai cobora scările liceului, îmi răspunde. Ca să pun lucrurile la punct, arătându-i statuia, i-am strigat :

— Nu pe tine; pe ăsta !

Vinul „Dining Car", tare, dar bun sirea-

cul, sosit cu vagonul restaurant dinspre Buzău, îmi ține companie ca și la ducere. Cunoștință veche, are dulceață în cerul gurii și poveștile-i m'amețesc...

Din despărțirea îndrăcitului, m'am dus învârtindu-mă... nemerind tocmai la Bellu.

Crâșmarul de peste drum stând la taifas noaptea cu morții, a aflat, în schimbul cinzăcilor cu țuică servite fără bani decedaților beți, cum e în pământ... Cheful morților, răzbunare pe vitregia pământului, obligându-l să fie treaz până la trâmbița cocoșilor în aurora, să-i satisfacă, a scris pe firmă :

E MAI BINE AICI DECÂT VIS-A-VIS...

Acum, sosind după o absență îndelungată, vecinul morților holbează ochii ca în fața unei arătări.

Avându-i siguranța gândului, i-o iau înainte:

— Știu, știu... crezi că am murit și că viu de vis-a-vis !

Vlădescu, intendentul cimitirului, fratele unui actor de dramă, când ne întâlnește, nu

uită să reînoiască invitația de a veni să sunăm paharele lângă împărăția tăcerii.

Ultima oară, insistă argumentând :

— Veniți că am un butoi !

Ne-am dus.

Beția întinsă, a sosit seara și probabil în cimitir pâlpâie opaițele candelelor, lumini de țară. Nu ne interesează. Am venit pentru butoi și trebue să-l răpunem.

Noaptea începând să coboare treptele orelor mici, îndemnul gazdei este reținut ; paharele fiindu-ne umplute rar, prudent.

— Parcă pomeneai de un butoi, nenișorule ? !

— Este !

— Să-l văd.

— E-afară...

Am eșit să mă conving. Intr'adevăr. In vinul butoiului pântecos, se oglindesc candelele... Ca să le-ajung, ar trebui să mă bârâc peste doage... cu capu 'n jos. Cum a ajuns vinul pe fund ?... Precis s'au amestecat și morții... leneși, să nu se mai deplaseze vis-a-vis.

Și pământul ăsta !... ce tip ! Își desface zăvoarele, detracatul, pentru vin...

— Brezene, fii înțelegător !

Și-au uitat candelele... luate să le lumineze furtișagul. Șnapanii!... pentru ei, Vlădescu ne-a rărit paharele. Trebue că erau turtă... pe placul pământului... altfel cum să-și uite candelele în fundul butoiului ? !...

Dacă nu mă grăbesc să sorb vinațul rămas, e bucluc... or să-l bea ăia din năuntru.

O candelă dându-mi în ochi, cade 'n vin. Să fie a mea?... Lângă celelalte. Eu, peste butoi... gata... să sorb ce-au uitat bețivii pământului...

— Brezene, Brezene, cum să bei, mă, lumina morților ? !...

In casă, Vlădescu ne toarnă pe sponci, ca la convalescenți. Câtva. Până oala rămâne ca și paharele, goală.

— Aud, nenișorule ?... Cum fuse cu butoiul ?

— Păi, voi !...

Afară, când să eșim din cimitir, porțile închise. Nu se înfățișează ăl cu cheia, oricât am chiui. E ciudă, se vede, că l-am lăsat fără vin.

— Noi ?...

Îmi răspund :

— De unde !... morții !

Am luat-o înapoi. Tot oraș... da... țopăim prin cavouri... ochii candelelor luminează 'n mine ca 'ntr'o pivniță.

Cutoatecă aveam 16 ani ca inspector la Finanțe, m'am pomenit tăiat din stat. Voind să cunosc motivul, mă înfățișez directorului Banciu, cel care-mi ticluise bucuria.

— Pe ce motiv, zici ?

— Din cauza cumulului.

— Cum vine asta ?

— Păi, ești și la Teatrul Național.

— Și crezi că ăsta-i cumul ?

— Sigur că da.

— Să te lămuresc eu de ce nu e. Intâi, la Teatrul Național nu e decret regal; al doilea, poți fi fluerat, nu-i ultragiu; al treilea, poți căpăta un briliant, cum am primit eu, nu e mită, e admirație !

Dând hârtiile la contencios, cei de-acolo mi-au subliniat dreptatea. Totuși. Ca să fiu pe placul vrăjmașului cumularzilor, lumea striga că e tatăl lor, mi-am dat demisia.

Leafa luată pe mai multe luni, pândindumă, mi-a pus piedica la eșirea din minister, vinul dela „Babeș și Râșnoveanu".

E-așa de plăcut să te 'mpiedici și să cazi în cristelniță !...

Vinul clocotind în mine, un colonel dela altă masă, mă chiamă să-mi recomande un general.

— Vino 'ncoa, nene Iancule, să-ți recomand pe domnul general.

Mă duc. Ajuns în fața lui, generalul de-abia îmi întinde mâna, parcă aș fi ordonanță. Văzând asta, nu vreau să-l las pe datorie :

— Domnule general, eu nu prea cunosc uniformele, dar dacă erați din intendență, aveați mâna mai lungă...

Sărită din cot, mâna generalului se întinde repede să mi-o apuce pe-a mea.

Unde n'ajungi, chiar dacă vinul, ambițios,

împleticește un drum al său, din cel pe care ai apucat... Că de, viața merge înainte.

Aici, la primărie, aștept să-mi înregistrez niște hârtii. Funcționarul, care-și știrbește leafa tratându-mă cu o cafea, palavragește despre morți. Subalternii știindu-i meteahna, aprind lumânări ce fumegă în cuvinte cernite. Pe loc, nimeni nu mai lucrează și soarele, spart în fereastră, e ca un hohot de râs lângă un catafalc.

Dricul fiind al primăriei, gloabele trecute dela saca își trag greu copitele, prevăd drumul lung...

— Nene, ce faci cu actele mele ?

— Imediat !

In timp ce le confruntă cu scrisul unui registru, omul continuă :

— Parcă-i mai bună noutatea asta... crematoriu. Nu te înscrii, domnule Brezeanu ?

— Nu !

— De ce ?

— Fiindcă nu mi-a spus nimeni pân' acum, arde-te-ar focul !

La întoarcere, drumurile sunt grele; se mai adaugă un kil ici, unul dincoace, așa că iau birja.

Bietul Mișca !

Ceilalți, după el... Bucureștiul fără birjari !... și mie-mi pare rău.

Toți m'au cărat, turmentat, sau ciupit, cunoscându-mi destinația, după mersul soarelui, după luminița luceafărului. Unuia singur i-am dat direcția și tot a buclarisit-o; i-am spus să mă ducă la „Bărbieru" și el m'a dus la un frizer...

Și strada Știrbey Vodă asta ! Ce de amintiri ! Uite, ici la Patelli, beam cu Ghiță Ranetti și Nae Dumitrescu, ăl dela Tinerimea Română.

Mai departe, aici, era un cismar care a murit, unu Năiță...

In Calea Griviței, colea, unde este lăptăria comunală, am avut grădină de vară. Jucam „Scrisoarea", împreună cu Nottara și ăi dela teatru.

Contimporanii mei !

Mă așteaptă. Erau unu și-unu! Mă așteaptă. Cred că mi-au pregătit și-un rol.

Firește, am ajuns la „Bărbieru".

Bând o viață întreagă la tejghea, mi-a căzut vinul în picioare. Nu-i supărare... a fost să fie... totu-i în perfectă regulă.

Fără clondir în buzunar, ca altădată, ies în noapte să mă reîntorc. Când să mă cațăr în birje, vinul îmi face pocinogul; o ia înapoi, bălțând gros scara trăsurii...

In spatele meu, cineva din grupul gata să intre, indentificându-mă, se adresează celorlalți:

— Iar a luat-o ăsta de coadă !...

Haide, trăsură diabolică !

Destule crâșme din Filantropia până'n Matache... ca să n'ajungem acasă.

La „Berăria Brașov", Spirache și-a proptit nasul în tejghea... ce, fără ăst priveghiu, ar fi făcut milioanele?

Nopțile de-atunci !... Cu șeful contabilității dela Domenii, îi smulgeam nasul din lemnul

subt care avea culcușul banilor, trimeţându-l să ne scoată pelin. Visul milioanelor prelungindu-se pe scările pivniţei, Spirache alerga să împlinească somnambul, triunghiul avuţiei. Laturile: din visul zornăitor al tejghelei, la butoi; de-aci, la gologanii noștri; cu ei înapoi de unde plecase. Mereu. Triunghiul rotind, omul ameţea, până la urmă prăvălindu-se.

Neputând să mai rămânem, mergând după nestemata luceafărului, ajungeam la Sotir Anton. Era „Bucureștiul de-altădată"... urmașul lui Cantilli, crâșmar de demult! Nu ne sburătoia cu-cu-rigu beţiei. Se arăta faţă de mine totdeauna bucuros, cutoatecă din somnul moale, trebuia să cadă în pivniţă...

Șeful contabilităţii nu era cărturar, avea însă intuiţie. Dintre butoaiele lui Sotir, după-ce trăgea și el o duşcă, două, trei, îl scotea trimisul ministrului Alecu Constantinescu.

— Petrică, îmi trebuesc niște milioane.

— De unde, domnule ministru?

Și ca s'ajungă înapoi la mine, tot el:

— Până mâine le găsesc!

Intr'adevăr. Iar excelența, drept mulțumire, ne dădea mașina să ne 'mbătăm la Breaza.

De astădată, nasul lui Spirache l-am lăsat

înfipt în tejghea. Triunghiul nu i-a mai eșit din picioare, să devină cerc...

Acasă, lampa a citit următoarea telegramă :

„Valorosului coleg din vechia recoltă artistică a Teatrului Național, a cărui podoabă a fost și este și va rămâne, îi urez ani mulți și fericiți și sănătoși. Paul Gusty"

Prin prăpădul alb, spre psalmul cărui vin mă rostogolește birjarul ?

Tărâmul plesnind de ger, dac'o ține așa, devin om de zăpadă, mâine copiii să-mi înfigă ochi de cărbune...

Podul Elefterie.

Dintre zăpezi răsărindu-mi cârciuma, am lăsat orașul în noapte, să-l bântue viforniţa, îmbătrânindu-l miraculos.

Poat 'să mai fie crâșme. Cum au mai fost...

Asta însă, „La mielul de aur", îmi ese înainte, dupăce deadura, boloboc, m'au băut celelalte.

State, patronul, drăgălaș ca o litruță cu rubiniu, îmi sparge 'n pahar butoiul, să nu plec.

Vinu-mi șoptește oț, că nu-l găsesc altundeva... M'ascult pe mine și-i dau dreptate lui.

Fripturile mustesc, murăturile pișcă. Ciudos pe dulcea 'nțelegere le înecă vinul. Cum să pleci ?

Intr'o altă viață, „fără voie", făceam pe un „doctor"... Camaradul meu Molière a lăsat vorbă la plecare, să trec parolele personajului, mai departe, în lume.

Bănuesc că am făcut-o.

Dar acum ?... ăsta oprit la masa mea e doctor ?...

— Adevăr grăit-a, nene State ?

— Adevăr, coane Iancule !

— Atunci, apropos de medicină... ascultă doctorașule: „E cea mai bună meserie; căci dacă faci rău sau bine, tot atât te plătește. Doctorul nu este răspunzător. Croim în dreapta și 'n stânga fără nici o răspundere. Un pantofar, dacă face o pereche de pantofi greșiți și le strică pielea, e nevoit s'o plătească; dar noi putem prăpădi un om fără să ne coste nimic, ăl care moare-i vinovat. In sfârșit ce e mai plăcut în meseria asta, este că vezi la morții ăștia atâta delicatețe, și-atâta gentilețe, că nu s'a pomenit încă pân'acum un mort care să se plângă de doctorul care l-a omorît".

Omul căruia m'am adresat, mi-a întors spatele. A cerut plata, eşind grăbit.

Cu Gaby Michailescu

Nu i-o fi plăcut vinul...

Oglinda îmi trimite paharele... câte au fost. Ale ălor cu care am băut de-alungul anilor.

Se 'nghesue... multe ies pe perete neîncăpând...

Butoaie! butoaie!... spărgeți-vă în oglindă... de pereți... fiecare pahar să fie plin!

A rămas doar unu...

La fereastră, zăpezile... Se cer înăuntru... viforniță rostogolită peste pahar...

— Cârciumar!... Cârciumar!...

Se ivește, în loc, dimineața.

Zăpezile de-afară se sbat acum în oglindă... să facă țăndări paharul... neclintit.

Din nou au trecut la fereastră... doar or pătrunde. Isbindu-se de birja care încă mă așteaptă, fluieră a pustiu...

Niciun bețiv nu mai întinde cupa să i se toarne...

Paharul meu... în mijlocul viforniței...

Pe pleoapele cai'or ninge Dumnezeu.

EDITURA şi Tip. ZIARULUI „UNIVERSUL", Str. Brezoianu, 23-25

1 9 3 9

PREŢUL LEI 70.—